

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BEDENSEL ENGELLİ SPORCULARIN DOPİNG
KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Hamza UYAR

SPOR BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Oğuz ÖZBEK

ANKARA

2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BEDENSEL ENGELLİ SPORCULARIN DOPİNG
KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Hamza UYAR

SPOR BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Oğuz ÖZBEK

ANKARA

2018

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum, “Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin hipotezi, tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma, tarafımdan yapılmış olup; tüm cümleler ve yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı : Hamza Uyar

Tarih : 05/10/2108

İmza :

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Spor Bilimleri Anabilim Dalı'nda

Hamza UYAR tarafından hazırlanan

“Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak OY BİRLİĞİ/ÇOKLUĞU ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 05/10/2018

İmza

Doç. Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU

Gazi Üniversitesi

Jüri Başkanı

İmza

Doç. Dr. Oğuz ÖZBEK

Ankara Üniversitesi
Üye

İmza

Doç. Dr. Funda KOÇAK

Ankara Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet AKAN

İmza

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	i
Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	v
Simgeler ve Kısaltmalar	vii
Şekiller	viii
Çizelgeler	ix

1. GİRİŞ

1.1. Spor ve Etik	3
1.2. Doping Nedir?	5
1.2.1. Doping Kullanımının Nedenleri	7
1.2.2. Uluslararası Standart, Yasaklılar Listesi	9
1.2.3. Sporcu Biyolojik Pasaportu	10
1.2.4. Doping'in Zararları ve Yan Etkileri	11
1.3. Bedensel Engellilerde Spor	12
1.4. Engelli Sporu ve Doping	21
1.5. Teorik Çerçeve	24
1.6. İlgili Araştırmalar	26
1.7. Araştırmanın Amacı ve Önemi	28
1.8. Problem Cümlesi	29
1.9. Alt Problemler	29
1.10. Sayıtlılar (Varsayım)	30
1.11. Sınırlılıklar	30

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni	31
2.2. Çalışma Grubu	32
2.3. Veri Toplama Aracı	34
2.4. İşlem Yolu	36

2.5. Analiz	37
2.6. Araştırmacının Araştırmadaki Rolü	38
3. BULGULAR	
3.1. Tema 1: Antrenmanın Önemi	43
3.2. Tema 2: Doping Kullanma Nedenleri	46
3.3. Tema 3: Dopingin Önlenmesi	53
3.4. Tema 4: İdeal Sporcu Profili	58
3.5. Tema 5: Dopingin Sağlığa Olan Olumsuz Etkileri	62
3.6. Tema 6: Spor Etiği	65
3.7. Tema 7: Yasal Süreç ve Yaptırımlar	67
4. TARTIşMA	
4.1. Antrenmanın Önemi	71
4.2. Doping Kullanma Nedenleri	72
4.3. Dopingin Önlenmesi	75
4.4. İdeal Sporcu Profili	76
4.5. Dopingin Sağlığa Olan Olumsuz Etkileri	78
4.6. Spor Etiği	82
4.7. Yasal Süreç ve Yaptırımlar	83
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	
5.1. Sonuçlar	87
5.2. Öneriler	89
ÖZET	91
SUMMARY	92
KAYNAKLAR	93
EKLER	102
ÖZGEÇMİş	109

ÖNSÖZ

Günümüzde sporun tüm dünyada en popüler aktivitelerden biri haline geldiği düşünülmektedir.

Bu popülerite sayesinde spor, özellikle son 40 yıl içerisinde değişerek ve gelişerek bir büyük bir endüstri haline gelmiştir. Sporun bu değişimine, teknoloji ve ilaç sektöründeki gelişmeler de eklenmiştir. Özellikle bireysel spor branşlarında (atletizm, halter, bisiklet, buz pateni vb.) eşitlik ilkesini ihlal edecek biçimde, performans etki eden maddeler, karşılaşmaların sonuçlarına doğrudan etki edebilmektedir. Bunun sonucu olarak sporcuların kullanmış oldukları yasaklanmış performans artırıcı maddeler sporun önüne geçerek derin tartışmalara ve sporda etik ilkelerinin çiğnenmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki spor yöneticilerinin ve sporcu destek personellerinin (antrenör, takım arkadaşı, aile, sağlık ekibi vb.) doping maddeleri hakkındaki bilgi ve bakış açılarının çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Spor, içerisinde barındırdığı değerler sayesinde bedensel engelli sporculara yaşam doyumu sağlamak ve onların sosyal yönden gelişmesine olumlu katkılar sunmaktadır. Bedensel engelli sporcularda doping maddelerinin kullanımı ise bu değerleri ortadan kaldırarak spor sayesinde elde edilen kazanımlara zarar vermekte, başarıları gölge düşürmektedir. Bu çalışma bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemek ve bedensel engelli spor branşlarının gelişimine katkı sunmak amacı ile yapılmıştır. Çalışmanın, bedensel engelli sporcuların dopinge karşı olan bakış açılarının ortaya konması noktasında bir durum analizi olarak faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çalışma sürecinde konunun ortaya çıkışından, çalışmanın bitimine kadar büyük bir özveriyle beni destekleyen, bana yol gösteren ve çalışmanın bu noktaya gelmesini sağlayan değerli hocam, danışmanım Doç. Dr. Oğuz ÖZBEK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bunun yanında verilerin toplanması ve çalışmanın her aşamasında destekleriyle bana yardımcı olan Öğr. Gör. Yalçın UYAR ve Arş. Gör. Övünç ERDEVECİLER'e, verilerin analizi konusunda bilgilerini benimle paylaşan ve çalışma sürecinde destek olan Arş. Gör. Dr. Hidayet Süha YÜKSEL'e,

Dopingle m¼cadele alanında t¼m T¼rkiye'yi organize eden ve T¼rk sporunun temiz olmasını sağlayan T¼rkiye Milli Olimpiyat Komitesi Dopingle M¼cadele Komisyonu alışanlarına,

Bilgi, tecr¼be ve birikimleriyle bizlere yol g¼steren T¼rkiye Dopingle M¼cadele Komisyonu Genel Koodinat¼r¼ Prof. Dr. R¼řt¼ G¼NER ve T¼rkiye Dopingle M¼cadele Komisyonu Genel Koodinat¼r Yardımcısı Av. Mehmet YOğURTCUOğLU'na,

Son olarak; hayatımın her anında beni cesaretlendiren, manevi desteklerinden dolayı her zaman kendilerine minnettar olduğum ve haklarını asla ¼deyemeyeceęim aileme

Sonsuz saygılarımı ve teřekk¼rlerimi sunarım.

SİMGELER VE KISALTMALAR

AAB	Aykırı Analitik Bulgu
AB	Avrupa Birliği
ADAMS	Dopingle Mücadele Uygulama ve Yönetim Sistemi
DMAA	Dimethylamylamine
ICF	İşlevsellik, Engellilik ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması
IOC	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
IPC	Uluslararası Paralimpik Komitesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SGM	Spor Genel Müdürlüğü
TBESF	Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu
TDMK	Türkiye Dopingle Mücadele Komisyonu
THC	Tetrahydrocannabinol
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WADA	Dünya Dopingle Mücadele Ajansı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

ŞEKİLLER

Şekil 1. ICF bileşenleri arasındaki etkileşim

13

Şekil 2. Temalar ve Kodlar

40

ÇİZELGELER

Çizelge 1. Branşlara Göre Dopingli Bedensel Engelli Sporcuların Dağılımı	22
Çizelge 2. 2013, 2014 ve 2015 Yıllarında Alınan Doping Kontrol Örnek Sayılarına Göre Engelli ve Engelli Olmayan Sporcularda Dopingli Sporcu Sayıları	23
Çizelge 3. Katılımcı Sportif Başarı Bilgileri	33
Çizelge 4. Katılımcı Kişisel Bilgileri	34

1. GİRİŞ

Spor, görkem güzellik ve cesurluk anlamına gelmektedir. Aynı zamanda spor doğallık anlamına geldiği kadar bireyin nefes alması ve farklı bir dili konuşması, kullanması anlamına da gelmektedir (Schulkin, 2016a). Spor tarihin evrelerinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Spor büyük bir olgu olduğu kadar ilkel de bir olgudur. Bu yüzden amaç olarak olumlu veya olumsuz kullanılabilir. 1995'te Dünya Ragbi Şampiyonası'nda slogan olarak Nelson Mandela'nın "spor dünyayı değiştirecek güce sahiptir" sözü kullanılmıştır. Bu slogan ırkçılık etkisi ile bölünmüş Güney Afrika'yı birleştirmeyi amaçlamaktadır (Schulkin, 2016b). Belirtildiği üzere spor, belirli bir olayı kazanıp kaybetmenin de ötesinde bir anlam kazanmış ve halklar spora farklı misyonlar yüklenmişlerdir.

Günümüzde spor olgusunun geldiği bu evre göz önünde bulundurulursa, ekonomik ve ticari açıdan son derece gelişen ve tüm dünyanın ilgisini çeken bir organizasyon haline geldiği düşünülebilir.

Sporcu (atlet) tanımı Yunan kökenli olan "athlos" kelimesinden gelmektedir. Yunancada başarı anlamına gelen bu kelime "son derece iyi bir performans göstermek" anlamı ile de ilişkilidir. Günümüzde bu kelime sıklıkla antik ve modern olimpiyat oyunlarının yanı sıra dünya şampiyonalarında da kullanılmaktadır. Özet olarak "sporcu" kelimesi, aynı yaş ve cinsiyetten olan genel popülasyon ile karşılaştırıldığında en atletik olan bireyi temsil etmektedir (Araújo ve ark., 2016). Seyircileri, özellikle fanatik kitleyi, müsabaka alanına çeken, sporun izlenmesini sağlayan, sporcunun ve spor takımlarının bahsi geçen bu performansdır. Seyirci tarafından önemsenen ve sporcunun maksimum performansı ile müsabakanın izlenilirliğini belirleyen bu kriterlerin, genel olarak "adil oyun" çerçevesinde şikesiz, dopingsiz organize edilen spor olgusunu nitelendirdiği düşünülmektedir.

Günümüzde spor; ülkelerin kalkınmışlığının, ülkelerin gençliğine verdiği önemin, ülkelerin birbirine sağladığı üstünlüğün (soğuk savaşın) en önemli kriterlerinden birisi olarak görülmektedir. Günümüzde, çok yaygın şekilde spor dünyasının fenomeni olan “güç” mücadelesinde olma algısı vardır. Neredeyse ülkelerin tamamı bu mücadele içerisinde (Kartakoullis, 2010). Yazıcı (2014), ulusal olarak ekonomik ve kültürel açıdan dünya ortalamasının altında olan ülkelerin, spor anlamında daha çok yol kat edebilmeleri, gelişmiş ülkeler ile bütünleşmeleri ve iç içe olmaları ile mümkün olabileceğini aktarmıştır.

Spor markaları ve spor endüstrisi birçok akımdan ilham alarak gelişmekte ve değişmektedir. Globalleşme, dijital çağ ve e-ticaretin yükselişi genel olarak bu durumun gelişmesine katkı sağlamaktadır (Gran ve ark., 2015). Bununla bağlantılı olarak, sporcu ek besin (supplement) ürün markalarının çeşitlilik göstermesi, spor malzeme firmalarının artması, spor ürünlerindeki tercih çeşitliliği sporun ne kadar büyük bir endüstri haline geldiğinin göstergesidir. Çünkü günümüzde, spor anlamında, kazanan çok kazanırken kaybeden trilyonlar yitirmektedir. Spor artık sadece spor için yapılan bir organizasyon ya da rekreatif bir faaliyet değil, ekonomik açıdan da birçok kesime hitap eden bir alan haline gelmiştir.

Sağlıklı olabilmek için birey tarafından sağlanan hareketli olma hali, günden güne hızla gelişen bir olgudur (Afthinos ve ark., 2005). Spor, bulunduğumuz yüzyılda toplumların en yaygın ve etkili şekilde sosyalleşme aracı olarak kullandığı olgulardan birisidir. Sporun temel amacı bireyin ruh, beden ve sosyal açıdan gelişmesine katkıda bulunmaktır. Spor, günümüz toplumların ortak paydada buluşmaları için etkili olan sosyal bir bileşendir. Sporun, genel olarak bireye pozitif etkileri vardır ve bireyin sosyal olabilmesini sağlar. 20. yüzyıl başlangıcı ile birlikte ciddi bir endüstriyel yapıya bürünen spor bu süreç ile beraber organizasyon yapısı ve çeşitli paydaşlarla günümüzdeki halini almıştır ve gelişmeye devam etmektedir (Yıldız, 2009). Bütün bu bilgiler ise günümüzdeki sporun organizasyon açısından dünyada ne kadar büyük bir alan kapladığını ispatlar niteliktedir.

Günümüzde, sporcu ve sporcu destek personelleri toplumda ve spor kamuoyunda yer edinebilmek için zaman zaman performans arttırıcı maddelere (dopinge) başvurumaktadırlar. Doping kontrol testlerinde yasaklı madde saptanması ve bu olayların basına yansması, insanların spora bakış açısını olumsuz etkilediği gibi sporun izlenilirlik oranlarında düşüşe neden olabilmektedir. Bu durum, sadece uluslararası düzeyde dopingle anılan ülke ve spor branşlarını değil aynı zamanda spor endüstrisini de tehdit eder hale gelmiştir. Sporun geldiği bu evre, şampiyonluklar sonucu verilen ödüllerin de yüksek olması nedeni ile; sporcunun performans yönetimini ve motivasyonunu, spor yöneticisinin kulüp ve sporcuyu idaresini zorlaştırmış, ekonomik ve ticari açıdan düşünen seyircilerin spora farklı açılardan bakmasına neden olmuştur. Sporun bu denli endüstriyel gelişimiyle sporun temiz kalması ve eşit şartlarda yarışmalar düzenlenmesi amaçlı Dünya Dopingle Mücadele Ajansı (WADA) kurulmuştur (wada-ama.org, 2018; Angela ve Theodore, 2006a). Sporun bu gelişimi ile adil oyun ortamının oluşturulması için kendini geliştirmek zorunda kalan WADA tüm dünyada adil oyun, temiz sporu amaçlayan ve sporcu eğitimi gibi konuları kapsayan bir organizasyon haline gelmiş ve günümüzde bu anlamda çalışmalarına devam etmektedir (wada-ama.org, 2018). Bununla birlikte, 202 Ulusal Olimpiyat Komitesi dopingle mücadele alanında programlar başlatmış ve temiz spor adına harekete geçmiştir (Møller, 2009d). Özellikle spor etiğine ilişkin sorunlara yol açan doping spor otoriteleri açısından sürekli tartışılan bir konu haline almıştır.

1.1. Spor ve Etik

Sporda etik, genel olarak rakip seyirciyi ve hakemi aldatma, haksız avantaj sağlama, kendine ve spora zarar verme, izleyici kitlenin rol-model aldığı kişilerin uygunsuz davranışları gibi konuları içermektedir. Sporda şike, sporda şiddet ve dopingin de günümüz sporunun en ciddi sorunlarından biri olduğu düşünülmektedir. Bu kriterler, sporda bahsedilen ilgili olumsuzlukları durdurmak adına önlem almayı gerektirmektedir. Sporun bu kurallarını

korumak ve idaresini sağlamakta yine spor otoritelerinin (paydaşlarının) görevleri arasında sayılmaktadır.

Spor etiği, spordaki etik sorunlar üzerindeki çalışmaları geliştirmeyi ve katkıda bulunmayı amaçlar. Aslında spor etiği kendi içinde meşru bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Spor etiği sorunları pratik olarak belirlemeyi, açıklamayı ve onları belirli bir sistem içerisinde genişletilmiş şekilde tartışmayı sağlar (McNamee ve ark., 2006a).

Amatör ya da profesyonel olarak sporla ilgilenen kitle, insan vücuduna uzun ya da kısa süreli etkileri olan bazı maddeler kullanmaktadır. Sağlık açısından zararlı olan bu maddelerin kullanımı, sporu asıl amacının dışına çıkarmakta ve bu maddeler spora zarar vermektedir (Angela ve Theodore, 2006b).

Sporda etik genellikle, insanları, haklarını ve akademik alanları kapsadığı gibi spor alanını da kapsayan devasa bir medya tarafından desteklenen olgudur. Ancak sporda etik, bazen sporda ve spor dünyasında gözden kaybolabilmektedir. Çünkü spor, çoğu insanın da bildiği gibi bir krize de yol açabilmektedir (Kartakoullis, 2010).

Erkiner (2004), doping ve etiğin gelişim sürecine dair 1998 yılının dönüm noktası olduğunu ve bu yıl içerisinde Fransa Bisiklet Turunda yaşanan doping olaylarının organize edilmiş birer suç boyutunda olduğunu aktarmıştır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) bu durumla ilgili olarak bir dünya dopingle mücadele konferansı yapmaya karar vermiştir. İsviçre'nin Lozan kentinde yapılan toplantıya ayrıca IOC, ulusal olimpiyat komiteleri, uluslararası federasyonlar, devlet delegasyonları gibi st düzey spor organizasyon yapılarının katıldığını ve toplantı sonucunda spora dair “etik değerleri geliştirmek ve sağlığı korumak, dopingi nleme yöntemleri olarak; etik, eğitim ve iletişim” yaptırımları gibi kararların alındığını aktarmıştır.

Sporda doping ve dopingin önlenmesi, spor etiği açısından sorgulanmış ve sporla birlikte ele alınmıştır. Bu yüzden spor etiği ve doping aynı konu içerisinde olan ve birbirini kapsayan benzer kavramlar olarak dűřünülebilir.

1.2. Doping Nedir?

Spor kavramı multidisipliner yapısı ve birçok farklı tanımıyla, pek çok değişik araştırmaya konu olmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri olarak kabul edilen, doping küresel ölçekte geniş bir kitleyi ilgilendirmektedir (dailymail.co.uk, 2018). Diğer yandan spor, anlaşmalara dayalı, kuralları olan ve bu kurallara uymak zorunda olunan sosyal bir yapıdır (Angela ve Theodore, 2006b). Bu yüzden doping kullanımı bu sosyal anlaşma ve kurallarla çatışmaktadır. Sporcuların sarfettikleri emekleri karşılığında bekledikleri, arzuladıkları başarıları baltalamaktadır.

Doping sözcüğü Flemenkçe (Hollanda Dili) kökenlidir. Zulu yerlilerinin savaşlardan önce içtikleri alkollü bir içeceğin adı olan “dop”dan türemiştir. Kelimenin İngilizcede de “dop” kelimesinden türediği dűřünülmektedir. Günümüzde İngilizcede “dope” sözcüğü uyuşturucu, ilaç, uyarıcı madde gibi anlamlara gelmektedir ve çođu literatürde olumsuz olarak nitelendirilen bir anlamda kullanılmaktadır. Doping ise İngilizcedeki “dope” sözcüğüne “ing” takısı eklenerek isim yapılmış ve “doping” sözcüğü tüm dünyada ortak kullanılan bir sözcüğe dönüşmüştür (Atasü, 2004).

Doping günümüzde ilk kez 18. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmaya başlanmıştır. Bisiklet sporcularının kokain ve nitrogliserin kullandıkları kayıtlarda geçmektedir. 19. yüzyılın sonlarında ise sporcular eroin ve morfin gibi uyuşturucular kullanmışlardır. Bunlar genellikle boks ve dayanıklılık sporcularının başvurduğu yöntemler olmuştur. İlk saptanmış

doping olayı, yüzme branşında 1865 tarihinde kayıtlara geçmiştir. Olimpiyatlarda idrar tahlilleri ile doping taraması işlemlerinin başladığı tarih ise, 1968 Meksika Yaz Olimpiyatlarıdır (Koryürek, 2003).

Sporda doping; spor endüstrisi içinde bulunan ve bütün paydaşları etkileyen bir kavramdır. Spor artık günümüzde irili ufaklı kuruluşlar ile tam bir sektör kimliğindedir. İnsanlar bu kuruluşlardan ciddi gelir elde etmektedir (Yazıcı, 2014).

Temel olarak dopingin kelime anlamı; sporcuların yasal olmayan yollardan performans ve kas kapasitelerini arttırmak için kullandıkları madde ve yöntemlerdir (bbc.co.uk, 2018).

Doping kullanımı (doping); sporun ruhuna, adil oyun kavramına, temiz spor-eşitlik kavramına, müsabakaya katılan sporcu, taraftar ve spor pazarlamaları açısından spora zarar vermektedir. Sporun ruhu; “insan ruhu, insan vücudu ve beyninin kutsanması” olarak tanımlanmıştır ve bir takım ideal değerler dizisi olarak; etik, adil oyun ve dürüstlük, sağlık; performansta mükemmellik; eğitim ve karakter; eğlence; takım çalışması; özveri ve bağlılık; kurallar ve kanunlara saygı; diğer katılımcılara ve kendine saygı; cesaret; toplum ve dayanışması olarak da tanımlanır (Loland ve Hopeller 2012). Doping topluma zarar verir. Ancak dopingin özellikle çocukların, rol modeli olan sporcular tarafından kullanılması, onları izleyen çocuklara daha çok zarar vermektedir (Angela ve Theodore, 2006b).

1.2.1. Doping Kullanımının Nedenleri

Günümüzde, içerisinde bulunulan sosyal çevre, cinsiyet farklılıkları, sınıf farklılıkları, ekonomik kısıtlamalar ve şampiyon sporculara verilen para ödülleri “yasaklı madde kullanımına yönelik” olumsuz etkilere sahiptir. Bu durum sporcuların doping (yasaklı madde ve yöntem) kullanımına neden olabilmektedir. Cezalı sporcu ve antrenör sayıları bu çıkarımı doğrular niteliktedir (tdmk.org.tr, 2018). Bu yüzden Spor Bakanlığı “*Spor Hizmet ve Faaliyetlerinde Üstün Başarı Gösterenlerin Ödüllendirmesi Hakkında Yönetmelik*”te değişiklik yapmıştır (gsb.gov.tr, 2018). Bu değişiklikle birlikte altın madalya için verilen ödül olan iki bin cumhuriyet altını ödül miktarının bin cumhuriyet altınına indirildiği belirtilmiştir. Diğer yandan gümüş madalya için verilen bin beş yüz cumhuriyet altını ödül miktarının yediyüzelli cumhuriyet altınına, bronz madalyaya verilen bin cumhuriyet altın ödülünün de beş yüz cumhuriyet altınına indirildiği aktarılmıştır (mevzuat.gov.tr, 2018). Görüldüğü üzere, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından belirlenen ödül miktarları doping kullanımının artması neticesinde ciddi değişiklikler yapılmasına neden olmuştur.

Diğer yandan, alanyazında sporcuların dopingi kullanım nedenleri çeşitlilik gösterse de ortak bir paydada buluşmaktadır. Doping kullanım amaçlarından biri; yetenekleri yapay olarak değiştirmek, geliştirmek veya yasak madde kullanımını gizlemek için madde veya yöntem kullanmaktır. Bunu ulusal, uluslararası sportif müsabaka veya gösteriler sırasında yapmak dopingin kullanım amaçları arasındadır. Bu belirtilen unsurlardan ayrı olarak ve başlı başına suç oluşturan bir eylemde doping kontrolünden veya başka araştırma yöntemlerinden kaçmak (doping kontrol örneği vermeyi reddetmek) veya kaçıma teşebbüs etmektir (Erkiner, 2004). Buna göre; sporcunun dopingli sayılması sadece yasaklı madde kullanıyor olmasına değil, aynı zamanda doping kontrollerinden kaçıyor olması da onun dopingli bir sporcu olarak yargılanmasına/cezai işlemler ile karşılaşmasına neden olmaktadır. WADA Code’da madde 2’de “dopingle mücadele kural ihlalleri” başlığında sporcunun ne gibi durumlarda dopingli sayılacağını (sporcuya yaptırım uygulanacağı) ayrıntılı olarak açıklanmaktadır (World Anti-Doping Code, 2018).

Sporcuların yasaklı madde kullanmaları ise birçok farklı nedenden kaynaklanmaktadır. Kendini ön plana çıkarma, ebeveynlerinin, antrenörler ve daha geniş toplum kitlelerinin etkisi gibi çeşitli baskılara yenik düşme, ünlü ve zengin olma arayışı, kendi derece ve sonuçlarını geliştirmek gibi nedenler yasaklı madde kullanım nedenleri arasında sayılabilir (Mandarić ve Delibašić, 2014).

Özbek (2013), beden eğitimi ve spor yüksek okulu sınavına giren adayların ve onların antrenörlerinin doping kullanımına ilişkin yaptığı çalışmada, antrenörlerin %80'nin herhangi bir performans artırıcı maddeyi sporculara vermediklerini aktarmışlar ve antrenörlerin %70'inin sporcuların doping maddelerini haberleri olmadan kullandıklarını belirtmişlerdir.

Engelli sporcular için sporun yükselen profili ve yüksek ödül yönetmelikleri, engelli sporcuları performans artırma arayışları içerisine sokarak yasaklı madde kullanımlarına (doping) neden olmaktadır (Bhambhani ve ark., 2010).

Dopingle mücadele alanında yapılan testler, sporcular tarafından uygulanan bazı doping yöntemleri karşısında kusursuzdur. Ancak yeni madde ve daha zor saptanan maskeleyici ajanların ortaya çıkması bu durumu dahada zorlaştırmaktadır (Tomele, 2013). Doping maddelerinin izini sürmek, saptamak oldukça zordur ve medikal uzmanların yardımı ile kullanılan yasaklı mikro dozlu ve kamuflej maddeler, yasaklı maddelerin tespitini daha zor hale getirmektedir (Møller, 2009d). Ancak analiz çeşitliliği olarak devamlı gelişim içerisinde olan dopingle mücadele olgusu her geçen gün kendini geliştirmektedir. Bu nedenle WADA, tüm dünyada her yıl bilimsel anlamda, düzenli olarak birçok proje ve bilimsel araştırmayı desteklemekte ve öncülük etmektedir (Tsorbatzoudis ve ark., 2009; Petróczi ve ark., 2008).

Sportif ruha zarar veren doping maddeleri Dünya Doping Mücadele Ajansı (WADA) tarafından her yıl güncellenmektedir. Yasaklı maddeler listesi olarak yayınlanan bu listede; sporcu sağlığına ve spora zarar veren maddeler araştırılmakta, her yıl düzenli olarak güncellenmektedir (World Anti Doping Agency, 2017). Doping: madde, yöntem olarak; sporcunun performansını arttırıyorsa, kısa ya da uzun vadede sağlığı olumsuz etkiliyorsa, spor ruhuna olumsuz şekilde etkide bulunuyorsa ve bu kriterlerden en az ikisi birden madde ya da yöntem için geçerliyse, o madde yasaklılar listesine girmektedir (Loland ve ark., 2012).

1.2.2. Uluslararası Standart, Yasaklılar Listesi

Dünya doping mücadele ajansı tarafından her yıl düzenli olarak güncellenen yasaklılar listesinde bulunan maddeler grubu aşağıda sıralanmıştır (tdmk.org.tr, 2018):

“Kullanımı Her Zaman Yasaklı Maddeler ve Yöntemler

Yasaklı Maddeler

- S0 Onaylanmamış Maddeler
- S1 Anabolik Maddeler
- S2 Peptid Hormonlar, Büyüme Faktörleri, İlgili Maddeler ve Mimetikler
- S3 Beta-2 Agonistler
- S4 Hormon ve Metabolik Modülatörler
- S5 İdrar Söktürücüler ve Maskeleyici Maddeler

Yasaklı Yöntemler

- M1 Kan ve Kan Ürünlerinin Uygulanması

- M2 Kimyasal ve Fiziksel Müdahale
- M3 Gen Dopingi

Müsabaka İçinde Kullanımı Yasaklı Maddeler ve Yöntemler

Yasaklı Maddeler

- S6 Uyarıcılar
- S7 Narkotikler
- S8 Kannabinoidler
- S9 Glukokortikoidler

Bazı Özel Sportlarda Kullanımı Yasaklı Maddeler

- P1 Beta Bloke Ediciler.”

1.2.3. Sporcu Biyolojik Pasaportu

Sporcu biyolojik pasaportu terimi ilk olarak 2000’li yılların başlarında hematolojik değişkenlerin izlenmesi ve bireyin hematolojik değişkenlerinin tanımlanması ile başlamıştır. WADA kendi çatısı altında, çeşitli paydaş ve medikal uzmanlarla bu kavramı daha da geliştirmeye ve geçerli kılmaya başlamıştır. Bilim insanları, üst düzey sporcuların sağlığını korumak için, adil oyun anlamında eşsiz bir fırsat olan sporcu biyolojik pasaportu (ABP) programını bir metod olarak halen geliştirmektedirler (ISTI, 2017). Sporcu biyolojik pasaportu dopinge mücadele çalışmalarında en üst düzey sporcularda dopingi tetikleyen etmenlerin fizyolojik değişimlerine dair yeni bir paradigmayı temsil etmektedir (Sottas ve ark. 2011). Sporcu biyolojik pasaport programı uygulamaları dünyadaki birçok dopinge mücadele kuruluşunun da takdirini kazanmıştır (Sottas ve ark. 2011). Sporcu biyolojik pasaportu doping kullanan sporcuları tespit etmeye yardımcı olan çok güçlü bir araçtır (Devriendt ve ark. 2018). Sonuç olarak, sporcu biyolojik pasaportu WADA bünyesinde gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Biyolojik pasaport, uluslararası kurallar ile uyumlu olarak dopinge mücadele kural ihlallerine yani sporculara ceza işlemleri uygulanmasına neden olabilmektedir (ISTI, 2017).

Sporcuların biyolojik pasaport bilgileri hematolojik modül olarak Dopingle Mücadele Uygulama ve Yönetim Sisteminde (ADAMS) depolanmaktadır (Devriendt ve ark. 2018).

1.2.4. Doping'in Zararları ve Yan Etkileri:

Son yıllarda sporcular arasında performans artışı amacıyla, farklı madde ve yöntem kullanımı giderek artmaya başlamıştır. Güner (2004), WADA'nın yasaklılar listesinde bulunan maddelerin yan etkilerinin ne kadar ciddi boyutta olduğunu ayrıntılı şekilde aşağıdaki gibi açıklamıştır;

***“Narkotik Analjeziklerin Yan Etkileri:** fiziksel bağımlılık, depresyon, uykusuzluk, kusma, kasın basıncının düşmesi, idrar yapmada zorlanma, zihinsel dalgalılık, denge ve koordinasyon bozuklukları.*

***Kannabinoid Yan Etkileri:** Kalp atım hızında artış, akciğer dokusunda iltihaplanma, kısa dönem hafıza kaybı, halüsinasyonlar, sperm sayısı ve hareketliliğinde azalma.*

***Anaboliklerin Yan Etkileri:** Ödem, kas spazmları, kalbin iş yükünde artış, kolesterol artışı, yağ bezi salgı artışı, sivilce, tendon zedelenmeleri ve kopmaları, karaciğer tümör oluşum riski, karaciğer fonksiyon bozuklukları, sarılık, böbrek fonksiyon bozuklukları, saldırganlık.*

***Eritropoetin Yan Etkileri:** Enjeksiyon yerinde ağrı, kalp krizi, kan akışkanlığında azalma, beyin içi basınç artışı, beyin damarlarında tıkanma, sara nöbetleri, deri döküntüleri, akciğer damarlarında tıkanma, kalp krizi.*

***Büyüme Hormonunun Yan Etkileri:** Kas zayıflığı, alt çenenin büyümesi, derinin kalınlaşması, dilin büyümesi, terleme artışı, tiroid aktivitesinin azalması, şeker hastalığı.*

***İnsülin Benzeri Büyüme Faktörlerinin Yan Etkileri:** İç organlarda büyüme, kan şekerinde düşme, eklem ağrısı, el ve ayaklar büyüme.*

***İdrar Söktürücüler Yan Etkileri:** Ürik asit miktarı artışı, kas gücünde azalma, kas krampları, geçici sağırlık, kalp ritim bozuklukları, böbrek bozuklukları.”*

Doping maddelerinin ölümcül olarak nitelendirilebilecek birçok yan etkisi bulunmaktadır. Doping maddeleri, sporcuların yaşam kalitelerini ciddi olarak düşüren maddelerdir. Genel olarak bağlarda yırtılmalar, kas ve menisküste hasarlar, parmak kırılmaları, kol, bacak ve sırtta zedelenme, sarsıntılar ve ölüm spor alanlarında düzenli olarak görülmektedir. Doping mücadele kuruluşları aynı zamanda bu olumsuzlukların önüne geçebilmek ve en aza indirmek için çalışmalar yürütmektedirler (Møller, 2009a). Sporcu biyolojik pasaport programı da WADA'nın sporcu sağlığını korumak için yürüttüğü önemli çalışmalardan biri olduğu düşünülmektedir.

1.3. Bedensel Engellilerde Spor

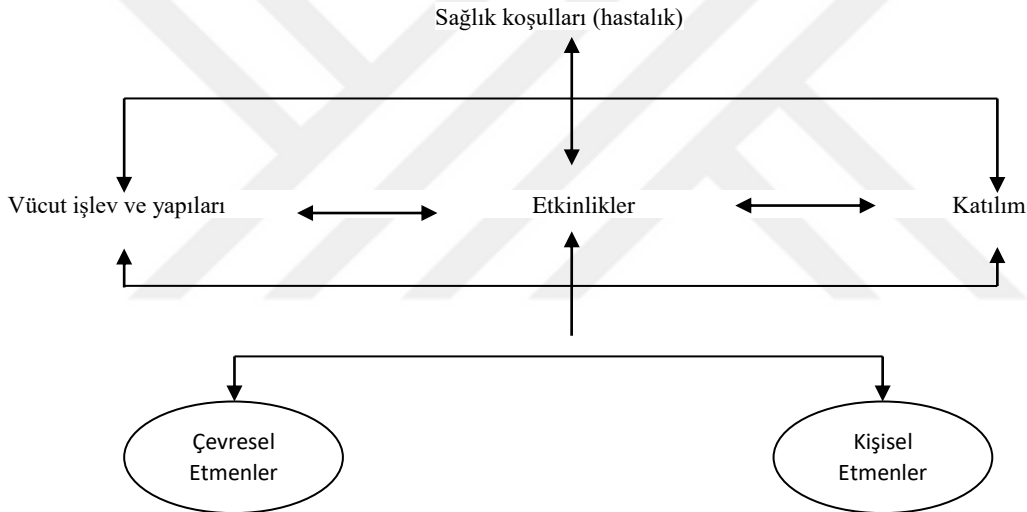
Bedensel engellilerde spor kavramı, spor dünyasında çeşitli terim ve nitelermelerle günümüze kadar birçok evrim geçirmiştir. En yaygın olanları; “engelliler için spor”, “uyarlanmış spor”, “engellilerde spor”, “tekerlekli sandalye sporu” ve “işitme engellilerde spor” olarak göze çarpmaktadır. Bu nitelermeler, genel olarak spor bağlamında kullanılmak üzere dizayn edilmiş ifadelerdir ve engellilik durumlarını, çeşitlerini ifade ederler. Fakat bu tanımların hiçbiri tam olarak bedensel engellilerde sporun varlığını tanımlayan yeterlilikte değildir. Bedensel engellilerde spor: özellikle bedensel engelliler için dizayn edilmiş hem bedensel engellileri hem bedensel engelli olmayan sporcuları içeren etkinliklerin tümüdür (DePauw ve ark., 2005).

Başka bir tanımla ise; doğum sırasında iç ya da dış kaynaklı herhangi bir nedene, bir duruma bağlı olarak iskelet (kemik), kas ve sinir sistemindeki bozukluklar sonucu, bedensel yetilerini çeşitli derecelerde, sınırlarda kaybeden, sosyal yaşama uyum sağlamak ve günlük yaşamdaki ihtiyaçlarını karşılama konusunda günlük çeken, bu nedenlerle korunma, bakım,

rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişiye bedensel engelli; bu duruma yol açan durumlara ise bedensel engel denir (MEB, 2008).

Uluslararası Sağlık Örgütü (WHO), sağlıkla ilgili durumların tarif edilebilmesi amacıyla ortak, standart bir dil, çerçeve oluşturmuştur. “İşlevsellik, Engellilik ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması” (ICF) olarak nitelendirilen bu çerçeve sağlığa ve engelli olma durumuna dair birçok bilginin tanımlanabilmesi için gerekli alt yapıyı sağlamaktadır (World Health Organization, 2011).

Şekil 1. ICF bileşenleri arasındaki etkileşim (WHO, 2001)

Şekil 1.'deki etkenler arasında dinamik bir etkileşim vardır. Bu etkenlerden birine yapılacak müdahale başka bir etkeni de değiştirme durumuna neden olmaktadır. Bu nedenle insanın işlevselliği ve kısıtlılıklarıyla (engelli olma durumu) ilgili durumlarının tanımını sağlar (WHO, 2011). Sonuç olarak, WHO insanın bedensel, zihinsel sağlık ve engellilik durumunu da bu tablo ile ölçülebileceğini ifade etmektedir. Engelli olma durumlarını ve kriterlerini belirlemek amaçlı bilimsel bir alt yapı oluşturmaktadır.

IPC engelli sporcular için eşitlik ve sosyal adalet ilkesini göz önünde bulundurarak, bedensel engelli bireyleri engel derecelerine göre sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmadaki amaç engelli bireylerin sportif müsabakalarda kendi engelleri ile eşit derece ve şartlarda olan diğer engelli bireyler ile mücadelelerini sağlamaktır (IPC, 2005). Bedensel engelli sporcunun engel durumu “adil oyun ve rekabet” olgusunun yerini bulması amacı ile kategorize edilmektedir. Bu nedenle sporcular kendi bedensel engel durumlarına göre kategorize edilmektedirler. Bu gruplama, yarışma standartlarını geliştirebilmek için 1992 yılından bu yana yapılmaktadır (Thomas, 2003).

Sporcular, IPC tarafından uluslararası standartlarda engel derecesine göre sınıflandırılmaktadır. Bedensel engelli sporcunun engel derecesi öncelikli olarak kendi ulusal spor federasyonu tarafından yapılmaktadır. Nihai değerlendirme ise IPC tarafından yapılmaktadır. IPC bedensel engelli spor branşları konusunda toplam 3 soruya cevap aramaktadır:

- Sporcu branşı için uygun yapıya sahip mi?
- Sporcunun yaptığı spor branşı minimum engellilik kriteri ile bağdaşmakta mıdır?
- Hangi spor branşı en doğru şekilde sporcunun aktivite limitlerini tanımlar?

IPC tarafından sporcunun bedensel engel değerleri toplam 10 kriter ile kontrol edilmektedir. Bunlar:

- Bozulmuş kas gücü,
- Pasif hareket aralığı,
- Ekstremiter eksikliği,
- Bacak uzunluğu farkı,
- Boy farkı,
- Hipertoni (kas gerginliği),
- Ataksi (kas koordinasyon bozukluğu),
- Athetosis (El ve bacaklarda titreme),
- Görme bozukluğu,
- Zihinsel zayıflık (IPC, 2016).

Ayrıca IPC listesinde tanımlanmamış olan bedensel engel bozuklukları da “Uygun Olmayan Bozukluklar” başlığı altında incelenmektedir. Yukarıda da görüldüğü üzere, IPC dünya çapında düzenlediği spor organizasyonlarında sporcuları bedensel engel derecelerine göre sınıflarken 10 bedensel engel tanımını dikkate almaktadır.

Engellilik karmaşık, çok boyutlu ve tartışmalı olan bir konudur. Son 10 yılda sağlık bilimleri, engelliliğin sosyal rol tanımını ve engellilikte fiziksel engelleri aşmak konularında yoğunlaşmıştır (Charlton, 1998).

Bir kişinin çevresi bireyin engellilik deneyimi ve kapsamı anlamında büyük bir etkiye sahiptir. Çevrenin engelli bireye olumsuz etkileri şu şekilde örneklenebilir; işaret dili bilen biri olmadan işitme engelli birey ortamda, çevrede yalnız olması, tekerlekli sandalye kullanan bireyin erişilebilir, kullanışlı bir asansör olmadan verimli yaşayamaması, görme engelli bir bireyin ekran okuma yazılımı (programı) olmadan bir bilgisayar kullanamaması (WHO, 2011). Bu yüzden bedensel engelli spor branşlarındaki asıl amaç, hangi bedensel engelli spor branşının, o bireyi daha çok geliştireceği ile ilintilidir (Thomas, 2003).

Dünyadaki bedensel engelliler spor organizasyonlarına genel olarak bakılacak olursa; Paralimpik Oyunları tüm dünyada organize eden ve olimpiik oyunlar çatısı altında birleştiren organizasyon olan Uluslararası Paralimpik Komitesi (IPC), evrensel paralimpik sporu yöneten kuruluştur. IPC 22 Eylül 1989’da kurulmuştur. Uluslararası Paralimpik Komitesi engelli, elit spor ve sporcuların uluslararası organizasyonlarına eşlik etmeyi amaçlayan bir uluslararası kuruluştur. Çeşitli spor branşlarında düzenlenen kış ve yaz olimpiyat oyunları ve bedensel engelli spor branşlarında diğer spor organizasyonlarını denetleyerek organize eder. Paralimpik spor programlarında toplam 20 yaz ve 5 kış sporu bulunmaktadır (paralympic.org, 2018).

Olimpiyat oyunlarından hemen sonra başlayan Paralimpik Olimpiyat Oyunları, yaz olimpiyat oyunlarını takiben dört yılda bir düzenlenmektedir. 2016 Rio Paralimpik

Oyunlarına Türkiye toplam 79 sporcu ile katılmıştır (aljazeera.com.tr, 2018). Rio Paralimpik Oyunlarında Türkiye toplam 9 madalya elde etmiştir (paralympic.org, 2018).

Civan ve ark., (2012)'na göre spor, aktif olarak spor yapan engelli ve engelsiz bireyleri aynı şart ve durumlarda, aynı oranda etkilemektedir. Yine sporcuların icra ettikleri spor branş türü ve engel derecesi (durumu) gözetmeksizin, yarışma esnasında etkili bir performans ve oyun ortaya koyabilmeleri için belirli bir kaygı düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Civan ve ark., (2012) yaptıkları araştırmada tekerlekli sandalye tenis sporundaki bireylerin, kendi branşlarında şampiyonluklar ve başarılar kazanabilmeleri için yarışma esnasındaki kaygılarının minimal düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Aytur ve ark., (2018) köprü organizasyonlar olarak uyarlanmış spor programlarını, bireysel kapasiteleri, kolektif kimlikleri ve bedensel engelli genç sporcuların sosyal rollerini ile bu sporlara katılım sağlayan gençleri incelemiştir. Çalışmaya göre engelli bireylerin sporda rekabete dahil olması, sosyal ve sağlık açısından birçok olumlu etkiye sahiptir. Spor bedensel engelli sporcuların öz yeterliliklerini arttırabilir ve spor yoluyla daha değerli sosyal rollere ulaşabilirler. Spor, bedensel engelli sporcuların, hayatları boyunca yaptıkları fiziksel aktiviteleri özverili olarak yapmalarını sağlar. Buna ek olarak, genç bedensel engelli sporcular için daha adil oynanan spor branşlarının disiplinlerarası yaklaşım ile gelişmesi, engelli sporcuların hayatını paylaşılmasını kolaylaştırır ve çok boyutlu engelleri aşabilmelerine yardımcı olur (Aytur ve ark., 2018). Bu nedenle bedensel engelli sporun ortaya çıkışının, bedensel engelli bireylere motivasyon sağladığı düşünülmektedir.

Engelli sporcular ile ilgili çalışmalar genel olarak engelli sporcuların psikolojisi ya da engelli sporcuların sakatlıkları ile ilgilidir (Göran ve Rod, 2014; Asken, 1991; Martin, 2006). Birçok bilim insanı, çocukların ve gençlerin sporda ve fiziksel aktivitelerde psikolojik ve sosyolojik yönlerini konu alan araştırmalar yapmıştır (Brustad, 1992).

Bedensel engelli sporcuların (spinal kord engeli olan sporcular) vücutlarında tüm fizyolojik kapasiteleri benzersiz değişkenlikler göstermektedir. Fakat diğer engelli sporcular (ampute gibi) bu tarz sınırlamalarla karşılaşmamaktadırlar. Günümüze kadar olan egzersiz fizyolojisi çalışmalarının çoğu, bedensel engelli spor branşlarında rehabilitasyon ve bedensel engellilerde vücut sağlığı konularına odaklanmıştır (Stewart ve ark., 2000).

Spor, bütün yönleriyle, bedensel engelli bireylerin sosyal ve sağlık yönünden gelişmesini sağlamaktadır. “Spor, medya ve pozitif iletişimin etkisiyle, toplumun büyük bir kısmında sağlık ve zindelik olgusuna yönelik farkındalıklar oluşmaktadır” (Yıldız ve Tüfekçi, 2010). Ancak, sporcuların doping kontrol testlerinde yasaklı maddelerin saptanması bu farkındalığı olumsuz yönde etkilemektedir (Angela ve Theodore, 2006b). Spor insanların ruh sağlığını koruyan ve onlara sosyalleşme, kaynaşma sağlayan bir araçtır (Özbek, 1999). Bu yüzden spor branşları aslında, bedensel engelli sporcuların sadece sağlık olarak güçlenmelerini değil sosyal açıdan da birey ve toplum olarak iyi halde olmalarını sağlayan bir olgudur. Fakat sporun geleceğini risk altına alan bazı olumsuzluklar da vardır. Bunların en belirgin olanları doping (yasaklı maddeler), şike ve şiddettir (Yazıcı, 2014). Doping spordaki olumsuzluğu temsil eder ve ilaç ve doping kullanımı sporun ve sporcuların en yaygın sosyal problemidir (Angela ve Theodore, 2006c).

Antrenman ve yarışmalarda sporcular ile ikili ilişkiler içerisinde olan antrenör ve medikal personelin eğitimi, bu sporcuların sağlığının korunması ve sportif gelişimlerinin daha hızlı ve sağlıklı olmasına yönelik olmalıdır (Maquirriain, 2010).

Spor, paralimpik (bedensel engelli) sporcular üzerinde benlik saygısını, öz-yeterliliğini, yaşam kalitesini ve zihinsel sağlığını etkileyen pozitif bir olgudur (Blauwet ve Willick, 2012). Bedensel engelli bireylerin spora yönelim oranları oldukça düşüktür. Bedensel

engelli bireylere spor, fiziksel açıdan sağlığa katkıda bulunmanın yanı sıra, benlik saygılarını arttırarak sosyal çevre ile kaynaşmalarını da sağlar (Misener ve ark., 2014).

Günümüzde, dünya çapında, tekerlekli sandalye tenis branşında, uluslararası olarak 120 ayrı spor organizasyonu yapılmaktadır (Maquirriain, 2010). Bu fazla sayıdaki bedensel engelli spor organizasyonu, bedensel engelli bireylerin spora yönelmeleri için çok fazla fırsat ve nedenlerinin olduğunu göstergesidir.

Uluslararası Paralimpik Komitesi elit bedensel engelli sporcular için spor yarışmalarını düzenleyen yöneten bir platformdur. Özellikle 2012 yılından itibaren paralimpik oyunları çok fazla gelişme göstermiştir. Çok sayıda ülke paralimpik oyunlara katılmıştır. İlk resmi paralimpik oyunları 1952'de Stoke Mandeville'de (İngiltere) düzenlenmiştir. Örneğin, 2008 Beijing'deki paralimpik yaz olimpiyat oyunlarına 5 engelli grubundan (Omurilik yaralanması, serebral felç, ampute, görme bozukluğu ve diğerleri) 147 ülkeden 3951 sporcu katılmıştır. Beijing'de düzenlenen paralimpik yaz olimpiyat oyunlarda bedensel engelli sporcuların yarıştıkları spor branşlarından bazıları ise şöyledir: atletizm, tekerlekli sandalye basketbol, tekerlekli sandalye tenis, tekerlekli sandalye eskrim (Bernardi ve ark., 2010).

Bünyesinde toplam 18 spor branşı bulunduran Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu (TBESF) faal lisanslı 308 kadın, 1937 erkek olmak üzere toplam 2.245 lisanslı sporcu bulunmaktadır (sgm.gsb.gov.tr, 2018). Bedensel Engelliler Spor Federasyonu; Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde bulunan spor federasyonları arasında, faal lisanslı toplam sporcu sayısı bakımından 43. sırada bulunmaktadır. TBESF amatör spor branşları arasında azımsanamayacak kadar faal lisanslı sporcu sayısına sahip olan bir spor federasyonudur. Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu 160 ülkeden, 4 bin 148 sporcunun katıldığı 2016 Rio Paralimpik Oyunları'na 79 sporcu gönderme başarısı elde etmiştir (olimpiyatkomitesi.org.tr, 2018).

Türkiye, dünyadaki en büyük spor organizasyonlarından biri olan, en üst düzey sporcuların katıldığı Rio Olimpiyat Yaz Spor Oyunları ve Rio Paralimpik Oyunlarında ortalama aynı madalya başarısını elde etmiştir (2016 paralimpik oyunlarda 9 madalya, yaz 2016 olimpiyat yaz oyunlarında 8 madalya) (theguardian.com., 2018; paralympic.org, 2018).

Olimpiyat oyunları Dünya'daki en büyük, en kapsamlı ve prestij bakımından en önemli spor organizasyonlarından biridir (bbc.com, 2018). Yaz Olimpiyat Oyunları dünyada en çok izlenen spor organizasyonlarından biridir (bbc.com, 2018). 2016 Rio Paralimpik ve Yaz Olimpiyat Oyunlarına katılan Türk sporcu sayılarına bakıldığında Paralimpik Oyunlarda Türkiye'yi temsil eden sporcu sayısı az olmasına rağmen elde edilen toplam madalya sayısı aynıdır. Türkiye'nin uluslararası yarışmalarda, en büyük ve en prestijli spor organizasyonlarında temsil edilmesi açısından bedensel engelli spor branşları oldukça büyük öneme sahiptir. Spor Genel Müdürlüğü (SGM) tarafından yayınlanan ödül yönetmeliğine göre olimpik ve paralimpik olimpiyat oyunlarında dereceye giren sporculara (Paralimpik-Olimpik) verilen para ödülleri de eş değer olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle bedensel engelli sporcuların da olimpizm ruhunu ve ülke prestijini korumak ve sağlamak amacıyla dopinge karşı bakış açılarının belirlenmesi ve bu konuda eğitilmeleri, bilinçlendirilmeleri, sporcular üzerinde konuyla ilgili farkındalık yaratılması son derece önemlidir.

Türkiye paralimpik oyunlarında zaman zaman iyi dereceler elde etmiştir. En son katıldığı 2016 Rio Paralimpik Oyunları'nda, 3 altın, 1 gümüş ve 5 bronz madalyayla genel sıralamada 34. olmuştur. Rio yaz olimpiyat oyunlarına 206 ülkeden toplam 11,040 sporcu katılmıştır (bleacherreport.com, 2018). Rio Yaz Olimpiyat Oyunlarına toplamda 4.328 sporcu katılmıştır (paralympic.org, 2018). Rio Paralimpik Oyunlarına Türkiye'den toplam 79 sporcu mücadele etmiştir (hurriyet.com.tr, 2018).

Martin ve ark., (2006)'nın yaptığı çalışmada, genç bedensel engelli sporcuların bilişsel, duygusal ve sosyal yönleri değerlendirilmiş ve değerlendirilen bu niteliklerin hepsi pozitif olarak saptanmıştır. Araştırmaya göre spor konusunda haz alma (eğlenmek) durumu, spora bağlılığın güçlü bir nedenidir bu da spordaki hazzın, gençlerin ve engellilerin spor yapma isteğini sürdürebilmesi için önemli olduğunu, potansiyel bir değere sahip ve gösterir. Bu potansiyel değer de bedensel engelli sporcuyu topluma kazandırabilmek açısından kayda değer bir etkidir.

Tekerlekli sandalye sporu ilk olarak popülerite kazandığında otoriteler, tekerlekli sandalyeyi kişinin fiziksel aktivitesini yükselten rehabilitasyon türü olarak gördüler. O zamandan beri tekerlekli sandalye sporları tekerlekli sandalyedeki sporcular için bir yarışma türü olarak yayılmaya başladı (Bhambhani, 2010). Tekerlekli sandalye bu şekilde engelli sporcuları sosyal birer birey olmaya teşvik etti. Kas erimesi ve benzer rahatsızlıkları olan, tekerlekli sandalye kullanan bireylerin masa tenisi, atıcılık, halter (para-powerlifting), bisiklet, tenis gibi spor branşlarıyla, hastalıklarının ilerlemesini kontrol altına alma (yavaşlatma) şansı doğurmuş olduğu düşünülmektedir. Spor aracılığı ile sosyalleşmek ve beraberinde “tutumların-davranışların, değerlerin ve bilgilerin edinilmesi” spor aktivitesinin bir etkisi olarak ifade edilmektedir. Sosyalleşmek, sporun dışında, spora katılan bireyin yalnızlığını, bireyselliğini önler ve ona bu anlamda katkıda bulunur (Brustad, 1992).

İleri düzey omurilik sakatlığına sahip olan sporcular “yarış performans gelişimi” olarak bilinen kalbin maksimal oksijen alımı konusu psikolojik potansiyel durumlar ile sınırlı olduğu düşünülmektedir. Bu psikolojik limitler (kısıtlamalar) ileri düzey omurilik sakatlığına sahip olan sporcularda kontrolsüz refleks sempatik boşalmaları, hipertansiyon, baş ağrısına yol açar. Bazen yarışma ve antrenmanlarda bazı sporcular bu tarz durumlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Omurilik yaralanmaları hayatımızın herhangi bir aşamasına karşımıza çıkabilmektedir (Bhambhani, 2010).

Üstünkaya ve arkadaşları (2005), yaptıkları araştırmaya göre tekerlekli sandalye kullanan bireylerin aktif olarak spor yaptıkları durumda, vücut kitle endekslerinin (BMI) azalmakta olduğunu, dolayısıyla tekerlekli sandalye kullanan bireylerin, ideal vücut ölçülerine ulaşmasını ve vücut ölçülerini korumasını sağladığını belirtmişlerdir. Yine tekerlekli sandalye basketbol takımından oluşan araştırma grubunun, fonksiyonel kapasitesinin sedanter bedensel engellilere göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır ve bedensel engelli sporcuların sosyal ortamlarda (iş, okul vb.) rekreatif aktiviteler için geçirdikleri sürenin sedanterlere göre daha fazla olduğunu, böylelikle sporcuların sedanterlere göre daha sosyal olduklarını aktarmışlardır.

1.4. Engelli Sporu ve Doping

Engelli sporcularda yarışma ve müsabakalarda dopinge başvurulabilirler. Örneğin; görme engelli halter branşına ait 10 Rus sporcu doping yapmaları nedeni ile 2017 yılında ceza almışlardır. 10 Görme engelli milli takım düzeyinde yarışan halter branşı sporcusu, doping yaptıkları için müsabakalardan 4 yıl men edilmiştir. Sporcuların birçoğu 2015’de aldıkları madalyaları da bu yüzden iade etmek zorunda kalmışlardır (olympics.nbcsports.com, 2018).

Engelli sporcuların (özellikle tekerlekli sandalyede olanların) doping kullanımına ilişkin görüşleri ile ilgili literatürde çalışmaya rastlanılmamıştır. WADA yıllık, rutin olarak, Dünya Doping Mücadele Rakamlarını (WADA Testing Figures) yayınlamaktadır. WADA tarafından yayınlanan bu rakamlara göre 2013-2014-2015 yılları arasında doping yaptığı tespit edilen engelli sporcu sayısının birbirine yakın olduğu görülmüştür (World Anti Doping Agency Testing Figures, 2013; 2014; 2015).

Çizelge 1. Branşlara Göre Dopingli Bedensel Engelli Sporcuların Dağılımı

2013 Yılı	AAF	2014 Yılı	AAF	2015 Yılı	AAF
Engelli Okçuluk	3	Bedensel Engelli Okçuluk	4	Görme Engelli Yüzme	2
İşitme Engelli Atletizm	1	Bedensel Engelli Bilek Güreşi	3	Bedensel Engelli Okçuluk	4
Paralimpik Bocce	3	Tekerlekli Sandalye Basketbol	8	Görme Engelli Atletizm	1
Tekerlekli Sandalye Curling	6	Tekerlekli Sandalye Bocce		İşitme Engelli Atletizm	2
Bedensel Engelli Bisiklet	9	Bedensel Engelli Bowls	1	Bedensel Engelli Badminton	1
Bedensel Engelli Binicilik	2	Bedensel Engelli Kano	1	Görme Engelli Bowling	1
İşitme Engelli Judo	2	Tekerlekli Sandalye Körling	3	Tekerlekli Sandalye Basketbol	1
Görme Engelli Halter	8	Bedensel Engelli Bisiklet	8	Bedensel Engelli Futbol 5-5	2
Bedensel Engelli Yelken	3	Bedensel Engelli Eskrim	1	İşitme Engelli Buz Hokeyi	1
Görme Engelli Atıcılık	1	Golbol	1	Bedensel Engelli Kano	1
Görme Engelli Alp Disiplini Kayak	1	Bedensel Engelli Judo	2	Tekerlekli Sandalye Körling	2
Bedensel Engelli Snowboard Kayak	2	Tekerlekli Sandalye Ragbi	3	Bedensel Engelli Bisiklet	7
İşitme Engelli Güreş	6	Bedensel Engelli Binicilik	2	Golbol	3
Bedensel Engelli Yüzme	5	Bedensel Engelli Yelken	3	Bedensel Engelli Judo	1
Bedensel Engelli Atletizm	16	Bedensel Engelli Masa Tenisi	5	Bedensel Engelli Kürek	3
Bedensel Engelli Bowling	3	Tekerlekli Sandalye Tenis	3	Bedensel Engelli Binicilik	2
Bedensel Engelli Kızak Buz Hokeyi	1	Bedensel Engelli Futbol Tenisi	1	Tekerlekli Sandalye Tenis	4
Bedensel Engelli Halter	14	Bedensel Engelli Triatlon	1	Bedensel Engelli Triatlon	1
Bedensel Engelli Atıcılık	5	Adapted Weightlifting	1	Bedensel Engelli Atletizm	30
Bedensel Engelli Alp Disiplini Kayak	2	Bedensel Engelli Yüzme	8	Bedensel Engelli Kızak Buz Hokeyi	4
Bedensel Engelli Nordic Kayaklı Koşu	2	Bedensel Engelli Atletizm	21	Bedensel Engelli Halter	20
		Bedensel Engelli Kızak Buz Hokeyi	2	Bedensel Engelli Atıcılık	1
		Bedensel Engelli Halter	15	Bedensel Engelli Snowboard	1
		Bedensel Engelli Atıcılık	3	Bedensel Engelli Alp Disiplini Kayak	5
		Bedensel Engelli Alp Disiplini Kayak	7		
		Bedensel Engelli Nordic Kayaklı Koşu	2		
Genel Toplam	95	Genel Toplam	109	Genel Toplam	100

(WADA Testing Figures 2013; WADA 2014; WADA 2015)

Dünya Doping Mücadele Ajansı (WADA) tarafından yayınlanan cezalı sporcu sayıları doping sorununun önemini koruduğunu ortaya koymaktadır. WADA tarafından yıllık olarak, doping maddeleri tespit edilen sporcu sayılarına baktığımızda, sayılar ve doping maddesi saptanan engelli spor branşları genel olarak kararlılık göstermektedir. 2013 yılında spor branşında 95 yasaklı madde (doping) saptanan sporcu bulunurken bu sayılar 2014 yılında 109 sporcu, 2015 yılında ise 100 sporcu olmuştur. Bu rakamlar dopingli çıkan sporcu sayısı ile sene içerisinde alınan toplam doping kontrol örnek sayıları ile değerlendirildiğinde dopingli sporcu oranı 2013 yılında %3.11, 2014 yılında %2.36, 2015 yılında %2.32 olmuştur.

Çizelge 2. 2013, 2014 ve 2015 Yıllarında Alınan Doping Kontrol Örnek Sayılarına Göre Engelli ve Engelli Olmayan Sporcularda Dopingli Sporcu Sayıları

Sporcu	Yıl	**AAB Sayısı	Sene İçerisinde Alınan Toplam Doping Kontrol Örnek Sayıları	%
Bedensel Engelli Sporcular	2013	95	3051	3,11%
	2014	109	4610	2,36%
	2015	100	4221	2,37%
Bedensel Engelli Olmayan Sporcular	2013	1800	158749	1,13%
	2014	1363	167699	0,81%
	2015	1575	180720	0,87%

*Alınan Doping Kontrol Örnek Sayılarına Göre Engelli ve Engelli Olmayan Sporcularda Dopingli Sporcu Sayıları hesaplanırken, bedensel engelli olan ve bedensel engelli olmayan spor branşlarında, dopingli sporcu saptanan spor branşlarından, yaz olimpiyat oyunlarında ve paralimpik yaz olimpiyat oyunlarında yer alan spor branşları baz alınmıştır.

**AAB: Aykırı Analitik Bulgu

Çizelge 2’de, yıllara göre, engelli spor branşlarındaki sporcularda doping oranları görülmektedir. Engelli spor branşlarında doping kullanımının azalmadığı aksine kararlılık gösterdiği söylenebilir. Dopingli çıkan bedensel engelli spor branşları; bedensel engelli bowling, bedensel engelli kayak gibi farklı spor branşlarına da sıçramış bulunmaktadır. Yani bir başka deyişle doping yapan sporcuların branş olarak çeşitlilik gösterdiği

gözlemlenmektedir. Bu nedenle sporcuların doping konusunda bilgilendirilmesi, zararları konusunda aydınlatılması önceliklidir.

Bedensel engelli olmayan sporcuların doping kontrol örnekleri ile orantılanan dopingli saptanan sporcu yüzdelerine baktığımızda ise sayıların yine kararlılık gösterdiği hatta son senelerde gelişmiş doping kontrol analiz yöntemlerine rağmen doping kullanan sporcuların arttığı gözlemlenmektedir.

2003-2009 yılları arasında tekerlekli sandalye tenis sporcularının normal tenis sporcularına göre daha fazla doping ihlali yaptığı saptanmıştır. Tenis sporcularının bazılarında kannabinoid, kokain, modafinil gibi maddeler saptanmıştır (Maquirriain, 2010).

1.5. Teorik Çerçeve

Doping konusunda kuramsal çerçeve olarak ele alınabilecek birçok teori bulunmaktadır. Bunlardan biri, Donovan ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan spor ilaç kontrol modelidir (Donovan ve ark., 2002). Bu model ilk olarak suçlu davranışları üzerine kurulmuş ve geliştirilmiştir. Ancak Donovan ve arkadaşları tarafından değiştirilerek doping konusuna uyarlanmıştır. Diğer bir model ise Strelan ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen sporda doping kullanımını caydırma modelidir (Strelan ve ark., 2003). Bireylerin sağlığa teşviki ve yaralanmaların önlenmesi bakış açısı ile ortaya çıkan bir caydırma modelidir. Sağlık inanç modeli kavramlarını temel almıştır (Becker, 1974; Akt Backhouse ve ark., 2016) ve planlanmış davranış teorisine (Ajzen, 1991) dayanan bir modeldir. Her iki model sosyal bilişsel yaklaşıma dayanarak sporcuların doping hakkında ne gibi düşünelere sahip olduklarını ve buna ek olarak, daha etkili dopingle mücadele eğitim programlarının nasıl geliştirilmesi ve sunulması gerektiği konularını ele alır. Bu modeller, dopingin rasyonel karar

verme sürecinin (alternatiflerin mantıklı değerlendirildiği) maliyet veya tehdit-fayda analizini içermesi durumunu, dopingi kullanan kişinin en önemli gördüğü konulardan birisi olarak kabul etmektedir (Becker, 1974; Akt Backhouse ve ark., 2016).

Diğer bir teori ise Petróczi ve Aidman (2008)'na ait olan yaşam döngüsü performans gelişim modelidir. Birey tarafından doping ile ilişkili alınan kararların mantıksal kararlar olduğunu öne sürmektedirler. Ama bu teori, birçok teoride olduğu gibi planlanmış davranış teorisi ile ilişkilidir. Teoride, doping ile ilgili durumlarda karar vermeye neden olan kriterlerin etkisine vurgu yapılmaktadır (Petróczi ve Aidman, 2008). Ancak, aktardığımız bu teoriler arasında doping ile en çok bağdaşan Ajzen'in "Planlanmış Davranış Teorisi" olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmanın kuramsal yaklaşımı ve sporculara yöneltilen soruları sosyo-psikolojik kuramlardan "Planlanmış Davranış Teorisi" (Ajzen, 2005) çerçevesinde ele alınmıştır.

Planlanmış Davranış Teorisi, "kişinin (bireyin) davranışlarının dış etkenlere bağlı olarak birtakım faktörlerin kontrolünde olduğunu, bu davranışların belirli nedenlerden kaynaklandığını ve planlanmış bir şekilde gerçekleştiğini öne sürmektedir" (Ajzen, 2005). Bu yönüyle planlanmış davranış teorisi, sporcuların dopinge neden yöneldiğini ve genel olarak doping kullanma davranışları ile bağdaşmaktadır. Çünkü sporcular dopinge yönelirken ödüller, madalyalar, çevresel baskı, şampiyonluk beklentisi, ünlü olma gibi nedenlerden etkilenererek doping kullanabilmektedirler.

Planlanmış davranış teorisine göre; kontrolün algısı ve niyeti, belirli bir çıkarıcı davranış ilişkisi ile değerlendirilmelidir (Ajzen, 1991). Bedensel engelli sporcu doping kullanarak çıkarıcı bir davranış sergilemektedir.

Ajzen'e göre; davranış niyeti, üç değişkenin etkisi altındadır: "Davranışa Yönelik Tutum, bir davranışın iyi-kötü olarak değerlendirilmesidir. Özne Norm, bir davranışa yönelik algılanan sosyal baskıyı ifade eder. Algılanan Davranış Kontrolü, kişinin bir davranışı yapmayı ne kadar kolay ya da zor bulduğunu" ifade eder (Ajzen, 1991).

Tutumunu açıklayan davranış inançları, “insanın (bireyin) davranışın sonuçlarına ilişkin sanıları ve bu sanı sonuçlarını nasıl değerlendirdiği dikkate alınarak” tanımlanır (Ajzen, 1991). Öznel (sübjektif) normu açıklayan normatif (düzgüsel) inançlar “kişi için önemli olan insanların kişiden beklentilerinin ve kişinin bu beklentileri karşılama isteğinin çarpımı” olarak nitelendirilmektedir. Algılanan davranış kontrolünü açıklayan kontrol inançları “kişinin bir davranışı gerçekleştirebilmesi için içsel (yetenek, kapasite vb.) ve dışsal (ödül, şöhret, para vb.) yeterli olma durumları ve bu yeterli olma durumlarının davranışları kolaylaştıracağına ya da zorlaştıracağına yönelik düşüncelerine göre belirlenir” (Ajzen, 1991).

1.6. İlgili Araştırmalar

Suveren ve arkadaşları (2009), yaptığı bir çalışmada sporcuların doping bilgi düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Suveren ve arkadaşlarının hentbolculara yaptığı bu çalışmada, sporcuların büyük bir çoğunluğunun performansı arttırmak için ya da farklı amaçlar doğrultusunda doping kullanmanın doğru olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Barkoukis ve arkadaşları (2016) yaptığı çalışmada, lise çağındaki öğrencilerin spor değer algılarını, sporda performans arttırıcı maddeler kullanımına karşı sosyal tutumlarını ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma için Yunanistan’da okul listelerinde olan okullardan rastgele okullar seçilmiştir. 218 lise öğrencisi gönüllü olarak ailelerinin bilgisi dahilinde çalışmaya katılmıştır (108 erkek, 110 Kadın). Denek ve kontrol grubu olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Dopingin tarihi, sporun modern kültürdeki yeri, dopingin yan etkileri, dopingin ruh sağlığındaki etkileri gibi bilgiler verilmiştir. Bulgular “Sağlık ve Etik’in önemli birer kriter olarak ön plana çıktığını ve gruplarda en çok oylanmış değerler olduğunu göstermiştir. Sonuçlar dopingle mücadele yapısında ve sporun belirli seviyelerinde, ergenlik çağındaki öğrencilerin bu konuda eğitilebildiğini, dopingin spordaki en büyük tehditlerden

biri olduğunu göstermiştir. Sporun en önemli tehditlerinden biri olan doping hakkında Barkoukis ve arkadaşlarının 2016'da yaptığı çalışmada, ergenlik çağındaki bilgilendirilen öğrenciler, araştırma sonunda dopingin sporun bütünlüğüne büyük zararlar verdiğini belirtirken, kontrol grubunda dopingin önce kendine ve diğer katılımcılara saygı için sporda olmaması gerektiğini, ahlaki ve sağlık açısından zararlı olduğu sonucu saptamıştır.

Bavlı ve arkadaşları (2015), aktif olarak basketbol oynayan sporcuların doping ile ilgili olan bilgi düzeylerini inceleyerek ele almışlardır. Bavlı ve arkadaşları çalışmada, 14 ile 18 yaş aralığını kapsayan, 349'u yıldız takım kategorisi, 351'i genç takım kategorisinde toplam 700 erkek sporcu, 75'i yıldız takım kategorisi, 100'ü genç takım kategorisinde olmak üzere toplam 175 bayan sporcu kapsayacak şekilde araştırma yapmışlardır. 875 sporcunun tamamı araştırmaya gönüllü olarak katılmış ve katılımcılara doping hakkındaki bilgi düzeylerini belirleyebilmek için anket uygulanmışlardır. Sonuç olarak katılımcıların doping kullanımının zararlarına dair eksik bilgileri olduğu ve doping hakkındaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu saptanmıştır. Dopingin sporda önemli bir sorun olduğu, sporcuların bu konuda yeterince bilgilendirilmediği ve doping kullanımı hakkında sporcuların bilgi sahibi olmak istediği sonucuna ulaşılmıştır.

Engerlberg ve arkadaşları (2016), doping konusu ile ilgili, sistematik olarak yayınlanan başlıca spor yöneticiliği yayınları ile doping üzerinde yapılmış, doping başlıklı 7 bilimsel dergi incelenmiştir ve hepsi 2014 ve 2015 yıllarında doping ile ilgili olan çalışmalara aittir. Toplamda 16 ayrı makale ve çalışma saptanarak incelenmişlerdir. Geçtiğimiz son birkaç yıl içerisinde sosyal bilimler kapsamında anti-doping ile ilgili makaleler belirgin şekilde çoğaldığını ve bu belirgin ilerlemeye rağmen bu alanda hala belirgin yönetsel boşluklar olduğu vurgulanmıştır. İncelenen tüm çalışmalarda baskın, kavramsal veya teorik çerçeveler bulunmadığını aktarmışlardır. Sonuç olarak, performans artırıcı maddeler ve ilaç kullanımı doping amaçlı kullanıldığında ve bu Doping Mücadele Kural İhlalleri'ne neden olduğunda spor yöneticileri de bu durumdan sorumlu tutulmaktadır.

Elbe ve Pitschb (2018), Danimarkalı üst düzey sporcular üzerinde doping kullanımının yaygınlığını araştırmışlardır. Elbe ve Pitschb (2018)'e göre Danimarkalı üst düzey sporcuların doping kullanım yaygınlığı Hollandalı ve Alman sporcular ile karşılaştırıldığında benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı; sporda ülkemizi en üst platformlarda, basamaklarda temsil eden Bedensel Engelli Sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

1.7. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Yapılan bir çalışmada, dopingin sporda önemli bir sorun olduğu, sporcuların bu konuda yeterince bilgilendirilmediği ve doping kullanımı hakkında sporcuların bilgi sahibi olmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Bavlı ve ark., 2015). Bu nedenle, sporda ülkemizi en üst platformlarda, basamaklarda temsil eden Bedensel Engelli Sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda;

- Bedensel engelli sporcuların doping ile ilgili bakış açılarının tespit edilmesi,
- Doping konusunda bedensel engelli sporcuları, spor kulübü yöneticileri, antrenörler, sporcu destek personellerinin sporcuları etkiledikleri,
- Sporcuları doping kullanımına yönelten sosyal ve çevresel faktörlerin tespit edilmesi,
- Bedensel engelli sporcuların ülke olarak doping olgusu ile ilgili yaptırımlara, eğitime, uygulamalarına karşı bakış açısının saptanması hedeflenmektedir.

Bu araştırma, daha sağlıklı olabilmek ve yaşam kalitelerini yükseltebilmek için spor yapan bedensel engelli sporcuların, kullanılması durumunda ciddi sağlık sorunlarına neden olan doping hakkındaki görüşlerini ve bakış açılarını derinlemesine anlayabilme açısından önemlidir.

1.8. Problem Cümlesi

Bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?

1.9. Alt Problemler

- Türkiye’de doping kullanan bedensel engelli sporcuların doping kullanım nedenleri nelerdir?
- Türkiye’de doping kullanan bedensel engelli sporcuların doping maddelerini kullanma amaçları nelerdir?

1.10. Sayılılar (Varsayım)

Araştırmanın temel sayıltısı, katılımcıların kendilerine yöneltilen soruları açık şekilde cevaplayabilmesi için oluşturulan görüşme ortamlarında, cevapları samimiyetle ve içtenlikle vermiş olmalarıdır.

1.11. Sınırlılıklar

Araştırma 2018 yılında Ankara’da bedensel engelli spor branşlarında faaliyet gösteren spor kulüplerinin antrenman sahalarında gönüllü olarak çalışmayı kabul eden 20 bedensel engelli sporcu ile sınırlıdır.

Türkiye’de, Ankara ilinde bulunan bedensel engelli spor branşlarında faaliyet gösteren, aktif olarak lisanslı ve müsabık olan bedensel engelli sporcuların dopinge ilişkin bakış açısına yönelik veriler ve bulgular, araştırmacının gerçekleştirdiği görüşmeler esnasında katılımcılara (sporculara) yönelttiği sorularla ve katılımcıların verdiği cevaplarla sınırlıdır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmada bedensel engelli sporcuların dopinge ilişkin olan bakış açıları incelenmiştir. Araştırma yöntemi niteldir. Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Sporda, nitel araştırma yöntemleri nispeten yeni bilimsel yöntemlerden biridir. Bu konulardaki çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır (McNamee ve ark., 2006b). Aşağıdaki bölümde, araştırmada kullanılan araştırma desenine, katılımcılara, veri toplama yöntem ve araçlarına, izlenen işlem yoluna ve verilerin analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın net olarak bir tanımı yapılamamaktadır. Bunun nedeni ise nitel araştırmanın bir çatı kavram olmasıdır. Ancak, nitel araştırmayı özetle tanımlamak gerekirse “gözlem, görüşme ve doküman analizi şeklindeki nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı olayların ve algıların doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik, yaşanmışlıkları içeren bir sürecin araştırıldığı bir yöntem” diyebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel çalışmada prosedürlerin doğası gereği sorular, konunun çizgisi ve anketler katılımcıdan alınan cevaplara göre değiştirilebilir (McNamee ve ark., 2006c). Verilerin analizinde Braun ve Clarke (2006)’ın ortaya koyduğu tematik analizden faydalanılmıştır. Tematik analiz kullanışlı, detaylı ve zengin içerik sunan bir araştırma aracıdır ve en büyük özelliklerinden biri esnek olmasıdır (Braun ve Clarke, 2006). Tematik analizde, verilerin temalara ayrılması esnasında daha esnek ve geniş bir perspektiften bakıldığından, içerik analizinin yetersiz kaldığı noktalarda oldukça destekleyici olduğu düşünülmektedir. Braun ve Clarke (2006)’a göre bu nitel analiz yöntemi katılımcıların ifadelerindeki anlam örüntülerini belirleyerek deneyimlerindeki gerçekliği açığa çıkarmaktır. Braun ve Clarke (2006) tematik analizde altı aşamalı süreç önermektedirler. Bunlar: Tüm verilerin birkaç kez okunarak tanınması, başlangıç kodlarının belirlenmesi, temaların araştırılması, gözden geçirilmesi, isimlendirilmesi ve raporlanmasıdır. Bu

doğrultuda, tematik analiz yöntemiyle verilerdeki temaların tanımlanması, derinlemesine analiz edilmesi ve raporlanması aşamaları uygulanmıştır. Felsefi olarak açıklamak gerekirse, bu çalışma öz itibarıyla fenomenolojik (görüngübilim) bir araştırmadır. Fenomenoloji genel itibarıyla bir olgunun özünde ne olduğunu o şeyin doğasını ve anlamını ortaya koymak için yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Görüşme tekniğiyle veri toplamak genel olarak fenomenolojik (görüngübilim) araştırmalarda görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu katılımcıların Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu'na bağlı lisanslı, aktif olarak faaliyet göstermesi şartıyla Ankara ilinde, farklı ilçelerde, bedensel engelli spor branşlarında faal olan 1 bedensel engelli atıcılık, 5 tekerlekli sandalye basketbol, 1 bedensel engelli tenis, 6 ampute futbol, 1 bedensel engelli yüzme, 2 bedensel engelli okçuluk, 3 bedensel engelli masa tenisi, 1 bedensel engelli halter olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmaktadır. Farklı bir ifade ile araştırma grubunun tamamı bedensel engelli spor branşlarında faal olan toplam 20 sporcudan oluşmaktadır. Görüşme yapılan sporcular 18-43 yaş aralığındadır. Çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden, “maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir” (Patton, 1987; Akt; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu örneklemin seçilmesindeki amaç küçük bir örneklem oluşturarak çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu saydığımız amaçlar doğrultusunda Ankara ilinin sadece merkezindeki bedensel engelli spor branşlarında faal olan bedensel engelli sporcular değil, ilçelerindeki sporcular ile de görüşmeler yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan 20 bedensel engelli sporcunun kişisel bilgileri çizelge 3 ve çizelge 4'de yer almaktadır.

Çizelge 3. Katılımcı Sportif Başarı Bilgileri

Kişi No	Katılımcı	Sportif Dereceniz/Başarılarınız var mı? Varsa Nelerdir?
1	Cenk	Türkiye Ampute Futbol Ligi Şampiyonu, Ampute Futbol 1. Ligi Şampiyonu
2	Şükrü	Yok
3	Mehmet	2 Kez Dünya Üçüncülüğü, 6 Kez Ulusal Lig İkinciliği
4	Recep	Dünya Üçüncülüğü, Avrupa Birinciliği, Euro Cup Birinciliği
5	Olca	5 Kez Ulusal Lig İkinciliği
6	Akın	2 Kez Ulusal Lig İkincisi, Ulusal Lig Dördüncüsü
7	Akif	Türkiye Şampiyonu
8	Sarp	Türkiye Şampiyonu
9	Rıdvan	Olimpiyat Şampiyonu, Avrupa Şampiyonu, Dünya Şampiyonu
10	Özlem	Dünya İkinciliği ve Üçüncülüğü, 3 Kez Avrupa Şampiyonu, Avrupa Üçüncülüğü, Türkiye Şampiyonlukları, Olimpiyat Dördüncüsü, 2016 Paralimpik Olimpiyatları Çeyrek Finalisti
11	Emre	Avrupa İkincisi, Dünya Şampiyonu, Avrupa Üçüncüsü
12	Selda	2 Kez Türkiye Birinciliği, Ulusal Takım Üçüncülüğü
13	Ezgi	Takım Olarak Avrupa Üçüncülüğü, Takım Olarak Dünya Üçüncülüğü, Bireysel Avrupa Birinciliği ve Dünya Üçüncülüğü
14	Fatih	Türkiye Şampiyonu, Dünya sıralaması ilk 60'da
15	Arda	Yok
16	Görkem	Avrupa Şampiyonu, Türkiye Lig Şampiyonu
17	Doruk	Yok
18	Alp	Yok
19	Can	Avrupa Şampiyonu, Dünya İkincisi
20	Ercan	Yok

Çizelge 3 ve Çizelge 4'te görüldüğü üzere çalışmaya bedensel engelli spor branşlarından 6 ampute futbol, 1 bedensel engelli halter, 1 bedensel engelli atıcılık, 3 bedensel engelli masa tenisi, 2 bedensel engelli okçuluk, 1 bedensel engelli tenis, 1 bedensel engelli yüzme, 5 tekerlekli sandalye basketbol olacak şekilde toplam 20 sporcu dahil edilmiştir.

Çizelge 4. Katılımcı Kişisel Bilgileri

Kişi No	Katılımcı	Yaptığı Branşın Adı/Türü	Görüşülen Kişinin Mesleği	Yaşı	Eğitim Düzeyi	Cinsiyeti	Milli Sporcu musunuz?
1	Cenk	Ampute Futbol	Sporcu	26	Lise	Erkek	Evet
2	Şükrü	Ampute Futbol	Memur	23	Ön Lisans	Erkek	Hayır
3	Mehmet	Ampute Futbol	Memur	38	Lise	Erkek	Evet
4	Recep	Ampute Futbol	Öğrenci	24	Üniversite	Erkek	Evet
5	Olca	Ampute Futbol	Memur	29	Lise	Erkek	Hayır
6	Akın	Ampute Futbol	Öğrenci	18	Lise	Erkek	Evet
7	Bülent	Bedensel Engelli Atıcılık	Memur (Savaş Gazisi)	43	Lise	Erkek	Evet
8	Sarp	Bedensel Engelli Halter	Öğrenci	19	Lise	Erkek	Evet
9	Rıdvan	Bedensel Engelli Masa Tenisi	Memur	29	Üniversite	Erkek	Evet
10	Özlem	Bedensel Engelli Masa Tenisi	Memur	28	Üniversite	Kadın	Evet
11	Emre	Bedensel Engelli Masa Tenisi	Memur	26	Üniversite	Erkek	Evet
12	Selda	Bedensel Engelli Okçuluk	Memur	39	Üniversite	Kadın	Hayır
13	Ezgi	Bedensel Engelli Okçuluk	Memur	40	Üniversite	Kadın	Evet
14	Fatih	Bedensel Engelli Tenis	Memur	36	Lise	Erkek	Evet
15	Arda	Bedensel Engelli Yüzme	Memur	43	Lise	Erkek	Evet
16	Görkem	Tekerlekli Sandalye Basketbol	Memur (Savaş Gazisi)	35	Lise	Erkek	Evet
17	Doruk	Tekerlekli Sandalye Basketbol	Memur	29	Lise	Erkek	Hayır
18	Alp	Tekerlekli Sandalye Basketbol	Öğrenci	24	Lise	Erkek	Hayır
19	Can	Tekerlekli Sandalye Basketbol	Öğrenci	20	Üniversite	Erkek	Evet
20	Ercan	Tekerlekli Sandalye Basketbol	Öğrenci	18	Lise	Erkek	Hayır

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada iki bölümden oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Birinci bölüm demografik bilgilerden oluşurken ikinci bölüm yarı yapılandırılmış 10 adet sorudan oluşmuştur. Kullanılan görüşme formu, sporla ilgili farklı alanlarda daha önce çalışmış ve doping alanında daha önce çalışma yapmış alanında uzman akademisyenlerden yardım alınarak oluşturulmuştur. Ancak görüşme esnasında katılımcıların bazı soruları daha iyi anlayabilmesi ve daha derin bilgiler alabilmek için aynı soruları farklı şekillerde tekrar sormanın yanında görüşmenin akışına göre ek sorulara da yer verilmiştir. Bazı görüşmelerde,

araştırma sorularına yönelik olarak daha ayrıntılı ve derinlemesine cevaplar alabilmek için görüşme formundaki soru sıraları değiştirilmiştir.

Görüşme formunda yer alan sorular aşağıda verilmiştir:

- 1- Sporda doping nedir?
- 2- Sporcular neden doping kullanır?
- 3- Doping hakkında bilgi edinmek için araştırma yapar mısınız? Neden?
- 4- Sizce doping zararlı mıdır? Neden?
- 5- Herhangi bir yasaklı madde ve yöntem (doping) türünü kolaylıkla elde edebilecek bir konumda olsaydınız kullanır mıydınız? Neden?
- 6- Kullanacağınız maddenin/ilacın etik olmayan şekilde performansınızı arttıracığını biliyor olsaydınız kullanır mıydınız?
- 7- Doping kullanımı yarışmalarda motivasyon artırır mı? Neden?
- 8- Sporda doping nasıl önlenir?
- 9- Doping kullanan rakiplerinizi hoşgörü ile karşılar mısınız? Neden?
- 10- Sporda doping kullanımı serbest bırakılmalı mıdır? Neden?

Katılımcılara yöneltilen sorular, Ajzen (1991)'in planlanmış davranış teorisi temel alınarak “Davranış, Davranışa Yönelik Tutum, Özel Norm” olan üç davranış niyeti değişkeni çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu teori bireyin bir davranışı yapıp yapmayacağı ile ilgili isteği olarak tanımlanmaktadır. Planlanmış Davranış Teorisi (PDT), belirli bir konuda gerçekleşen insan tutumlarını açıklamak ve değerlendirmek amacıyla tasarlanmış bir davranış teorisidir (Küçük, 2011). Ajzen'e göre; davranış niyeti, üç değişkenin etkisi altındadır: “Davranışa Yönelik Tutum, bir davranışın iyi-kötü olarak değerlendirilmesidir. Özne Norm, bir davranışa yönelik algılanan sosyal baskıyı ifade eder. Algılanan Davranış Kontrolü, kişinin bir davranışı yapmayı ne kadar kolay ya da zor bulduğunu” ifade eder (Ajzen, 1991).

2.4. İşlem Yolu

Araştırmaya kapsamlı bir literatür araştırmasından sonra, alan yazındaki çalışmalar incelenerek başlanmıştır. Ayrıca dopingin sporcu performansına etkisi dışında, konu ile ilgili daha iyi bir araştırma yapabilmek için, yapılacak olan çalışma Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu yetkilileri, sporcular, bedensel engelli sporcular, sporcu destek personelleri (ebeveyn, antrenör, sağlık ekipleri vb.) ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sürecinde daha iyi sonuçlar alabilmek için, aktif bir rol üstlenilerek, bedensel engelli sporcuların antrenman sahalarında bulunmuş, antrenman ortamları ve bedensel engelli sporcular özellikle (antrenman sahasına ulaşmaları, imkanları vb.) gözlemlenmiştir. Böylelikle genel bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Görüşme formu hazırlandıktan sonra Ankara Üniversitesi Etik Kurulundan izin alınmıştır (EK 1). Türkiye Bedensel Engelliler Spor Federasyonu'ndan da (TBESF) araştırmanın bedensel engelliler sporcular üzerinde yapılabilmesi için izin alınmıştır (EK 2). Bilgilerin gizliliği amaçlı araştırmadaki katılımcıların kendilerini güvende hissetmeleri ve araştırmayla ilgili temel öğeleri algılayabilmeleri amacıyla bir "Gönüllü Katılım Formu" oluşturulmuştur. Bu form görüşmeler esnasında araştırmacı ve katılımcı tarafından imzalanmıştır. Sonrasında ise formun bir örneği araştırmacıda kalırken, diğer örneği katılımcıya verilmiştir. Görüşmeler katılımcıların rahat olabilmeleri, sorulan sorulara daha net cevaplar verebilmeleri ve gerçek görüşlerini yansıtabilmeleri için kendi antrenman sahalarında, kulüp yöneticisi odalarında, tesisleri içerisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yapılırken, genel olarak katılımcıların gönüllü olarak tercih ettikleri, sessiz ve dikkat dağıtmayacak, uygun alanlarda (odalarda) yapılmıştır. Bu alanlar genellikle ofis, toplantı salonu ya da yönetici odaları şeklinde olmuştur. Sporcu bilgi mahremiyetinin son derece önemli olması nedeniyle görüşmeler, sporcular ile yüz yüze yapılarak yanlarında herhangi bir temsilci (antrenör, takım arkadaşı vb.) olmadan gerçekleştirilmiştir. Konunun hassas ve bedensel engelli sporcu popülasyonuna ulaşmanın zor olması nedeniyle, araştırmacı kişisel ilişkilerini kullanarak katılımcıların güvenini kazanmış ve görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Görüşmelerde ses kayıt ve benzeri kayıt cihazları kullanılmamış, kayıtların hepsi not halinde görüşme formlarına yazılmıştır. Kayıtlar alınır alınmaz katılımcının ismi kullanılmadan rumuz (sayı numarası) verilerek arşivlenmiştir. En kısa görüşme 15 dakika sürerken en uzun görüşme 32 dakika sürmüştür. Görüşmelerin ortalama uzunluğu 22 dakika olarak tespit edilmiştir. Görüşmelerin ardından yazılı notlar ivedi şekilde, bilgisayar ortamında yazıya

aktarılarak katılımcıların güvenliği ve bilgilerinin gizliliği açısından her bir katılımcının kod ve rumuzuna son hali verildikten sonra kaydedilmiştir.

2.5. Analiz

Verilerin analizinde yöntem olarak tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Braun ve Clarke (2006)'a göre tematik analizde altı aşamalı süreçten oluşmaktadır. Bu aşamalar:

- Tüm verilerin birkaç kez okunarak tanınması,
- Başlangıç kodlarının belirlenmesi,
- Temaların araştırılması,
- Gözden geçirilmesi,
- İsimlendirilmesi
- Raporlanması'dır.

Araştırmanın verileri analiz edilirken, ilk olarak düzenlenerek yazıya aktarılmıştır. Veriler yazıya aktarılırken katılımcıların bilgilerini gizlemek için katılımcı bilgisi mahremiyeti odaklı rakamlar verilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak elde edilen veriler birkaç kez okunmuştur ve gözden geçirilmiştir. Okumalar esnasında çalışmanın ana fikrini oluşturan, tartışma ve bulgu kısımlarında kullanılmak üzere kodlar belirlenmiştir. Kodlar belirlendikten sonra temalara listeler hazırlanmıştır. Bir sonraki aşamada ise katılımcıların ifadeleri temalar ve alt temalarla ilişkilendirilmiştir. Bu aşamada temaların daha etkili olabilmesi amacı ile kodlar yeniden gözden geçirilmiştir. Bu doğrultuda, tematik analiz yöntemiyle verilerdeki temaların tanımlanması, gözden geçirilmesi, derinlemesine analiz edilmesi ve raporlanması aşamaları uygulanmıştır.

Araştırmanın verileri analiz edilirken yazılı olan her bir görüşme 4 defa okunarak kodlanmıştır. Ardından hazırlanan veriler, spor bilimleri alanında uzman iki kişi tarafından da tekrar okunarak, kodlanmış ve değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu kodlanan veriler araştırmanın konusuyla ilgili olacak şekilde yedi ana tema altında değerlendirmeye alınmıştır. Yine uzman kişilerin görüşleri alındıktan sonra bulgular yorumlanmaya başlamıştır.

Nitel araştırmaların standart bir geçerlik ve güvenilirlik yöntemi yoktur. Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için görüşme formu hazırlanırken üç uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlar sporu, bedensel engelli sporcuları, spor yönetimi, sporun sosyal hayata ve ortama etkileri alanlarında çalışan, spor endüstrisini bilen ve spor sektörü içerisinde uzun zamandır çalışan kişilerdir.

2.6. Araştırmacının Araştırmadaki Rolü

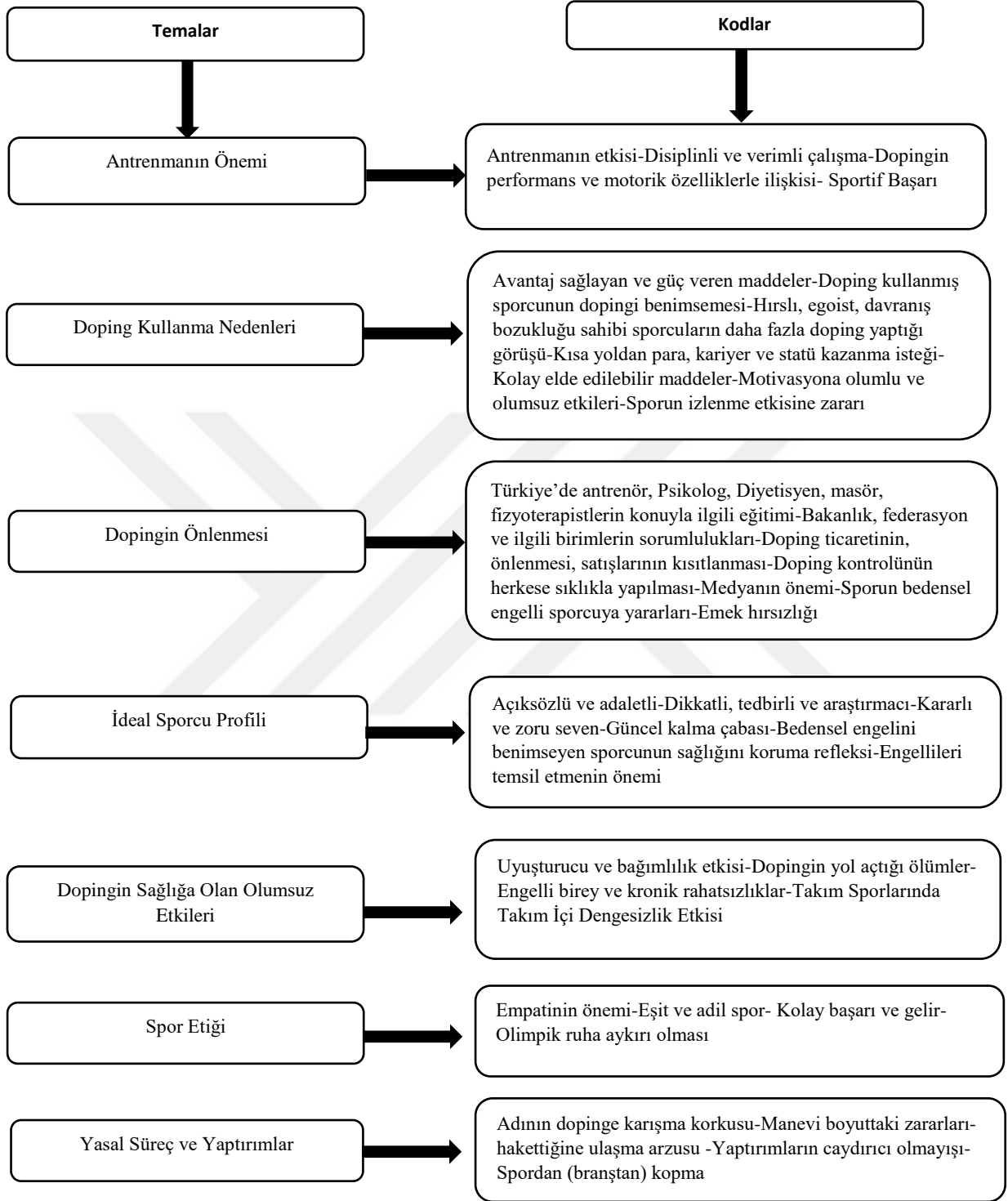
Araştırmacı geçmişinde lisanslı olarak basketbol oynamıştır. Şu an Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Dopingle Mücadele Komisyonu'nda çalışmaktadır. Spor ve paydaşlarına etki eden, sporcu kariyeri için ana unsurları etkileyen doping maddeleri ve kullanımlarının sporcuya ve çevresine olan etkisini yakından gözlemleyen, aktif olarak konunun içinde yer alan araştırmacı, görüşme ve araştırma sürecinde bu yönlerini katılımcılara bildirmeden, katılımcıların asıl fikirlerine, bakış açılarına ve belirli görüşlerine ulaşmaya çalışmıştır. Katılımcıların rahat şekilde (önyargısız) görüşlerini alabilmek, daha güvenilir ve kesin bilgilere ulaşabilmek için araştırmacının iş alanı gizli tutulmuş, sadece kişisel kimliği katılımcılarla paylaşılmıştır. Veri toplama sürecinde araştırmacı, katılımcılar ile yüz yüze görüşerek araştırma sürecinde aktif rol oynamıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılarla veri toplama amaçlı toplam 432 dakika görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler ile derinlemesine yapılan görüşmelerden tematik analiz sonucu elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Tematik analizinin sonucu elde edilen bulgular katılımcıların bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşlerini ve yedi tema altında toplanmıştır. Bu kategori ve temalar Şekil 2.'de belirtilmiştir.

Şekil 2. Temalar ve Kodlar

Şekil 2.’de belirtilen kategoriler ve temalar ilgili detaylı bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

Oluşturulan temalar kısmında, katılımcıların görüşlerine ve sorulan sorulara verdikleri cevaplara göre kod ve temalar oluşturulmuştur.

Verilerin analizinde Braun ve Clarke (2006)'ın ortaya koyduğu tematik analiz modelinden faydalanılmıştır. Tematik analiz kullanışlı, detaylı ve zengin içerik sunan bir araştırma aracıdır ve en büyük özelliklerinden biri esnek olmasıdır (Braun ve Clarke, 2006). Bu çalışmada katılımcıların ifadeleri sonucunda toplam 7 tema oluşturulmuştur. Tematik analiz sonucunda kod ve temaların oluşturulmasını sağlayan katılımcı ifadelerinin bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

Doping kullanımına gerek olmadan, *antrenman biliminin kendi başına yeterli olduğu* teması katılımcıların, genel olarak “...kendimi antrenmanla geliştirmem öğretildi, dopingle geliştirmem değil...”, “Düzenli yapacağım antrenmanların etkisini kendimde görmem daha motive edici olur.”, “Yeterli olmayan performansı dopingle değil de antrenmanla yerine koymaya çalışırım.”, “Doping beraberinde daha yoğun antrenmanlar gerektiriyor.” ifadeleri ile oluşturulmuştur.

Katılımcıların bazıları, sporcuların *doping kullanma nedenlerini* “Güç vermesi bu maddelerin kullanılma nedenidir.”, “...insan kendi sahip olmadığı enerjiyi yapay yolla elde ediyor.”, “...hedefine yönelik daha kararlı ve branşında güçlü olmasını sağlar.” olarak nitelendirmişlerdir.

“Yarışmalarda verilen ödüller kısıtlanırsa, azaltılırsa doping önlebilir.”, “...sporcular bilinçlendirilerek psikolojik olarak eğitilerek dopingin önüne geçilebilir.”, “...fizyoterapistlerin, masör ve doktorların bilinçlendirilmesi gerekiyor.”, ifadeleri dopingin önlenmesi temasına ulaşılmasını sağlamıştır.

Sporu, daha sağlıklı yaşayabilmek için spor yaptıkları, rakip sporcunun doping yaptığını gördüklerinde gerekli yerlere bildirmeleri, arkadaşlarının doping kullanma durumlarına şahit olduklarında onları uyarmaları gerektiği ifadeleri *ideal sporcu profili* temasının oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Katılımcılar çoğu dopingin *sağlığa olan olumsuz etkilerini* “*Doping uyuşturucu gibi bir bağımlılıktır.*”, “*Doping bağımlılık yapıyor.*”, “*...kalp damar yapısı ve kalp üzerinde olumsuz etkileri oluyor*” gibi düşünceleri açık şekilde dile getirmişlerdir. Bu durum *dopingin sağlığa olan olumsuz etkisi* temasının oluşturulmasını sağlamıştır.

Katılımcılar dopingi “*başkalarının hakkını yemek, illegal yöntem, haksız rekabete yol açan maddeler, adil yarışma kriterlerini bozan maddeler*” olarak nitelendirmişlerdir. Bu durum ise *spor etiği* temasının oluşturulmasını sağlamıştır.

Doping kullanan sporculara uygulanan yasal süreçlere dair “*Sporcu dopingli yakalanırsa yıkımı büyük oluyor*”, “*...yakalanan sporcu dört yıl ceza almamalı direk men edilmeli.*” gibi ifadeler *yasal süreç ve yaptırımlar* temasının oluşturulmasını sağlamıştır.

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre oluşturulan kod ve temaların daha kolay anlaşılabilmesi için kodlar ve temalar katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre açıklanmıştır.

3.1. Tema 1: Antrenmanın Önemi

Antrenmanın önemi adı altında oluşturulan temanın altındaki kodların arasında Dopingin performans ve motorik özelliklerle ilişkisi, mental antrenman ve diğer antrenman yöntemlerinin önemi gibi çıkarımlar yapılmıştır.

Çalışma sürecinde katılımcıların tamamı verdikleri cevaplar ile “*Antrenman Biliminin Etkisini*” vurgulamışlardır. Antrenman biliminin her alanda spor, branşı ve sporcuya yardımcı olabileceğini, dopinge gerek duymadan başarı sağlayabileceklerini ifade etmişlerdir. Mental antrenman ve diğer antrenman metotlarını, sportif başarıların bu antrenman teknik ve metotları ile sağlandığını dile getirmişlerdir. Şükrü bu noktadaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

Şükrü: “*Hocam, ben bu işe ilk başladığımda yani ayağım sakatlandığında (engelli bir birey haline gelme durumu), kesin olarak engelli bir birey olup bu branşa yöneldiğimde bana ilk olarak nasıl top süreceğim öğretildi. Bu yönleri daha sonra ben kendim antrenörlerimin mentörlüğünde geliştirdim, gözlemledim, araştırdım, okudum. Bu araştırmacı yönüm benim daha iyi top sürme durumumu itekledi ve geliştirdi. Bu anlamda kendimi geliştirdim ama bana bu branşa başladığımda hocalarım, antrenörlerim tarafından doping yapmak öğretilmedi. Tam tersine bana nasıl antrenmanla kendimi geliştireceğim öğretildi.”*

Katılımcı Emre aşağıda aktarıldığı üzere doping kullanımından sonra vücudunun daha fazla antrenman istediğini dile getirmiştir. Özet olarak, sporcunun doping kullandığında tamamen başarıya ulaşabileceğini düşünen sporcu mentalitesinin tam tersine, doping

kullanmanın bile kendi başına yetmediğini, sporcunun her durumda daha fazla antrenman yapmak zorunda olduğunu, aslında antrenman biliminin her anlamda yardımcı olması gerektiğini önemle vurgulamaktadır.

Emre: *“Doping demek, insanın dışardan madde alarak daha çok çalışması anlamına gelir. Daha sağlam antrenman gerekmesi demektir. Benim çevremden gözlemlediğime göre sadece doping almak kendi başına yetmiyor. Doping maddeleri kullandığınızda, beraberinde daha yüklü antrenmanlar yapmanızı gerektiriyor.”*

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu antrenmanın performansta spora olan katkısının çok etkili ve önemli olduğunu, *Disiplinli ve Verimli Çalışmanın* da önemli olduğuna dair görüş bildirmiştir. Bazı katılımcılar da görüşlerini aşağıdaki gibi dile getirmişlerdir:

Mehmet: *“Çalışarak performansımı artırmak isterim. Hak ederek başarıyı elde etmek isterim. Düzenli yapacağım antrenmanların etkisini kendimde görmem daha motive edici olur.”*

Emre: *“Maç esnasında da yorgun düşersem daha fazla antrenman yapmam gerektiğini düşünürüm. Antrenmanlara daha çok yüklenirim. Yani kısacası, yeterli olmayan performansı dopingle değil de antrenmanla yerine koymaya çalışırım. Dopingi şu an elde edebilecek dahi olsam kullanamazdım.”*

Recep: *“Ne şekilde olursa olsun doping kullanmam. Kimsenin hakkını yemek istemem. Başarılı olmak için daha çok çalışmak gerektiğine, daha fazla antrenman yapılmasını gerektiğine inanıyorum. O yüzden daha çok çalışmayı tercih ediyorum dopingi de bu yüzden kullanmıyorum.”*

Katılımcıların birçoğu dopingin *Performans ve Motorik Özelliklerle İlişkisine* yönelik görüş bildirmişlerdir. Aşağıda dopingin performans ve motorik özelliklerle ilişkisi ile ilgili görüşlere yer verilmiştir.

Arda: *“Sporcular genel olarak vücudundaki kas performansı daha çok yükselsin diye kullanıyor. Madalya hırsı da var tabii, daha çok madalya elde etmek için sporcu bu maddeleri kullanır. Dopingin performans arttıran yönüyle, birlikte şampiyonluklar elde etme isteği de doping yapma nedenidir diye düşünüyorum. Eninde sonunda spor sağlıklıdır, sağlık için spor yapıyorum. Performans artırıcı her maddeye karşıyım.”*

Sarp: *“Benim için doping ayrımcılıktır ve performans arttıran madde anlamına gelir. Performansı arttırdığı için eşitsizlik, haksızlık ve dengesiz güçler arası rekabettir.”*

Katılımcıların neredeyse tamamının aynı görüşü paylaştığı konulardan birisi de antrenmanın kendi başına *Sportif Başarı* getirdiği, doping olmadan yeterli olabildiği düşüncesidir. Bu görüşe örnek olabilecek bazı görüşler aşağıda verilmiştir.

Selda: *“Performans artırdığı için, başarı elde etmek için sporcular doping kullanıyorlar. Doping aldığın için kendinden daha çok beklenti içerisinde olursun. Doping antrenmanlarda motivasyonu artırır bu bir gerçek. Ancak yeterli ve iyi bir antrenmanla yine motivasyonumu arttırarak başarı elde edebiliyorum. Bu da bana başarı getiriyor.”*

Rıdvan: *“Yeteneğime güveniyorum. O yüzden şu an ekstradan Magnezyum, Kalsiyum bile kullanmadığım halde yaptığım antrenman ile başarı sağlayabiliyorum. Doping*

yapmaya zaten gerek duymuyorum. O yüzden doping ile başarı elde edebilecek dahi olsam istemezdim, yine de kullanmazdım.”

3.2. Tema 2: Doping Kullanma Nedenleri

Çalışmanın ikinci temasında katılımcıların, “*Doping Kullanma Nedenleri*”ni açıklanmaktadır. Doping kullanma nedenleri adı altında oluşturulan temanın başlıca kodları “*Avantaj sağlayan ve güç veren maddeler, doping kullanmış sporcunun dopingi benimsemesi, dopingin önlenemez olması görüşü, hırslı, egoist, davranış bozukluğu sahibi sporcuların daha fazla doping yaptığı görüşü, kısa yoldan para, kariyer ve statü kazanma isteği, kolay elde edilebilir maddeler, motivasyona olumlu ve olumsuz etkisi, sporun izlenme etkisine zararı*” olarak sıralanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların nerdeyse tamamı dopingin kolay elde edildiği için kullanıldığını, bencil ve davranış bozukluğu bulunan sporcuların daha çok doping yaptığını gözlemlediklerini dile getirmişlerdir.

Çalışmada katılımcıların çoğu verdikleri cevaplar ile dopingi *Avantaj Sağlayan ve Güç Veren Maddeler* olarak nitelendirmişlerdir.

Katılımcılardan bazıları bu konudaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Doruk: “*Benim için doping haksız mücadeleyi destekleyen maddeler anlamına gelir. Sporcuların kimyasal maddeler kullanarak 1-0 önde olması demektir. Her insan bir şekilde dopinge ihtiyaç duyabilir ama benim saygım yok kullananlara. Güç vermesi bu maddeleri kullanma gibi bir zorunluluk vermez.”*

Branşı Ampute Futbol olan Şükrü ve Olcay ise avantaj sağlayan ve güç veren maddeleri niteleyen fikirlerini şu cümleler ile ifade etmiştir;

Şükrü: *“Şimdi sporcu müsabakadayken, antrenmandayken sahip olduğu enerjiden daha fazlasını ilaç yoluyla elde ediyor. Yani insan kendi sahip olmadığı enerjiyi yapay yolla elde ediyor. En çok kullanma nedenlerinden birisi bu sanırım.”*

Ampute Futbol branşından Olcay ise dopingin sadece kaslara, eklemlere güç vermediğini zihin olarak da motivasyon sağladığını aşağıdaki gibi dile getirmiştir;

Olcay: *“Metabolizmayı hızlandıran, heyecanı azaltan, yardımcı maddelerdir. Aynı zamanda gücü artırır, daha güçlü olmayı sağlar. Zihnen konsantrasyon artırır, hedefine yönelik daha kararlı ve branşında güçlü olmasını sağlar. Dopingin benim için etkisi tam olarak bunlar.”*

“Doping Kullanmış Sporcunun Dopingi Benimsemesi”: Katılımcılardan özellikle, dopingi önceden kullanan ya da kullanımına tanık olanların genel olarak yöneldiği ifadeleri kapsamaktadır. Katılımcılar bu bağlamda genel olarak dopingin sporcular tarafından bilinçli kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bedensel Engelli Halter branşında aktif olarak spor yaşantısına devam eden Sarp isimli katılımcı bu düşüncelerini şu cümleler ile ifade etmiştir;

Sarp: *“Daha yüksek performans yapmak için kullanan sporcu çok hocam, özellikle bizim branшта. Bu nedenle doping kullanan çok gördüm, şahit oldum. İsteseniz de engelleyemiyorsunuz. Kullanan kişi çünkü onu planlayarak kullanıyor.”*

Araştırmacı: *Peki, siz kendi adınıza “ben de kullandım” diyebilir misiniz? Zamanında doping kullandınız ve şu an buna pişmansınız diyebilir miyiz?*

Sarp: “Doping zararlıdır. Abi sana şöyle anlatayım: Özellikle karaciğer ve iç organları yorar, karaciğerde yağlanmalar yapar. Bunu nasıl bildiğimi anlatayım kısaca. Bana, spora ilk başladığım engelli halter branş antrenörüm sana kür yapalım dedi, bende kabul ettim. Tam bir hafta kür uyguladım antrenörümle. Ben normalde 90 kilo kaldırılabirirken kürle birlikte bir hafta sonunda 110’a kadar kaldırıbiliyordum. Ama bir süre sonra kendimi çok kötü hissetmeye başladım. Doktora gittim, karaciğer enzimlerimin çok yüksek olduğu söyledi. Hemen kürü bıraktım ve o günden sonra bir daha kullanmadım. Enzimlerin yükselmesi beni sağlık olarak çok rahatsız etmişti çok korkmuştum o yüzden bir daha kullanmadım. Bu ve bu gibi nedenlerle bozulan organların yeniden düzelmesi nerdeyse imkansız. Bununla birlikte, psikolojik olarak da sorunlara yol açtığı için doping zararlıdır ve kullanılmamalıdır. Kendi yaşanmışlıklarım benim kullanmamam için yeterli. Denedim ve uzun sürmeden bıraktım. Uzun süre kullanmakta bunu benimsemekle alakalı. Benimseyen sporcular zaten kolay bırakamıyor.”

Yine aynı konuda diğer bir katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bülent: “Mesela bir sporcu dopingle başarı elde etmişse ilerisinde yeniden doping kullanarak başarı elde etmek isteyecektir. Çünkü artık oradan gelen güç ve enerji ile şampiyon oldu. Dopingi kabullenmiştir. Bu da ona yani kullanan sporcuya, ilerleyen zamanlarda bu maddeleri tekrar kullanmaya teşvik ederek dopingin ona motivasyon sağlamasına daha çok başarı beklemesine neden olacaktır.”

“Hırslı, Egoist, Davranış Bozukluğu Sahibi Sporcuların Daha Fazla Doping Yaptığı Görüşü”: Çevresindeki sporcuların doping maddelerini kullandığını gören şahit olan kişilerin o sporcuların karakterleri hakkında yaptıkları çıkarım ve düşünceleri ifade etmektedir.

Mehmet: *“Sporcular genel olarak derece yapmak için, kendini ispat etmek için, şampiyonluk elde etmek için doping kullanırlar.”*

Olca: *“Hırs, ego ve daha fazla başarı için sporcular bu maddeleri kullanıyor diye düşünüyorum. Genel olarak bireysel branşlardaki sporcular hırslı oldukları için bu maddeleri kullanıyorlar. Hırslı olduğu için başarı istiyor doğal olarak. Beraberinde şampiyonluk getirmesi için doping kullanırlar.”*

Bedensel Engelli Okçuluk branşından Ezgi, özellikle davranış bozukluğu olan sporcuların dopinge yöneldiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Ezgi: *“...Diğer yandan rekabeti artırıyor. Benim genel olarak gözlemlediğim bir şey var, doping kullanan sporcular genel olarak egoist ve bencil oluyorlar. Sanırım insanın bu yönü de doping kullanımında etkindir.”*

“Kısa Yoldan Para, Kariyer ve Statü Kazanma İsteği”: Katılımcıların nerdeyse tamamı, özellikle de doping kullanan sporcuları bire bir gözlemleyenler sporcular, dopinge yönelme nedenlerini *Kısa Yoldan Para, Kariyer ve Statü Kazanma İsteği*'ne vurgu yapmışlardır.

Can: *“...Doping varsa o zaman spor olmaz. Ulusal ve Uluslararası hukuka uygun olmaz. O zaman yarışmalar toplumsal amaca ulaşmaz. Spor dediğimiz şeyde şans olmalı, eşit olmalı. Parası olan doping kullanıyor. Burada maddi durumlar, imkanlar da devreye giriyor. Şampiyonluklardan para kazandıkça daha kolay elde ediyorsunuz. Doping kullanımını maddiyatta etkiliyor.”*

Araştırmacı: “Peki dopingin kullanımının maddiyat ile ilişkili olduğunu söyledin, O zaman doping insanların maddiyatını etkiliyor ise doping sence serbest olmalı mı, kullanım kolaylığı ve elde edilebilirliği açısından?”

Can: “Asla!... Sporda doping serbest bırakılmamalıdır. Biraz önce söylediğim gibi doping tam anlamıyla haksız rekabete yol açacağı için sporda doping serbest bırakılmamalıdır.”

Katılımcılar genel itibariyle sporcuların maddi kazanç için için doping yaptığını düşünürken bir kısmı da statü ve kariyer için yaptığını dile getirmişlerdir.

Özlem: “...Derecenin getirdiği statü hem maddi hem manevi bir statüdür yine bu nedenle doping kullanma nedenleri arasında sayılabilir.”

Sarp: “Doping konusunda maddiyatta çok önemli ciddi para lazım bu maddeleri satın alabilmek için. O yüzden maddiyatım olsa kullanırdım. Eğer elde edebileceğim kolay bir yerde olsaydı doping kullanırdım. Kendi performansımı artırmak için kullanırdım. O yüzden maddiyatında önemi çok.”

Akın: “Ben doping kullananlara karşı hoşgörülü olamıyorum. Haksız rekabete yol açıyor, kolay yoldan başarı elde etmeyi sağlıyor.”

Rıdvan: “...çoğu kişi kendi yeteneğine güvenmediğinden dolayı kullanır. Türkiye’deki ödül yönetmeliği yüksek olduğu için herkes bir an önce refah düzeyini yükseltmek için bu yollara başvuruyor.”

Görkem: *“Performansı, gücü yetmediği için sporcular doping kullanıyor. Yarışma sonucunda gelecek ödüller için yapıyor. Çünkü yarışmalar sonucunda ciddi gelirler elde edilebiliyor. Bu da sporculara doping kullandıran nedenlerden birisidir.”*

Bedensel Engelli Tenis branşından Fatih’in dopingin *Kolay Elde Edilebilir Maddeler* olduğuna ilişkin olan görüşü şu şekildedir:

Fatih: *“Doping sporculara çok uzak maddeler değildir, sadece sporcunun kendisini korumasını bilmesi lazım. Haksız rekabete yol açacağı için istemezdim.”*

Katılımcılar doping kullanımının *Motivasyona Olumlu ve Olumsuz Etkileri* olduğunu, doping kullanan kişiyi her zaman olumlu etkilemediğini, motivasyona olumsuz etkileri olduklarını da dile getirmişlerdir.

Selda: *“Eğer ben doping kullanırsam yarışmada esnasında aksine psikolojik baskı yapar ve motivasyonumu azaltır. Çünkü doping aldığın için kendinden ekstra bir başarı bekliyor olacaksın. O başarı gelmezse bu da motivasyon düşmesine neden olacaktır. Yani doping her zaman motive etmiyor.”*

Ezgi: *“Doping eşittir motivasyon demek değildir. Aksine dopingi kullanan kişi gizli ve yasaklı bir şey yaptığı ve kullandığı için psikolojik baskıdan dolayı etkilenir. Bu nedenle doping motivasyonunu düşürür.”*

Yine katılımcıların birçoğu dopingin olumlu motive eden etkileri olduğunu düşünmektedir:

Akın: *“Hiç kullanmadım ama kullananlardan gözlemlediğim kadarıyla doping motivasyona pozitif etki eder. Performansını arttırma gücü ve hissi olduğu için motivasyonu da artar. Olumlu etkileri olur diye düşünüyorum.”*

Fatih: *“Doping motivasyon arttırır. Çünkü üst düzey performans sporlarında kullandıkça daha güçlü hissettirir. Özellikle bireysel branşlarda motivasyon çok önemli çünkü sporcu müsabakada kendi kaderini belirliyor. Daha güçlü hissettikçe de yarışmalara ve antrenmanlara daha motivasyonlu çıkmaya neden olacaktır. Bu yüzden motivasyon arttırır.”*

Sarp: *“Doping insanı bir iki adım öne atıyor o yüzden motivasyon arttırdığına inanıyorum. Sonuç olarak doping güç veriyor ve böylelikle motivasyon arttırıyor.”*

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu dopingin *“Sporun İzlenme Etkisine Zararı”* olduğuna vurgu yapmışlardır. Ampute futbol branşından Cenk bu noktadaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

Cenk: *“Maçlarda fazla doping kullanılması izleme ve zevki açısından sıkıntılar ortaya çıkması demektir. İzlenebilirlik azabilir, devamında spora olan ilgi de azalabilir. O yüzden doping serbest bırakılması gibi bir ihtimal düşünülmemelidir. Çünkü yarışmacının doping kullanarak o başarıyı elde ettiğini bilmek seyir zevkini düşürüyor.”*

3.3. Tema 3: Dopingin Önlenmesi

Katılımcıların tamamı “*Dopingin Önlenmesi*” konusunda fikir sahibi olmakla birlikte birtakım yaptırım ve uygulama tavsiyelerde bulunmuşlardır. Katılımcılar genel olarak herkese görev düştüğünü vurgulamışlardır.

Katılımcılar bu faktörleri genel olarak “*Türkiye’de Antrenör, Psikolog, Diyetisyen, Masör, Fizyoterapistlerin Konuyla İlgili Eğitimi, Bakanlık, Federasyon ve İlgili Birimlerin Sorumlulukları, Medyanın Önemi*” şeklinde yönetsel ve alanında uzman insan ihtiyacı gibi faktörlere bağlamışlardır.

“*Türkiye’de Antrenör, Psikolog, Diyetisyen, Masör, Fizyoterapistlerin Konuyla İlgili Eğitimi*”: Bu çıkarım katılımcıların genel olarak şikayetçi oldukları kodlardan birisidir. Konuyla ilgili başlıca görüşler aşağıdaki gibidir:

Doruk: “*Psikolojik olarak da sporcular takip edilmelidir bence büyük sorun çünkü. Bu önüne geçilmesi için bir önlem aslında. Yarışmalardan önce ve sonra yarışmacılar takip edilmeli. Doping kontrol testini yapan insanların iyi seçilmesi ve yetiştirilmesi gerekmektedir. Spor psikoloğu daha önemli bu konuda. O yüzden onların da iyi yetiştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak sporcularda bilinçlendirilerek psikolojik olarak eğitilerek dopingin önüne geçilebilir.*”

Olcay: “*Her sporcuya müsabaka öncesi ve sonrası hem kan hem idrar testleri uygulanmalıdır. Takımlarda bulunan fizyoterapistlerin, masör ve doktorların bilinçlendirilmesi gerekir. Önlem olarak doping konusunda, doping kullanan sporcuların cezalarının arttırılması gerekir. Ama en önemlisi sağlık ekibinin bilinçli*

olması, onların işi bilmeleri bizim daha çok yararımıza oluyor. Ancak bu şekilde dopingin önüne geçilebilir.”

Ezgi: *“Ben ilaç kullanırken her zaman araştırma yaparım. İnternette içinde yasaklı madde olup olmadığını araştırırım. Bazen federasyonun sağlık ekiplerinden de araştırmalarını isterim. Çünkü onlar sağlıkçı daha iyi biliyorlar. Aldığım ilaçlarda doping olsun istemem. Bu nedenle araştırmalar yapmak ve konuda hakkında yardım almak önemli diye düşünüyorum.”*

Rıdvan: *“Doping benim için ciddi haber değeri taşır. Başarılı olup dopingli yakalanan sporcular oluyor. Görünce üzülüyoruz bu hatalara düşmemek için bütün tedbirleri alıyoruz tedbir alıp kendimizi korumak zorundayız. İçtiğim ilaç prospektüsüne kadar okurum. Bilirim, araştırır sorarım. Milli takımımızda uzman bir ekibimiz var. Bu ekip özellikle çok yardımcı oluyor. Birlikte çalıştığımız doktor, fizyoterapist, onlara da danıştıktan sonra araştırmamı yapıp önlemimi almış oluyorum. Yetenekli bir sporcuyum vücudumun buna ihtiyacı yok dopingden yakalanmamak için araştırmaları bu yüzden yapıyorum. Hataya düşmemek için bu haberleri okur araştırmaları yaparım.”*

“Bakanlık, Federasyon ve İlgili Birimlerin Sorumlulukları”: Tekerlekli Sandalye Basketbol branşından Can bu konu hakkındaki düşüncelerini aşağıdaki gibi dile getirmiştir:

Can: *“Yarışmalarda verilen ödüller kısıtlanırsa, azaltılırsa doping önlenir. Sporla ilgili birimler bunu halledebilir diye düşünüyorum. Antrenmanlar daha bilinçli yani teknik ağırlıkta yapılırsa, doping önlenebilir. Antrenman tekniği, antrenörün bu konuda etkisi çok büyük. Bu da antrenörün bu alanda eğitimiyle alakalı oluyor zaten. Spor kulüplerinin sağlıklı ilgili olan birimleri dopingi önleyebilir. Çünkü takım arkadaşlarım ve ben hep onlardan bu konuda yardım istiyoruz. Doping kontrol testlerinin daha sık yapılması da doping kullanımının önünü kapatabilir.”*

“Doping Ticaretinin, Önlenmesi, Satışlarının Kısıtlanması”: Katılımcıların büyük bir kısmı özellikle dopingin önlenmesini isteyenler, bu konuda söz konusu olan ticaretin önüne geçilebileceğini düşünmektedirler. Bu noktadaki görüşlerini şu şekilde ifade edilmiştir;

Emre: *“Sağlığa zararlı olduğu için, emek hırsızlığı olduğu için, takım sporu ise takım sporlarında takım içi dengesizlik yarattığı için piyasada serbest bırakılmamalı önüne geçilmeli. Hatta denetimler arttırılmalıdır. Bu ilaçların satıldığı yerler tespit edilip cezalandırılmalıdır.”*

Ercan: *“Bu yasaklı maddelerin üretimi kısıtlanabilir, ülkeye giriş çıkışı denetlenebilir, giriş çıkışları kısıtlanabilir. Çok denetlenebildiğini düşünmüyorum ama yapılabilir. Toplumunu eğitebilmek için kamu sporu yayınları yapılabilir bu şekilde dopingin önüne geçilebilir.”*

“Doping Kontrolünün Herkese Sıklıkla Yapılması”: Dopingin Önlenmesi teması adı altındaki bu kod hakkında Bedensel Engelli Masa Tenisi branşında aktif spor hayatına devam eden Özlem görüşünü aşağıdaki gibidir:

Özlem: *“Ben kendi enerjimi hissederek branşımı yapmak istiyorum. Doping çok ciddi bir avantaj sağlar ve bu avantaj bana rakibim karşısında dezavantaj sağlıyor o yüzden serbest olmamalı denetim artmalı. Kontrol altında tutulmalı. Hak edilmeyen bir başarıyı kimse istemez. Kesinlikle doping kullanan sporcular saptanmalı men edilmeli. Sporcularla ilgili olan cezai sistem genişletilmeli. Yani şu ankinden daha kapsamlı olmalı.”*

“Medyanın Önemi”: Dopingin önlenmesi temasına bağlı olarak katılımcılar tarafından nitelendirilen bazı ifadeler aşağıdaki gibidir:

Rıdvan: *“Popüler olmak içinde kullanan da çok. Sporcular derece yaptıkları zaman bütün medyanın takibine kolayca giriyor. O da insanı dopinge itiyor. Derecelerden sonra birçok organizasyona davetli gittim. Bundan şikayetçi değilim çünkü dopingsiz bunu yaptım. Spor bencil olmamalı, insan bencil olmamalı. Diğer yarışmacıları da düşünmeli. Farklı sporcuların yani engellilerin hayatına dokunmak gerekiyor ve bu dopingsiz yapılmalı. Diğer engellilere de sahip çıkabilme amaçlı dopingsiz, temiz başarılar elde edilmeli.”*

Recep: *“Genelde doping hakkında araştırmalar yapmıyorum, ancak medyada gördüğümüz kadar zararlı ve gereksiz olduğunu duyuyorum. Medyadan duyduğum kadarıyla biliyorum. O yüzden çok araştırma gereği de duymuyorum.”*

“Sporun Bedensel Engelli Sporcuyla Yararları”: Bazı katılımcılar sporu sağlık için yaptıklarını, dopingin zarar verdiğini bu yüzden dopingin önlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu tema altındaki ifadelerin bazıları aşağıdaki gibidir:

Fatih: *“Doping zararlıdır. Çünkü dışarıdan vücudunuza yabancı kimyasal maddeler alıyorsunuz ve bu maddeler size zarar veriyor. Özellikle karaciğere çok ciddi zararları vardır. Amaç sağlık. O yüzden sporun ruhuna ters diye düşünüyorum”.*

Doruk: *“Dopingi kolay yollarla elde edecek olsam kullanmazdım. Bulmakta istemezdim. Sigara kullanıyorum yıllardır onu bile bırakmaya çalışıyorum. İlerleyen zamanlarda sağlığımı olumsuz etkileyeceği için kesinlikle kullanmam. Spor yaparken ki amacım daha sağlıklı ve sosyal olmak. Bedensel engelli biri olduğum için zaten*

kendi sorunlarım var üzerine sağlık olarak başka sorunlarda eklensin istemem. O yüzden kullanmam.”

Bedensel Engelli Masa Tenisi branşından Rıdvan isimli katılımcı “*Sporun Bedensel Engelli Sporcuya Yararları*”na dair olan düşüncelerini aşağıda aktarıldığı gibi dile getirmiştir:

Araştırmacı: “*Sizce doping zararlı mıdır?*”

Rıdvan: “*Doping tamamen kötü bir hava oluşturuyor. Bu zaten zararlı. Başkalarının hakkını yemek zaten zararlıdır, haksızlıktır. İlk 2-3 yılda sıkıntın olmasa bile sağlık olarak, ileri zamanda çok ciddi zararları olur.”*

Araştırmacı: “*Ne gibi sağlık sorunları oluyor, bunlara örnek verebilir misiniz?*”

Rıdvan: “*Bedensel engelli halterci arkadaşlarımın seslerinde çok fazla ses değişimi oldu buna bizzat şahit oldum. Sağlık açısından çok etkilediğini bu yönden biliyorum. Kadınların sesleri sertleşiyor erkek sesine yakın oluyor. Benim zaten doğuştan ciddi sağlık sıkıntılarım mevcut. Zaten bir engelli sporcu aynı zamanda engelli olduğu için sağlık sorunlarıyla da ciddi olarak boğuşuyor. Takım arkadaşlarımda da aynı sıkıntılar var. Benim sağlığımda genetik olarak bozukluklarım mevcut. Sağlık sorunum spor yapmaya başladıktan sonra yavaşlamaya başladı. Yani yaptığım spor genetik olan hastalığımın ilerlemesini yavaşlattı, nerdeyse durdurdu. Ve doktorların denetim ve kontrolleri sonucu sağlık raporlarım bunları destekliyor. Ben sağlığıma katkı sağlayan, sağlığımy dengeleyen bir olguyu bulmuşken neden bir de doping yaparak gerilemesini sağlayım? Neden kendimi sağlık olarak geriye iteyim. O yönden yaşanmışlık ve tecrübelerimle sporcun sağlık açısından önemli olduğunu dopinginde kesinlikle zararlı olduğunu söyleyebilirim.”*

“*Emek Hırsızlığı*”: Kodlardan bir diğeri olan emek hırsızlığını konusundaki düşüncelerini Bedensel Engelli Masa Tenisi branşından Emre görüşünü aşağıdaki gibi dile getirmiştir.

Emre: “*En başta da söylediğim gibi, doping kullanımını emek hırsızlığıdır. Emek hırsızlığının karşısındayım. Etik olmaz, çünkü ben kullanmazken rakibin bunu yapması, kullanması ve önüme geçmesi benim emeğimi çalması negatif bir durumdur. Emek hırsızlığıdır.* “

3.4. Tema 4: İdeal Sporcu Profili

Çalışmanın 4. temasından oluşan bu bölüm, katılımcıların, dopinge bakış açılarını ve kendilerini ifade ederken ortaya koydukları “*İdeal Sporcu Profili*”ni açıklamaktadır. İdeal sporcu profili adı altında oluşturulan temanın başlıca kodları “*Açık Sözlü ve Adaletli-Dikkatli, Tedbirli ve Araştırmacı-Kararlı ve Zoru Seven-Güncel Kalma Çabası-Bedensel Engelini Benimseyen Sporcunun Sağlığını Koruma Refleksi-Engellileri Temsil Etmenin Önemi-Kullanımına Karşı Olan*” olarak sıralanmıştır.

Çalışmada katılımcıların çoğu verdikleri cevaplarda “*Açık Sözlü ve Adaletli*” olmayı, ya da olunması gerektiğini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bazıları bu konudaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Ercan: “Doping kullanan rakibimi hoşgörü ile karşılamazdım çünkü ben engelli bir sporcuyum ve sporu daha sağlıklı yaşayabilmek için yapıyorum. Eğer rakibimin doping kullandığını bilseydim maça çıkmak istemeyebilirdim. Çünkü rakibimin doping yaptığını bilmem motivasyonumu düşürebilir. Eğer bir başarı hakedeceksem eşit şartlarda hak etmek isterdim. Rakibimde eğer yenecekse eşit şartlarda beni yenmesini tercih ederdim.”

Şükrü: “Böyle bir duruma şahit olduğum an direkt olarak karşılaşma heyeti ile iletişime geçer gereğinin yapılmasını rica ederim. Bu herkes için geçerli hoş bir durum olmaz. Onu yapan insan kendini düşünse zaten bunu yapmaz. O zaman düşünsene! Herkes bunu görmezden gelirse ortada adil spor diye bir terim kalmaz. Takım arkadaşım dahi yapsa sert şekilde uyarırdım.”

Bedensel engelli yüzme branşından Arda ve bedensel engelli atıcılık branşından Bülent isimli katılımcılar “*Dikkatli, Tedbirli ve Araştırmacı*” bir sporcu olunması gerektiğini ifade ettikleri düşüncelerini aşağıdaki aşağıda gibi dile getirmiştir:

Arda: “...Örnek verirsem ben alkol bile kullanmıyorum. O yüzden ek besin kullanıyor olsam bile o kadar dikkatli olurum. Gerek duymuyorum. Kendi branşımla antrenman yaparak daha iyi performansla ulaşabileceğimi düşünüyorum. O yüzden kolaylıkla elime geçen bir doping maddesi olsa dahi kullanmazdım. Şu ana kadarki performansımın da çok memnunum. “

Bülent: “Çok efor sarf edilen bireysel spor branşlarında çok önemli motivasyon ve güç arttıran maddeler var. Bazı çeşitleri vardır ki atıcılık branşında nabızı yavaşlatır. Uluslararası yarışmalarda rakibim olarak yarışmaya katılan, doping kontrol testine giren ve dopingli çıkanlarda biliyorum. Bu yüzden tabii ki araştırma gereği duyuyorum.”

“Kararlı ve Zoru Seven”: Katılımcılardan özellikle bireysel spor branşlarında olanların daha kararlı ve keskin cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Bu ifadelerden birini tekerlekli sandalye basketbol branşından Alp aşağıdaki gibi belirtmiştir:

Alp: “Hocam benim branşım çok sert ama yine de ben doping hiç kullanmadım ve kullanmayacağım. Ek besin kullanıyorum ama ek besinler de yasaklı olsa onları da kullanmazdım. Takım sporu yaptığım için doping kullanma gereği duymuyorum.”

“Güncel Kalma Çabası”: Katılımcıların çoğu doping maddesinden uzak durabilmek için sürekli araştırma yapmalarını gerektiğine dair görüşler ifade etmişlerdir.

Emre: “Yayınlanan yasaklı maddeler listesini senelik olarak kontrol ederim. Her kullandığımız ilacı doktora, fizyotrapist’e soruyoruz. Eğer çok ciddi bir madde ise Türkiye Doping Mücadele Komisyonu’na (TDMK) mail atarak soruyoruz. Araştırmalar yapıyoruz. Kendimizi dopingten bu şekilde koruyoruz. İnternette TDMK’nın yapmış olduğu eğitimlere katılıyorum. Performansımın üst düzey olduğuna inandığım için kullanma ihtimali hiçbir zaman olmadı, kullanmadım zaten. Kullanırsam başkasını hakkını yemiş olurum. Ben bunu istemem bu yüzden doping

kullanmam. Bu yüzden dopinge karşıyım. Bu genel bilgilerimi kapsayan araştırmalarımı da daima yaparım.”

Fatih: *“Benim şahit olduğum engelli spor branşları arasında bedensel engelli halterde doping çok yaygındır. Sadece Türkiye’de değil Dünyada da bedensel engelli halterde yaygın diye biliyorum. Çünkü bireysel ve güce dayalı bir spor. Anabolik maddeler genelde sporcular tarafından doping maddesi olarak kullanılır. Genel olarak araştırma yaparım biz sporcular için önemli bir konu.”*

“Bedensel Engelini Benimseyen Sporcunun Sağlığını Koruma Refleksi”ni bedensel engelli yüzme branşından Arda ise şu şekilde değerlendirmiştir;

Arda: *“Kolay elde etsem bile doping kullanmazdım. Çünkü sağlığıma zararlı olduğu için kullanmazdım. Vücudumda bir uzvum olmadığı için sağlığın ne demek olduğunu çok iyi biliyorum. Bu yüzden kendimi tam anlamıyla daha sağlıksız hale getirmek istemem. O yüzden bunu kendim kullanmam çevremde kullananlara yani takım arkadaşlarıma da müsaade etmem. Kullananlar varsa uyarırım onları.”*

“Engellileri Temsil Etmenin Önemi”: Katılımcıların bazıları özellikle engelli spor branşındaki sporcuların tüm engellileri temsil ettiği için daha dikkatli olmaları gerektiğini dile getirmişlerdir.

Bedensel engelli atıcılık branşından Bülent bu düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

Bülent: “Olayın sonunu düşündüğüm için kullanmıyorum. Çünkü sonuç olarak doping yasal bir olay, olgu değildir. Ulusal, uluslararası yarışmalar da dahi kullanmazdım. Çünkü engellileri temsilen yarışmalara katılıyorum o yüzden ismimin bu tarz olaylarla anılmasını istemezdim.”

3.5. Tema 5: Dopingın Sağlığa Olan Olumsuz Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde 5. tema olan dopingin “Dopingın Sağlığa Olan Olumsuz Etkileri” katılımcıların görüşlerine göre; *Uyuşturucu ve Bağımlılık Etkisi, Dopingın Yol Açtığı Ölümler, Engelli Birey ve Kronik Rahatsızlıklar, Takım Sporlarında Takım İçi dengesizlik etkisi* kodları ile değerlendirilmiştir.

“*Uyuşturucu ve Bağımlılık Etkisi*”: Katılımcıların tamamı dopingin zararlı etkiler içeren kimyasallar olduğunu dile getirmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların en çok eleştirdiği konular arasında dopingin zararlı olmasına rağmen kullanımının yaygın olmasıdır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

Görkem: “Doping dediğimiz madde uyuşturucu gibi bir bağımlılık çeşitidir. Tam olarak bilmiyorum ama bunun tedavi süreci varsa o zaman tedavi sürecinde belki hoşgörülü olabilirim ama normal şartlarda hoşgörü göstermem. Spor konusunda herkesin belirli amacı var bu amaçlar uğruna ahlaki olarak da yasaklı olanı yapmak hoş değildir. Rakibim kullanırsa kandırılmış olurum.”

Akın: *“Doping yorulmayı engelleyen maddeler grubudur. Tam olarak bilmiyorum ama aralarında uyuşturucu maddelerde var o yüzden diğer yandan uyuşturucudur diyebilirim. Çünkü bağımlılık yapıyor. Performansı artıran maddeler de var aralarında.”*

“Dopingın Yol Açtığı Ölümler”: Katılımcıların neredeyse tamamı dopingin yan etki ve zararlarının farkında olduklarını dile getirmişler ve dopingin ölüme yol açtığına dair olan görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Olca: *“Bu maddelerin kalp damar yapısı ve kalp üzerinde olumsuz etkileri oluyor. Zaman zaman basından doping maddesinden ölen sporcuları da duyuyorum. Ölüme yol açıyorsa yararı var diyemem.”*

Sarp: *“Doping serbest bırakılmamalıdır. İlegal bir şey sonuçta. Serbest bırakılırsa sporda ölüm daha çok artabilir, çünkü sağlıklı bir şey sonuçta.”*

Şükrü: *“Bu maddeleri kullanan sporcuların nasıl hayatını kaybettiğini bilmek gerekir. Ben bu anlamda kendimi motive ediyorum. Sonuçta doping serbest bırakılırsa dopingden dolayı hayatını kaybeden daha fazla sporcu olacaktır diye düşünüyorum. O yüzden kullanmanın tersine, karşısında durulmalıdır.”*

“Engelli Birey ve Kronik Rahatsızlıklar”: Katılımcıların birçoğu bedensel engeli ile birlikte kronik rahatsızlıkları olduklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili görüşlerini aşağıdaki gibidir:

Alp: *“Dopingi kullanmadım, çünkü şu an bile sağlığım elvermiyor. Engelli bir sporcu olmasam belki kullanırdım ama böbreklerimde zaten kalıtsal sorunlarım olduğu için her ne olursa olsun yine de doping kullanmazdım. Doping maddesinin hangi konumda olduğunun benim için bir önemi yok. Kullanmayı da istemiyorum.”*

Can: *“Doping maddelerini kolaylıkla elde edebilecek olsam bile kullanmazdım. İlk olarak ben zaten fiziki olarak kendimi yeterli buluyorum dopinge ihtiyacım yok. Bunun yanında haksız kazanç elde etmek istemiyorum. Dopingle gelecek bir başarıya ihtiyacım yok. Bu yüzden kullanmazdım.”*

Görkem: *“Hiç kullanmadım kullanmazdım da. Bir engelli birey olarak sağlam bir sporcu olmaya çalışıyorum. Ben spor yaparken hem kendi engelikle hem sporla mücadele etmeye çalışıyorum. Maçta bu mücadeleye rakiplerim de katılıyor. O yüzden kullanmazdım. Çünkü sağlığım söz konusu.”*

“Takım Sporlarında Takım İçi Dengesizlik Etkisi”: Katılımcıların bir kısmı, özellikle takım sporu yapanlar, takım içi dengesizliklere yol açtığını ampute futbol branşından Cenk aşağıdaki dile getirmiştir;

Cenk: “Ben doping kullanmadığım için bu konuda çok fikrim yok. O yüzden doping tam olarak motivasyon sağlar mı bilmiyorum. Ama takım içi dengesizlikler ortaya çıkarabilir. Maddeyi kullanan daha ön plana çıkabilir.”

3.6. Tema 6: Spor Etiği

Bu tema altında katılımcıların duruma ahlaki bakış açıları, eşitlik bakımından duygularına hâkim olma, empatik duygularını yönetebilmeye ilişkin görüşleri toplanmıştır. Bu görüşlere göre katılımcıların tamamı dopingin eşitliği engellediği ve fair play (adil oyun) kurallarını hiçe saydığını ve konu hakkında sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamı, doping kullanan sporcuların, müsabaka esnasında, kullandandan çok rakibe olumsuz yansımaları olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine göre bu noktadaki bulgular şu şekildedir; “*Empatinin Önemi, Eşit ve Adil Spor, Kolay Başarı ve Gelir, Olimpik Ruha Aykırı Olması*”.

“*Empatinin Önemi*”: Katılımcılar bu kavramı aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

Rıdvan: “Ben önce, dopingli yakalanan sporcularla aramda empati kurarım. Düşünsene! Bütün spor kariyeri bitiyor, insanların gözünde haksız rekabete yol açan biri olarak görünüyorsun. Medya gözünden düşüyorsun. Tamamen kötü bir hava oluşturuyor. Bu zararlı. Başkalarının hakkını yemek zaten zararlıdır, haksızlıktır.”

Emre: “Sporcuların performanslarını arttırmak için kullandıkları ve başarılarını üst düzeye çıkarmak için kullandıkları illegal yöntemlerdir. Sporcular bunları kullanıyorlar ama karşılarındaki hakkıyla başarı elde etmeye çalışırlar çok düşünmüyorlar. Benim için dopingin bir diğer tanımı emek hırsızlığıdır.”

“Eşit ve Adil Spor”: Katılımcılar genel olarak dopingin eşit şartlarda yarışmayı engellediğini dile getirmişlerdir ve bazı ifadeler aşağıdaki gibidir;

Ezgi: *“Hayır, dopingli rakibi tam tersine kötü karşılarım. Sonuç olarak haksız rekabet oluyor, adil bir yarışma ortamı olmayacağı için dopinge karşıyım.”*

Doruk: *“Eğer rakibim kullanıyorsa hiç ama hiç hoşgörülü olamam. Ben basketbolcuyum ve aynı kulvardayız, aynı süre içerisinde mücadele etmek zorundayız. Kendi doğal yetenekleri yerine yapay maddelerle mücadele ediyor. Bu da haksız rekabete yol açar. Hoşgörülü karşılamam. Eşitlik olmalı. Eşit şartlarda başarı gelmeli.”*

Mehmet: *“Kullanmaya gerek duymuyorum çünkü çalışarak başarı elde etmek mümkün. Neden haksız olayım ki, haklı ve temiz şekilde başarımın tadını çıkarmak varken neden doping kullanayım? Gerek yok.”*

“Kolay Başarı ve Gelir”: Katılımcılardan dopinge gelen başarının ciddi bir emek istemediğini ve işi kolaylaştırdığını dile getirmişlerdir. Tekerlekli Sandalye Basketbol branşından Doruk ve Ercan bu konuda hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Doruk: *“Kendini yeterli görmediği zaman sporcu bu tarz maddelere başvurur. Bu doping maddeleri bir süre sonra bağımlılık yapar. Ahlak yönünden eksik olan sporcular, kolay başarı ve hırs için sporcular doping maddeleri kullanırlar.”*

Ercan: *“Doping kullanımı yarışmalarda motivasyon artırır. Doping kullanan kişi bir adım önde yarışmaya başladığı için motivasyonunu arttırdığını düşünüyorum. Dopingi kullanan kişi eğer başarı yakalarsa ilerleyen zamanlarda daha çok başarı*

yakalayabilmek için daha çok doping kullanmaya başlayacaktır. Dopingle gelen başarılar insanı dopinge daha çok teşvik edecektir. Kolay başarı geldikçe de kullanan sporcu sayısı artacaktır.”

“Olimpik Ruha Aykırı Olması”: Bazı katılımcılar bu maddelerin spora sadece sporcu sağlığı açısından değil, farklı yönlerden de zararı olduğunu aşağıdaki gibi dile getirmişlerdir;

Can: *“Her maddenin aşırı kullanımı zararlı olduğu gibi doping maddeleri de zararlıdır. Olimpik spor ve sporcu ruhuna aykırı olduğu içinde doping zararlıdır. Psikolojik olarak da sporculara zararı vardır. Bir sporcu özellikle benim branşında yani basketboldaki işin tekniğini doping ile geliştirmeye çalışırsa ileriki dönemlerde daha fazla zararını görür.”*

Akın: *“Eğer kullanırsam o zaman sporun anlamı kalmaz. Sporun ruhuna aykırıdır doping. Bile bile lades olmasını istemem. O zaman sporun anlamı kalmaz, sporun ruhuna aykırı, sağlığa zararlı olduğu için dopingin sonuna kadar önlenmesi gerekmektedir.”*

Olca: *“Hayır şimdi yasal olarak zaten sıkıntılı bir konu. Kişilik olarak da kendime yakıştırmam. Spor etiğine uygun da değil zaten. Doping dediğimiz şey sporun ruhuna aykırı. O yüzden kendim için yararı olduğunu düşünmüyorum.”*

3.7. Tema 7: Yasal Süreç ve Yaptırımlar

Bu tema altında katılımcıların dopinge yasal açıdan bakış açıları, süreçte sporcuların maruz kaldıkları yaptırımlara dair olan ifadelerine yer verilmiştir. Bu görüşlere göre katılımcıların büyük çoğunluğu dopingli yakalandıkları zaman maruz kalacakları cezalar,

isimlerinin doping ile anılması ve karşılaştıkları olumsuz psikolojik durumlarla ilgili düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların görüşlerine göre bu noktadaki bulgular şu şekildedir; *“Adının Dopinge Karışma Korkusu, Manevi Boyuttaki Zararları, Hak Ettiğine Ulaşma, Yaptırımların Caydırıcı Olmaması, Spordan (Branştan) Kopma”*.

“Adının Dopinge Karışma Korkusu”: Bazı katılımcılar bu maddelerin kullanılmasından çok isimlerinin doping ile anılmasını istemediklerini dile getirmişlerdir. Bedensel Engelli Okçuluk branşından Ezgi ve Bedensel Engelli Atıcılık branşından Bülent konu hakkındaki görüşlerini aşağıdaki gibi dile getirmiştir;

Ezgi: *“Hayır doping kullanmam. Çünkü sağlığıma zara vermek istemem. Çünkü ilk olarak dediğim gibi ceza almak istemem. İsmim dopingli sporcu olarak anılsın istemem. Hem kendime hem bizi örnek alan sporculara hem de milli formam için olumsuz durumlar oluşsun istemem.”*

Bülent: *“Kolay ulaşabilecek olsam bile dopingi kullanmazdım. Çünkü kullandığım zaman sonuçta neler olacağını bildiğim için kullanmazdım. Öncelikle kendi ismimi daha sonra bayrağımı, milletimin bu olaylarda isminin geçmesini istemezdim. O yüzden de kullanma gibi düşüncelerim de olmadı.”*

“Manevi Boyuttaki Zararları”: Bazı katılımcılar bu maddelerin kullanımını sonucunda daha ciddi psikolojik yıkımları olduğunu belirtmişler. Bazı katılımcıların konu ile ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir;

Selda: *“İlaç niyeti ile alınanlar zararlı değil, bence çünkü sağlığı dengeliyorsun, ancak performans artırmak için alınanlar evet zararlıdır. Doping hormon dengesini bozduğu için zararlıdır. Psikolojik olarak zararları vardır mutlaka. Hormonları etkilediği için insan psikolojisini etkiler diyebilirim.”*

Doruk: *“Doping zararlıdır. Zaten engelli/yasaklı maddeler oldukları için içlerinde yararlı olan maddeler olduğunu düşünmüyorum. Sağlık ve psikolojik olarak zararlıdır. En önemlisi adalet olarak haksız kazanç sağladığı için zararlıdır. Sporcu dopingli yakalanırsa yıkımı büyük oluyor.”*

“Yaptırımların Caydırıcı Olmaması”: Bazı katılımcılar şu an yürürlükte olan ve uygulanan cezaların azlığından, yetersizliğinden yakınmışlardır. Yaptırımların daha ağır olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili bazı katılımcıların düşünceleri aşağıdaki gibidir:

Özlem: *“Bence, bir sporcuya en başta hakketmeyi hakkıyla kazanmayı empoze etmeliyiz. İnsan doğası gereği kolayı daha çok tercih ediyor. Öyle bir milletiz, o yüzden dopingin önüne geçemiyoruz. Mesela çok ceza verilmeli. Spordan men, para cezası, madalyaların kesinlikle alınması lazım. Bence yakalanan sporcu dört yıl ceza almamalı direk men edilmeli. Çünkü dopingi kullanmayan bizlere haksızlık oluyor. İnsan istemese de ah ediyor. Yakalanan kişinin mesleği de profesyonel sporsa ihraç edilmeli. Antrenör olarak bunu yaparsam desteklersem negatif bir görüntü olur.”*

Kimseye örnek olamam o yüzden görevime son verilmelidir. Bu şekilde doping önlenabilir. Cezalar olabildiğince arttırılmalıdır.”

Mehmet: *“Ciddi para cezaları ve ömür boyu tüm sporlardan men edilirse doping önlenabilir. Şu anki doping cezaları çok etkili değil sanırım. Ceza ve yaptırım daha fazla ve yüklü olursa o zaman dopingin önüne geçilebilir diye düşünüyorum.”*

“Spordan (Branştan) Kopma”: Yine bazı katılımcılar doping sonucunda maruz kalınan yaptırımlar sonucunda sporcuların spordan kopmalarının söz konusu olabileceğini dile getirmişlerdir. Tekerlekli Sandalye Basketbol branşından Doruk düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

Doruk: *“Sağlık da önemli ama ben yine de performansımızın artacağını bilsem de kullanmam. Farklı etkileri olabilir. Haklı, eşit olacak bir rekabeti engelliyor sonuç olarak. İlerisini de düşünerek kullanmazdım. Yakalanırsan bir daha başlamak zor olabilir. Çünkü insan psikolojisi bu ve saygınlık denen şey kolay kazanılmıyor.”*

4. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin görüşlerine yönelik toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular tartışılmıştır. Bulguların tartışılması, bulguların ele alınış sırasına göre yapılmıştır.

4.1. Antrenmanın Önemi

Literatüre bakıldığında, birçok bilimsel araştırma, antrenman yönteminin sporcu performansını geliştirmesi ve daha iyi sonuçlar alabilmesi ilgili çeşitli öneriler sunmaktadır (Flaherty ve ark., 2016; Bourdon ve ark., 2017; Montalvo ve ark., 2017). Fiziksel aktivite ve egzersiz, obezite ve diğer sağlık sorunlarının önlenmesinde önemli bir role sahiptir ve yapılan egzersiz türleri de obezitenin engellenmesi konusunda önemlidir (Özkan ve ark., 2013). Kor bölgesi hedef alınarak uygulanan antrenmanın bu bölgenin kuvvet ve direncini artırdığı, dolayısı ile sportif performansı pozitif olarak etkilediği düşünülmektedir (Gür ve Ersöz, 2017). Düzenli fiziksel aktivite, sadece enerji dengesinin düzenlenmesinde değil, aşırı kilo ile gelişen sağlık sorunlarının ve bu sorunlara bağlı ölümlerin azaltılmasında da önemli bir role sahiptir (Mcinnis ve ark., 2003). Sane ve Ylipaavalniemi (1988), müsabakalarda, antrenmanlara göre yaralanma riskinin daha çok olduğunu bildirmişlerdir. Diğer yandan Uzlaşır ve Erden, (2016)'e göre ortam sıcaklığı kas performansı açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle bedensel engelli basketbol, bedensel engelli masa tenisi, bedensel engelli badminton, golbol gibi spor salonlarında icra edilen spor branşlarında, sporcu sağlığı ve antrenman alanında önemli bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Etkili antrenmanın doping kullanımındaki yönelimleri azaltacağı düşünülmektedir. Çünkü, antrenman biliminin yaptığı bilimsel saptamalar, sporcuların, daha verimli sonuçlar alacakları antrenman ortamları

yaratmakta ve kendilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. “*Antrenmanın Önemi*” temasında, dopingin performans ilişkisi belirtilmiştir. Antrenman biliminin gelişmesi ile doping kullanımında azalmalar olacağı düşünülmektedir. Antrenmanın performans üzerinde önemli etkileri vardır. Konu ile ilgili alanyazın, antrenmanın performansta artış sağladığını doğrular niteliktedir (Ferraresi ve Bertucci, 2016; Jayaseelan, 2018). Katılımcıların “*Antrenmanın Önemi*” temasında yer alan görüşleri alanyazını destekler niteliktedir.

Katılımcıların çoğunluğu kendi performanslarını yeterli gördüklerini, doping kullanmak yerine antrenman ile kendilerini geliştirmeyi tercih etmektedirler. Antrenmanın performans ve motivasyon için önemli bir kriter olduğunu, dopingin performans ve motorik özellikler ile ilişkisi olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda da alanyazında benzer görüşlere rastlanmaktadır. Örneğin, Ghobain, (2017)’nin yapmış olduğu çalışmaya göre; ülkesindeki yetkili kuruluş olan Suudi Arabistan Anti Doping Komisyonu tarafından senelik yayınlanan pozitif sonuç rakamları, anaboliklerin ve uyarıcıların %1 ve %6,6 aralığında, yani yüksek oranda olduğu raporlanmıştır. Anabolik steroidler, sporcuların kas kapasitelerini yükselten ve güçlendiren maddeler olarak bilinmektedirler. En fazla pozitif sonuç çıkan spor branşının vücut geliştirme olduğunu ve bu branştan alınan 32 doping kontrol örneğinin 22 tanesinde doping maddesi saptandığı belirtmiştir. Ghobain, (2017)’in yaptığı çalışmaya göre en çok saptanan doping maddesi ise Boldenon’dur. Genel olarak değerlendirilecek olursak katılımcıların algısındaki, niteledikleri antrenmanın önemi ise alanyazın ile örtüşmektedir. Bedensel engelli spor branşlarında, antrenman biliminin gelişmesi ve antrenman tekniklerinin uygulanması ile bedensel engelli sporcuların doping yapma eğilimlerinin azalacağı, bedensel engelli sporcularda doping kullananların sayısında düşüş olacağı düşünülmektedir.

4.2. Doping Kullanma Nedenleri

Katılımcıların ifadelerine göre, bedensel engelli sporcuları doping kullanımına iten en az bir neden bulunmaktadır. Katılımcıların, bu konuda ifadelerini alanyazın desteklemektedir. Örneğin, Mandarić ve Delibašić (2014)’e göre sporcular dopinge; ünlü ve zengin olma arayışı, kendi derece ve sonuçlarını geliştirmek için başvurmaktadırlar. Çınar ve arkadaşları

(2005)'na göre dopingün kullanım nedenleri; yorgunluğun giderilmesi, antrenman sonucu oluşan ağrıların azaltılması, antrenmanların daha şiddetli ve sıklaştırılması, antrenmanlarda dayanıklılığın artırılması olarak aktarılmıştır. Khing (2014) dopingün bir takımı “profesyonel yapma” ya da “profesyonel takım yapmama” gibi bir fark yarattığını belirtmiştir. Bazı durumlarda ise doping sporcuyla bulunduğu branşta zirveye yerleştiriyordu. Bazen sporcu doping kullanmak için çevresinde baskı hissediyordu ve bu baskı tüm diğer doping kullanan sporcular ile aynı neden niteliğini taşıyordu (Khing, 2014). Diğer yandan bir diğer sporcu için doping kullanmak yıldız olma (ünlü olma) yoluydu. Khing (2014)'e göre sporcunun doping ile ulaştığı başarı; büyük maaş çekleri ya da ünlü olmak gibi, çok büyük bir motivasyon kaynağıydı. Khing (2014), doping maddelerinin sakatlıktan geri dönmeyi hızlandıran yardım amaçlı ilaçlar olduğunu aktarmıştır. Sosyal yaşam ve iyi olma hali gibi uzun süreli etkileri olabildiğini belirtmiştir. Bütün sporcuların benzer nedenlerden dolayı doping maddeleri kullandıkları söylenebilir. Katılımcıların görüşlerine göre oluşturulan “*Doping Kullanma Nedenleri*” teması içinde yer alan “*Avantaj Sağlayan ve Güç Veren Maddeler, Kısa Yoldan Para, Kariyer ve Statü Kazanma İsteği, Motivasyona Olumlu ve Olumsuz Etkileri*” gibi sporcuları doping kullanımına yönelten birçok faktör vardır.

Ajzen (1991)'e göre niyetler; algılanan davranışsal kontrol (kişisel tutum) ile, davranışta dikkate değer ve bir değişkenlik oranı gösterebilmektedir. Örneğin; tekerlekli sandalye basketbol branşını öğrenme niyetinde olan ve eşit kuvvete sahip olan iki kişiden, bu branşı öğreneceğine en çok güveni ve inancı olan kişinin daha çabuk öğrenmesi ve bu branşı daha çabuk başarması durumu ile açıklanabilir. Bu bağlamda, branşı daha uzun sürede öğrenen, inancı tam olmayan bir sporcunun, etrafında doping kullananların başarı sağladığını görmesi ve akabinde o sporcunun da doping maddeleri kullanmasına yol açabilir. Ama sporcunun branşa başladığında çevresindekilerin telkin ettiği, dopinge karşı olan olumlu bakış açısı, branşa başladığı andan itibaren dopingün zararlarını ve yan etkisini içeren eğitimlerle engellenebilir. Bu yüzden, bu durum sporcuların etrafında olan ve özellikle başarılı olabilecek sporculara küçük yaştan itibaren eğitim verilmesini önemli kılmaktadır. Diğer yandan bedensel engelli sporcuların spor organizasyonlarının önemine göre hareket etmeleri, herhangi bir maç, turnuva vb. organizasyonu önemseme durumu, sporcunun dopinge karşı olan bakış açısını da değiştirebildiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle uluslararası spor organizasyonları ve paydaşları, gerçekleştirdikleri spor organizasyonlarının kapsamına, büyüklüğüne göre planlamalar yapmalıdırlar. Engelli sporculara verilecek olan bu eğitimler,

sporcuların kişisel tutumlarını etkileyecek şekilde organize edilmeli, bu anlamda eğitim verilmelidir. Çünkü, spor organizasyonu sonucunda verilecek olan para ödülü, kazanılacak olan ün, şöhret sporcunun sadece o spor organizasyonu için kişisel tutumunu ya da algılanan davranışsal tutumunu değiştirebileceğini göstermektedir. Planlanmış davranış teorisine göre, sporcunun doping hakkındaki bilgi düzeyi, onun konuya karşı olan tutumunda güçlü bir belirleyici olabileceğini söyleyebiliriz. Sağlık sorunları ve daha geniş yaşam hedefleri, bireysel ve sistematik faktörler, sporcular için performans arttırıcı maddeler hakkında karar vermelerini etkileyen durumlardır (Petróczi ve Aidman, 2008).

Katılımcıların bazılarının ifade ettiği görüşlerden birisi ise “*Sporun İzlenme Etkisine Zararı*”dır. Katılımcılar dopingin spor seyircisini, izleyicisini olumsuz olarak etkilediğini ifade etmişlerdir. Sporcular doping yaptığıında, izleyici çocuk kitle üzerinde olumsuz etkiye neden olan iki temel kriter vardır. Birincisi; çocuk izleyiciler, sporcuların kuralları ihlal ettiklerini gördüklerinde, genel olarak, kurallara olan saygıları zayıflama eğilimi göstermektedir. İkincisi; çocuk izleyiciler sporcuların sadece doping ile başarıya ulaştıklarını gördüklerinde, diğer uyuşturucu maddelerini de farklı amaçlar için uygulanabilir bir araç olarak görebilirler (Angela ve Theodore, 2006a). Doping seyirciye, izleyici kitlesine doğrudan zarar verebilmektedir. Angela ve Theodore (2006a), dopingin izleyici üzerindeki etkisinin daha ayrıntılı ele alınabileceğini ve doping kullanan sporcuların ileride, çocuk izleyici kitlesi üzerinde, spora bakış açısı konusunda olumsuzluklara yol açabileceğini belirtmiştir.

Katılımcılar, doping kullanma nedeni olarak “*Kısa Yoldan Para, Kariyer ve Statü Kazanma İsteği*” ni ifade etmişlerdir. Petróczi (2003)’e göre doping bir kültürde, bireysel olarak farklı görünmenin ve sporcunun hızlı şekilde tanınmasının bir yoludur. Bu yönüyle sporcuların toplumda ön plana çıkma, ünlü olma, kariyer ve statü kazanma isteğiyle bu maddeleri kullanabileceklerini söyleyebiliriz.

Doping kullanımının cinsiyet ve spor branşı kriterlerine göre dini inanış ile olan ilişkisini araştıran Zvan ve arkadaşları (2017), yüksek anlamda dini inanca sahip olan kadın basketbol, hentbol ve voleybol takımı sporcularının doping kullanma ihtimallerinin daha az olduğu saptamıştır.

Civan ve arkadaşları (2012)'nin yaptığı çalışmada, bedensel engelli tenis sporcuları ile bedensel engeli olmayan tenis sporcularının sürekli kaygı düzeylerine bakılmıştır. Yani engelli sporcuların, sürekli kaygılarının engelsiz sporculara göre yüksek olduğu saptanmıştır. Sportif faaliyetlerdeki başarılarını devam ettirebilmek, milli takımlar düzeyinde yarışabilmek için ve bedensel engelli olmanın dezavantajı ile beraber sürekli kaygı seviyelerinde yükselme görülebilmektedir. Bedensel engelli sporcuların, müsabakalarda daha çok kaygı taşımaları, normal sporculara göre onların doping kullanma ihtimalini arttırabileceğini söyleyebiliriz. Bu çalışmada, çıkarılan temalardan biri olan “*Doping Kullanma Nedenleri*”ni doğrular niteliktedir.

4.3. Dopingin Önlenmesi

“*Dopingin Önlenmesi*” başlı başına ele alınması gereken ve ayrıntılı yaptırımlar uygulamalar ve iş birlikleri gerektiren en önemli konulardan biridir. Ülkelerdeki dopingle mücadele yöntemleri ve politikalarının oluşturulması ve uygulanabilmesi dopingin önlenebilmesi açısından çok önemlidir.

Petróczi ve Aidman (2008), dopingi önlemek için hızla artan eğitim programlarının, devletlerin spor organları tarafından yetenekli genç sporculardan en iyi performansa sahip olan yetişkin sporculara kadar, çeşitli grupları hedef alarak, adil oyun ve performans arttırmanın ilkeleri üzerine odaklanarak uygulanıyor olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu eğitim süreci, bütün spor ve sporcu kitlelerini kapsayacak şekilde uygulandığı takdirde dopingin önlenmesine dair sağlam adımlar atılacaktır (Morente ve ark., 2013). Dopingin önlenebilmesinin toplumsal bir sorun olduğu, sadece sporcuları ilgilendiren bir sorun olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle ülkelerdeki ilgili kurumlar ve birimler arası iş birliği (bakanlıklar, federasyonlar spor kulüpleri vb.) önemlidir.

Balaravi ve arkadaşları (2017), yaptıkları çalışmada Malezyalı genç sporcuların sporcu beslenme uzmanları ve diyetisyenlerden beslenme tavsiyesi alma arayışı içerisinde olduklarını saptamıştır. Ancak, antrenör, aile ve fizyoterapistler bu sporcuların bir kısmını etki altına aldıklarını ve bu sporcuların beslenme bilincinin artırılmasının önemli bir basamağı olduğunu belirtmişlerdir. Balaravi ve arkadaşlarına (2017) göre, daha etkili sonuçlar sağlayabilmek için, yapılan doping eğitimleri, doping bilgisini geliştirmenin pratik yollarını ve fikirlerini sunuyor olmalıdır. Spor otoriteleri ve kurumları sporcuların, spor kariyerleri boyunca, onları güçlendirme ve doping kullanımından kaçınmaları için faaliyetler yürütebilir, konu hakkında uzun vadeli planlar yapabilirler. Özbek (2013), yaptığı çalışmada, (antrenörlerin) adil bir sınav için genel yetenek sınavlarında doping kontrol testlerinin yapılması gerektiğini aktarmıştır. Dünya’da hangi ülkede olursa olsun, doping ile ilgili olan sorunların ve ihtiyaçların neredeyse aynı doğrultuda olduğu göze çarpmaktadır. Sporcuların beslenme bilincinin artırılması ile, özellikle bedensel engelli sporcuların doping kullanımının azalacağı düşünülmektedir.

Dinçer (2010), elit sporcuların doping bilgi düzeyleri ile ilgili çalışmasında, doping ve ergojenik yardımlar konusunda uzman kişiler eşliğinde görsel basında programlar düzenlenerek daha fazla insana ulaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bedensel engelli ve engelli olmayan sporcuların medya ve sosyal medya aracılığı ile dopingin önlenmesi konusunda bilgilendirilmeleri sağlanabilir. Katılımcıların *Medyanın Önemi* doğrultusundaki görüşleri Dinçer (2010)’in bulguları ile örtüşmektedir.

4.4. İdeal Sporcu Profili

Katılımcıların “*araştırmacı, bilinçli, çevrelerini konu hakkında bilinçlendiren, konu ile bilgilerini çevresi ile paylaşan, doping kullanana karşı toleransları olmamalarına*” dair görüşleri aslında olimpik düzeyde istenen sporcu profilinin bir yansımasıdır. Son yıllarda doping ile mücadele ile ilgili yapılan çalışmaların yoğunlaşması sporcuların konu ile ilgili olan

bakış açlarına dair olumlu izler bırakmıştır (Møller, 2009b). Bu olumlu etkinin katılımcıların “*İdeal Sporcu Profili*” tanımlaması içinde bedensel engelli sporcular yer almasına önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir.

Spor organizasyonları sürekli olarak en iyi sporcuyla aramaktadır. Bu en iyi sporcuları sadece yarışmalar için değil aynı zamanda spor endüstrisinin başarıları için de aramaktadırlar. Spordaki yatırımlar, bu sporcuların yükselişine ve düşüşlerine bağlıdır (Khan ve ark., 2016). Bu yüzden sporda şu an var olan kuralların; spora, sporcuya ve hatta spor pazarlamasına yön veren bir sistem olduğu düşünülmektedir. Khan ve ark., (2016)’nın belirttiği, en iyi sporcu kavramı çalışmada elde edilen *İdeal Sporcu Profili* kavramı ile örtüşmektedir.

İdeal bir sporcu profilini oluşturan sporcunun kurallara uyma ve rakibine saygı gösterme şeklinde özetleyebileceğimiz klasik “fair play (adil oyun)” anlayışına, kendine saygılı olma ilkesini de içeren bir üçüncü boyutu da eklememiz mümkün olabilir. Sporcunun kendine olan saygısı vücudun doğal sınırlarının zorlanması ve doğallığının korunması gerektiğini anlatan bu kavramla fair play (adil oyun) ilkesinin zenginleşeceği açıktır (İkizler, 2004).

İkizler (2004)’e göre diğer sporcuların doping yapmadığını düşünerek ve diğer sporcuların da kendisinin doping yapmadığını zannetmesi ve doping sayesinde haksız bir başarı elde eden bir sporcunun davranışı, rahatlıkla erdemsizlik, haksız kazanç olarak nitelendirilebilir. Dünya’da ve Türkiye’de defalarca karşılaşılan bu tür durumlar sporun izlenilirliğini düşürmekte ve insanların spora olan ilgisini azaltmaktadır (Mclaren, 2016; bbc.com, 2018; theguardian.com, 2018).

Katılımcıların ifadelerine göre, doping konusunda dikkatli, tedbirli ve araştırmacı olmayan sporcular mevcuttur. Dopingi önlemede en önemli basamaklardan biri araştırma yapmak ve bilgi sahibi olmaktır (Efverström ve ark., 2016). Bu nedenle ideal bir sporcu kendini sadece spor alanında değil genel kültür, sportif bilgi ve sporcu sağlığı alanında da geliştirmelidir. Bu özelliklerin ideal bir sporcu profilinin oluşturulmasında önemli bir basamak olduğu söylenebilir.

4.5. Dopingin Sağlığa Olan Olumsuz Etkileri

Doping kullanımı sonucunda, tamamı olumsuz, sağlığa zararlı, ölüme yol açan sporcu vücudunda kısa ya da uzun süreli kendini gösteren etkiler ortaya çıkar. Dopingin sağlığa olumsuz etkileri üzerine yapılan birçok çalışmada dopingin yan etkileri ve özellikle ölüme neden olması vurgulanmıştır (Morentin ve ark., 2018; López, 2014).

Börjesson ve ark., (2016)'nın kadın sporcular üzerinde yaptığı bir çalışmada; dopingin klitoral büyüme, seste kalınlaşma, adet bozuklukları, sivilcelenme, duygudurum değişiklikleri yan etkileri gibi çok sayıda zararı olduğu saptanmıştır. Kadın sporcuların Efedrin, Büyüme Hormonu ve Kannabinoid'i sıklıkla ve birlikte kullandıklarını, ayrıca bu maddelerin erkekler tarafından da yaygın olarak kullanıldığı vurgulanmıştır (Börjesson ve arkadaşları, 2016).

Güner (2004), uyarıcı maddelerin oksijen tüketiminde artışa, solunum yollarındaki düz kaslarda gevşemeye, tükürük salgısında azalmaya, göz bebeğinde genişlemeye neden olduğunu, kalp ve diğer hayati organların düzenli çalışmasını bozabileceğini belirtmiştir.

Khing (2014), Kreatin'in sporcu performansını ve kas yapısını geliştirdiğini buna rağmen spor organizasyonlarının sporcuların kreatin kullanmasına izin verdiğini aktarmıştır. Kreatin aşırı kullanıldığında böbrek, karaciğer ve kalbe zarar vermektedir (Khing, 2014).

Bedensel engelli sporcuları teknik ve taktik anlamında eğitmekle yükümlü olan antrenörler, doping maddelerini sporculardan uzak tutmak ve onları bu konularda eğitmekle, bilgilendirmekle de yükümlüdür. Bavlı ve Erkan (2007)'ın yapmış olduğu araştırmaya göre; sportif aktivite sırasında meydana gelen ani ölümlerin sebeplerinin önceden teşhisi ve tahmini zordur. Ancak yapılan çalışmalar kalp dolaşım bozukluğu olan sporcularda, antrenmanlar sırasında ve sonrasında tehlike kabul edilebilecek belirtilerin görülebileceğini ve bu belirtilere antrenör ve sağlık ekipleri tarafından dikkat edilmesi gerektiğini göstermiştir (Bavlı ve Erkan, 2007). Bu nedenle bedensel engelli sporcu antrenörlerinin mentorluk yaptığı sporcuları iyi gözlemlenmeleri, bahsedildiği gibi "tehlike belirtisi" gözlemlenen sporcuları özellikle yan etkisi olan ilaçlardan ve doping maddelerinden korumaları gerekmektedir.

Archer ve arkadaşları (2015), kuvvetli bir uyarıcı türü olan dimethylamylamine (DMAA) maddesi üzerinde bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada diyet ve spor destek ürünü olarak satılan bu maddenin birçok ülkede gereksiz kullanımlarının engellenemediği vurgulanmaktadır. Yine aynı çalışmada DMAA kullanımını nedeniyle analitik rapor ve resmi doğrulamalarla birçok maraton sporcusunun bu madde yüzünden öldüğü vurgulanmaktadır. Konuyla ilgili farklı bir araştırmada, Ring ve arkadaşları (2018) tarafından yapılmıştır. Ring ve arkadaşları (2018)'na göre bir spor branşında dopingin olması orada maddi çıkarların söz konusu olduğunu ve dahası ölüm riski olduğunu belirtmişlerdir. 2005 yılında İtalya Floransa'da, Luigi Boccioni isimli bir savcı, Bruno Beatrice (Ölüm tarihi: 1987), Nello Saltutti (Ölüm tarihi: 2003), Ugo Ferrante (Ölüm tarihi: 2004), Ugo Ferrante (Ölüm tarihi: 2004) isimlerindeki futbolcuların kanser ve kalp krizleri gibi rahatsızlıklar nedeniyle ölmeleri nedeniyle bir soruşturma başlatmıştır. Bu soruşturma genel olarak iki ilaç üzerinde (Cortex ve Micoren) yoğunlaşarak yapılmıştır. Soruşturmada, İtalyan doktorun takım sporcularına ilaçları bilinçli olarak verdiği saptanmıştır. Yapılan bu soruşturma İtalyan Juventus kulübünün

doktoru Riccardo Agricola'nun mahkumiyetine neden olmuştur (theguardian.com, 2018; Malcolm ve Waddington, 2008). Ülkemizde de doping kullanımının neden olduğu ölümler gerçekleşmekte ve bu ölüm haberleri zaman zaman medyada yer almaktadır. Özellikle, vücut geliştirme branşında gerçekleşen bu ölümlerin, dopingin bilinçsizce ve aşırı kullanım nedeni, yağ yakıcı ve steroid gibi maddeler kullanılması nedeniyle gerçekleştiği aktarılmaktadır (bleacherreport.com, 2018; aksam.com.tr, 2018; theguardian.com, 2018; hurriyet.com.tr).

Güner (2004), dopingin sağlığa olan zararlarını “Uyarıcı Kullanımıyla Oluşan Ölüm Nedenleri” başlığı altında aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- Beyin kanaması,
- Akut kalp yetmezliği,
- Kalp ritim bozuklukları,
- Vücut sıcaklığında aşırı artış.

Dopingin, sporcular üzerinde uzun ve kısa vadeli sağlığa zararlı etkileri olması nedeniyle sporcular dopingden uzak durmalıdır (Hosta ve Andy 2004).

Carroll ve arkadaşları (2014)'nın bedensel engelliler ve kronik rahatsızlıkları arasındaki ilişkiyi anlamak için yaptığı bir çalışmaya göre; aktif olmayan, hareket etmeyen bedensel engellilerin en az %50'si aktif olan bedensel engellilere göre bir ya da daha fazla hastalığa sahiptir. Bedensel engelli bireylerin spor yapmaları, onların sağlığı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Katılımcıların “*Engelli Birey ve Kronik Rahatsızlıklar*”a ilişkin görüşleri, Carroll ve arkadaşları (2014)'nın görüşleri ile benzerlik göstermektedir.

Tomele (2013), WADA'nın 2010 yılında yayınlamış olduğu ve WADA akredite laboratuvarlar tarafından resmi olarak yayınlanan istatistiklere göre takım sporlarını ve

bireysel sporlarda saptanan dopingli sporcu sayılarını karşılaştırmıştır. Futbol ve atletizm branşlarında 196 atletin dopingli olmasına karşın 146 futbolcunun dopingli olduğu görülmüştür. Bireysel ve takım sporlarındaki sporcularda olan hırs, kazanma, madalya, ünlü olma gibi isteklerin aynı düzeyde olduğu görülmektedir. Takım sporlarında takım ruhunu, bireysel performansı, forma giyme yarışını olumsuz etkilediği kanısına varılabilir. Çalışmamızdaki katılımcıların “*Takım Sporlarında Takım İçi Dengesizlik Etkisi*” görüşleri ile Temole (2013)’nin araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Katılımcılar dopingin “*Uyuşturucu ve Bağımlılık Etkisi*” yarattığına dair görüş belirtmişlerdir. WADA’nın yasaklı maddeler listesinde bağımlılığa neden olan sentetik kannobinoid gibi maddeler de yer almaktadır. WADA’nın yasaklılar listesinde bağımlılığa yol açan maddelerin yer alması katılımcıların bu konudaki görüşleri ile örtüşmektedir.

Dünya dopingle mücadele ajansının her sene düzenli olarak güncelleyip yayınladığı dopingle mücadele yasaklılar listesi bulunmaktadır (WADA, 2018). Katılımcılar dopingin “*Uyuşturucu ve Bağımlılık Etkisi*” yarattığına dair görüş belirtmişlerdir. WADA’nın yasaklı maddeler listesinde bağımlılığa neden olan sentetik kannobinoid gibi maddeler de yer almaktadır. WADA’nın yasaklılar listesinde bağımlılığa yol açan maddelerin yer alması katılımcıların bu konudaki görüşleri ile örtüşmektedir.

Maquirriain (2010)’nin yaptığı çalışmaya göre, 2003-2009 yılları arasında profesyonel kadın ve erkek tenis sporcularında en çok saptanan madde %32,69 oranında uyarıcılardır. Yine aynı çalışmada kadın ve erkek sporcularda en çok saptanan ikinci madde ise %23,07 oranında Kannobinoidler (cannabis) grubudur. Bu madde grubu ise “S8” maddeler grubuna dahildir ve halk arasında haşış ya da kenevir olarak adlandırılan maddeleri kapsamaktadır. Çalışmada saptanan “S6” ve “S8” madde gruplarının içeriklerine genel olarak bakacak olursak; amfetamin, metanfetamin, adrafinil, kokain, siburtamin, kannabis, haşış, marihuana, esrar ya da sentetik delta 9- tetrahydrocannabinol (THC) gibi bağımlılık yapan ve uzun süreli kullanımı tedavi gerektiren maddelerdir (World Anti-Doping Code, 2018). Yine aynı

çalışmada aktarıldığı üzere “sosyal ilaçlar” olarak nitelendirilen esrar ve kokain gibi maddelerin gereksiz kullanımları tenis sporundaki ana problemi teşkil etmektedir.

Olimpiyat madalyalı, bedensel engelli Belçika vatandaşı, el pedallı bisiklet branşından bir sporcu olan “*Marieke Vervoort*” çok acı çektiğini, artık bittiğini, hastalığında önemli bir gelişme olmadığı takdirde gönüllü olarak yaşamına veda edeceğini ve Rio olimpiyat oyunlarından sonra ötenazi olmak istediğini açıklamıştır (telegraph.co.uk, 2018). Marieke Vervoort’un vermiş olduğu karar ile ilgili; başarılı ve olimpiyat madalyalı bir sporcu olmasına rağmen, rahatsızlığı ile ilgili ciddi şikayetleri olduğu, kronik rahatsızlığının günlük yaşantısını zor hale getirdiği düşünülmektedir. Bedensel engelli sporcuların sahip oldukları kronik rahatsızlıkların yaşamı onlar için zor hale getirdiğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu tür rahatsızlıklara, doping kullanılması durumunda eklenecek yeni sorunlar, bedensel engelli sporcuların büyük sıkıntılar yaşamasına neden olacaktır.

4.6. Spor Etiği

Literatürde spor etiği, sporun eşitliği, sporcu hakları ve spor karşılaşma kurallarına yönelik birçok çalışma bulunmaktadır. Sporda karşılaşılan etiğe aykırı davranışların başında doping şike ve şiddet sayılabilir (Özbek, 1999). Spor müsabakalarının, eşit şartlarda olması gerekirken doping bu eşitliği bozmaktadır (Karataş ve ark., 2012). Özbek (1999)’e göre sporda dopingi önlemenin yolu etik ilkelere uymaktan geçer. Karataş ve arkadaşlarına (2012) göre her ne pahasına olursa olsun sporda hırs, kazanma, başarı isteği hem insan sağlığına zararlı olmakta hem de sporda etik sorunlara neden olabilmektedir.

Katılımcıların görüşlerine göre, sporcuların doping kullanmadan önce empati yapmaları gerekmektedir. Bu yüzden katılımcılar açısından empatinin önemi çok büyüktür. Sporunun doping kullanarak rakipleri karşısında haksız bir başarı elde etmesi, spor ahlakına ve kurallarına aykırıdır (Yoncalık ve ark., 2007). Hak edilmeyen bir başarının, empati

yoksunu sporcuların sadece kendi egoları tatmin etme düşünce ve duygularından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Mavi ve Tuncel (2012)'e göre hoşgörü anlayışı (empati) sporda saygısızlık, anlayışsızlık, kavga, şiddet gibi olumsuzlukların önüne geçilmesinde vazgeçilmez ve göz ardı edilemez bir gerekliliktir. Katılımcıların empati yapmayan sporcuları anlayışsız ve saygısız olarak nitelendirdikleri göz önünde bulundurulursa sporcuların empati yapmalarının sporda doping de dahil birçok olumsuzluğun önüne geçeceği düşünülmektedir.

Ajzen'e göre "*Davranışa Yönelik Tutum*" bir davranışın iyi-kötü olarak değerlendirilmesidir (Ajzen, 1991). Yani üçüncü bir seçenek yoktur. Buna paralel olarak, katılımcıların ifadelerinde dopinge ilgili nötr (tarafsız) olan bir bakış açısının yer almadığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar için doping kullanımı iyi ya da kötüdür. Diğer deyişle; doping, etik değerleri kapsar ya da kapsamaz. Çalışmada "*Spor Etiği*" teması altında ortaya konan görüşler, doping yapmanın spor etiği ile yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Bedensel engelli sporcuların etik kavramını dile getirmesi doping ve adil spor açısından önemlidir.

4.7. Yasal Süreç ve Yaptırımlar

Katılımcıların tamamının en çok vurguladığı noktalardan biri, dopingli çıkmaları durumunda süreçte varolan "*Yasal Süreç ve Yaptırımlar*"dır. Katılımcıların birçoğu doping kullanan sporcuya uygulanan yaptırımların daha ağır olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Doping Mücadele Komisyonu'nun Dünya Doping Mücadele Ajansı ile eşgüdümlü olarak uyguladığı ve 1 Ocak 2015'te güncellenerek yürürlüğe giren *Türkiye Doping Mücadele Talimatı* toplam 22 başlıktan oluşmaktadır (TDMK Talimatı, 2015). Sporcu ve sporcu destek personeli için en önemli başlıklardan biri "*Madde 2*" başlığı altında açıklanmaktadır. Bu madde "*Dopingin Tanımı – Doping Mücadele Kural İhlalleri*"dir. Doping mücadelesinde kural ihlalleri Madde 2.1'den 2.10'a kadar sıralanmakta ve kendi içinde 10 ayrı maddeye ayrılmaktadır.

Bunlar Türkiye Doping Mücadele Talimatında aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

“2.1 Sporcudan alınan örnekte yasaklı bir maddenin veya metabolitlerinin veya belirteçlerinin tespit edilmesi,

2.2 Yasaklı bir madde veya yasaklı bir yöntemin sporcular tarafından kullanılması veya kullanılmaya teşebbüs edilmesi,

2.3 Örnek vermekten kaçınmak, örnek vermeyi reddetmek veya örnek vermemek,

2.4 Bulunabilirlik bildirim ihlalleri,

2.5 Doping kontrolünün herhangi bir bölümünü bozmak veya bozmaya teşebbüs etmek, hile yapmak veya hile yapmaya teşebbüs etmek,

2.6 Yasaklı bir maddeyi veya yasaklı bir yöntemi bulundurmak,

2.7 Herhangi yasaklı bir maddenin veya yasaklı bir yöntemin yasadışı ticaretini yapmak veya yasadışı ticaretini yapmaya teşebbüs etmek,

2.8 Herhangi yasaklı bir madde veya yasaklı bir yöntemi herhangi bir sporcuya bir müsabaka içinde tatbik etmek veya tatbik etmeye teşebbüs etmek veya müsabaka dışında yasak olan herhangi yasaklı bir madde veya yasaklı bir yöntemi herhangi bir sporcuya müsabaka dışındaki bir dönemde tatbik etmek veya tatbik etmeye teşebbüs etmek,

2.9 Suç ortaklığı,

2.10 Yasak iş birliği” (TDMK Talimatı, 2015).

Yukarıdaki sıralanan maddelerden herhangi birinin, sporcu ya da sporcu destek personeli tarafından ihlal edilmesi, Doping Mücadele Talimatının 7. maddesi gereği “*Sonuçların Değerlendirilmesi*” başlığı altındaki 7.9.1 ya da 7.9.2 maddelerinde ifade edilen “*Tedbir*”in uygulanmasını gerektirmektedir. Örneğin, doping mücadele kural ihlallerinden 2.3 veya madde 2.5 numaralı maddelerin ihlali durumunda, uygulanacak hak mahrumiyeti ceza süresi dört yıldır (TDMK Talimatı, 2015). Ancak sporcunun doping mücadele kural ihlalinin kasten olmadığını ispatlayabildiği durumlarda hak mahrumiyeti cezası iki yıl olabilmektedir (TDMK Talimatı, 2015). Açıklandığı üzere, sporculara uygulanan cezai yaptırım süreleri kural ihlallerinin içeriklerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. “*Tedbir*” uygulanması konusunda 2014 yılı sonuna kadar 2 yıl olan ceza süresi, yeni talimatın güncellenerek 1 Ocak 2015’te yürürlüğe girmesiyle 4 yıl olmuştur (TDMK Talimatı, 2015; TDMK Talimatı, 2011). 2015 yılı itibari ile sporcu ya da sporcu destek personelinin yukarıdaki maddelerin herhangi birini ihlal etmesi durumunda alacağı yaptırım ortalama 4

yıldır (WADA Code, 2015). Türkiye Doping Mücadele Talimatı (2015)'nda, hak mahrumiyeti cezası almış olan sporcu ya da sporcu destek personeli, ceza süreleri sona erene kadar herhangi bir profesyonel lig, uluslararası-ulusal turnuvaya, devlet kurumlarının maddi destek verdiği üst düzeyde ya da ulusal düzeydeki hiçbir spor etkinliğine katılmadığı ifade edilmektedir.

2010 ve 2012 yılları arasındaki doping konulu yaptırımlarla ilgili yapılan bir çalışmada Hon ve Bottenburg (2017), yaptırımları bulunan davaların çoğunun, standart iki yıllık sürenin altında ve “sosyal ilaçlar” olarak adlandırılan ilaçlarla ilişkili (narkotikler, kannabinoidler vb.) olduğunu saptamışlardır. Yine birçok analitik olmayan (örnek vermeyi reddetme vb.) durumlardan da ceza alanlar aynı sürede ceza aldıklarını aktarmışlardır.

Sporcularda dopinge karşı bilincin artmasının yanısıra basında dopingi önlemeye yönelik bir tavır almıştır. Ancak bu sadece sporcuların problemi değildir. Doping konusu, bütün spor sistemini etkilemekte ve baskı altına almaktadır (Møller, 2009c). Katılımcıların “Yasal Süreç ve Yaptırımlar”a ilişkin görüşü, spor ve doping açısından son derece önemlidir. Çünkü sporculara uygulanan yaptırımlar ve süreçleri sporcunun spor hayatını etkilemekte ve spor izleyici kitlesinin spora ve o branşa olan ilgisini değiştirebilmektedir.

Sporcuların doping nedeniyle diskalifiye olması, cezai yaptırımlar uygulanmasının, doping kullanmayan sporcuların ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin 1988 Seul olimpiyat oyunlarında 100 metre yarışlarında *Ben Johnson*'ın doping kontrol örneğinde stanozolol (anabolik madde) isimli yasaklı maddenin saptanması *Carl Lewis* isimli sporcunun daha çok ön plana çıkmasını ve uzun süre, yarışmalarda birinci olarak podyumda yer almasını sağlamıştır (theguardian.com, 2018). Bu nedenle sporcuların dopingli çıkmaları durumunda maruz kalacakları yaptırımlardan çok daha fazla korktukları aşikardır. Bu yüzden, doping kullanmayan sporcuların başarılı olma konusunda her zaman avantajlı olduğu bu bilgiler ışığında desteklenmektedir.

Sporda adli ya da normal suça karşı yaptırımların rolü büyüktür. Bu nedenle etkili yaptırım mekanizmaları daha gelişmiş ve geliştiriliyor olmalıdır (Mandarić ve Delibašić, 2014). Çünkü bu yaptırımlar birçok sporcunun spor hayatına son vermekte ya da “*Spordan (branştan) Kopma*”larına neden olmaktadır.

Maquirriain ve Baglione (2016), tenis sporcularının en yüksek sıralamada olmaları ve kariyerlerinin zirvelerinde olmaları dikkate alındığında, ceza alan tenis sporcularının hiçbirinin elit düzeyde tenis sporcusu olmadığını, doping cezaları genel olarak erkek tenis sporcularının tenis kariyerlerini etkilediğini, dopingden ceza alan tenis sporcularının çok az bir kısmının yeniden Dünya sıralamasında en yüksek sıralara ulaşabildiğini ve dopingden ceza alan tenis sporcularının sporu bırakma (emekli olma) ihtimallerini arttırdığını düşünmektedir. Bütün bu saptamalar da katılımcıların “*Spordan (branştan) Kopma*” teması altında yer alan düşünceleri destekler niteliktedir.

Dünya dopingle mücadele istatistikleri çalışmalara bağlı olarak dopingle mücadele kural ihlallerinin giderek azaldığını göstermektedir. Maalesef doping, hala amatör ve profesyonel sporda, sporcuların ceza almasına neden olmaktadır (Mandarić ve Delibašić, 2014).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmada bedensel engelli sporcuların dopinge bakış açıları, kullanım nedenleri ve doping yöntemlerini tercih etmeme nedenlerine yönelik görüşler ortaya konulmuştur.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, doping kullanımını hakkında, katılımcıların verdikleri cevaplar ile katılımcıların görüşmeye kadar doping hakkında aldıkları eğitim ve medyadan, internetten edindikleri bilgiler “doping tanımı, kullanımına ilişkin görüşleri ve dopingin zararları” alanyazında bulunan doping kullanım zararları ve tercih etmeme nedenleri ile örtüşmektedir.

Katılımcıların bazıları, Türkiye’deki bedensel engelli sporcuların çevre baskısı ve ödüller nedeniyle doping kullanma gereği duyduklarını, sporcu kişiliğinin de sporcuları doping kullanımına yönelten etkenler arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, doping kullanımının, sadece performans artırılması ya da başarı sağlanması ile ilgili olmadığını, sporcuların kişilikleri ile de ilgili olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Katılımcılar, dopingin asıl kullanım amacını, kazanma hırsı ve sporcunun performansını artırma isteği olarak ifade etmişlerdir. Sporcu ve sporcu destek personellerine doğal performans artırma yöntemleriyle de (antrenman tekniği, iyi beslenme vb.) başarıya ulaşılabileceği ilgili uzmanlar eşliğinde anlatılmalı, konu hakkında bilgilendirilmeleri için gerekli eğitimler verilmelidir.

Türkiye’de ki, özellikle dünya ve olimpiyat şampiyonalarına katılan üst düzey bedensel engelli sporcuların, doping ve zararları hakkında gerekli eğitimleri aldıkları gözlemlenmiştir. Katılımcıların dopingin zararları, kullanılmama ve tercih etmeme nedenleri, adil oyun açısından olumsuzluklara neden olması gibi konularda belirgin düşüncelere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Türkiye’de dopingle mücadele anlamında çalışmalar yürüten Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Dopingle Mücadele Komisyonu’nun çalışmalarına dahil edilen katılımcıların neredeyse tamamına ulaştığı ve konu hakkında eğitimler verdiği söylenebilir (tdmk.org.tr, 2018; tmpk.org.tr).

Spor kamuoyunun genelinde var olan, sporcular kaybedince yerme, kazanınca yüceltilme bakış açısının, sporcuları daha yüksek performans sergileme zorladığı ve bunun da yasaklı madde kullanımına yol açtığı söylenebilir.

Dopingin sağlığa olan zararları sporcular tarafından defalarca ifade edilmiştir. Çoğu katılımcı spora başladıktan sonra vücutlarındaki kronik rahatsızlıkların yavaşladığını hatta durma noktasına geldiğini ifade etmişlerdir. Sporcuların bu ifadeleri, bedensel engellilerde sporun psikolojik ve bedenen sağlıklarına ne kadar faydalı olduğunu ispatlar niteliktedir.

Katılımcılar doping kullanımı ile ilgili olarak haksızlık, haksız rekabet ve kazanç, acizlik göstergesi gibi tanımlamaları sıklıkla dile getirmişlerdir. Sporda etik kavramı ile çelişen doping kavramının, yarışmalar esnasına eşitsizliğe neden olduğu, etik açıdan bir sorun olduğu, yaptıkları spor branşında temiz spor yaparak emek veren sporcuların çabalarını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmadan çıkan sonuçlar temel alınarak, bedensel engelli ya da engelli olmayan sporcuların konu hakkındaki düşünceleri ve doping kullanma eğilimine yönelik ayrı ayrı nicel ve nitel araştırmalar yapılabilir. İdeal sporcu profilinin nasıl olması gerektiği ile ilgili araştırmalar yapılabilir.

Yaptığımız araştırmanın sadece Ankara ilinde aktif olan, faaliyet gösteren bedensel engelli sporcular üzerinde yapıldığı düşünülürse, çalışma Türkiye'nin farklı illerini kapsayacak bir şekilde yapılabilir.

Bedensel engelli sporcular sadece kendi federasyonlarının vermiş olduğu eğitimlerle yetinmeyip, farklı kaynaklara ulaşarak kişisel gelişim amaçlı doping konusunda eğitim almalıdırlar. Özellikle Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Doping Mücadele Komisyonu ile sıkı iletişim içinde olmalı ve bilgi alışverişi yapmalıdırlar.

Sporcuları sosyal çevre ve toplum baskısından kurtulabilmeleri için spor psikologları mentörlüğünde sporcuların başarılarını arttırabilecek çalışmalar yapılabilir. Konunun paydaşı olan spor federasyonları konuyla ilgili uzmanlardan bilgilendirici özel seminerler, dersler alınmasını organize edebilirler.

Katılımcıların çok az bir kısmı ilaç ve ek besin konusunda uzmanlardan yardım alabilirken, birçoğunun çevresinde bu konu hakkında yardım alabilecekleri uzman bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bu da sporcuların yanlış ilaç, ek besin kullanmalarına yol açabilmektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığı konu hakkında uzmanlar yetiştirip ilgili birimlere yönlendirebilir. Yine spor kulüplerinde spor yöneticileri ve sporcu destek personelleri sporcuların bilinçsiz ilaç kullanmamaları için sağlık konusunda uzman personel bulundurabilirler.

Gençlik ve Spor Bakanlığı ve sporun tüm paydaşları bir araya gelerek spor kamuoyunu bu konuda aydınlatıcı bilgilendirici kamu spotları hazırlayabilir. Bu yüzden, medyanın, özellikle olumsuz alınan sonuçlar akabinde sporcuları bireysel olarak eleştirmek yerine daha yapıcı yaklaşımlarının doping kullanımının önüne geçilmesinde fayda sağlayabilir.

Doping kullanımı konusunda, kendi özgür iradesiyle hareket eden bireyin bilinçli eyleminin engellenemeyeceği bir gerçektir. Ancak, sosyal medya ve basında eğitici film ya da seminerlerle dopingin meşrulaştırılması ve sıradanlaştırılmasının önüne geçilerek olumsuz yönlerine değinilmesi ve dopingin ciddi bir sorun olduğu, topluma telkin edilebilir. Sonuç olarak dopingle mücadelenin bölgesel değil küresel bir sorun olduğu değerlendirilerek uluslararası spor organizasyonları ve paydaşlarıyla birlikte organize olarak hareket etmelidirler.

Bedensel engelli bireylerin mutlaka spora yönlendirilmeli ve sporla kazandıkları sağlıklarını (iyi hallerini) kaybetmemeleri için doping kullanmaları önlenmelidir.

ÖZET

Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri

Bu çalışmada bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin olan görüşleri incelenmiştir. Bünyesinde 18 ayrı spor branşı olan Türkiye Bedensel Engelli Spor Federasyonu çatısı altında farklı branşlarda aktif olarak spor yapan sporcular ile çalışma yapılmıştır. Çalışma grubu bedensel engelli spor branşlarında faal olan 1 bedensel engelli atıcılık, 5 tekerlekli sandalye basketbol, 1 bedensel engelli tenis, 6 ampute futbol, 1 bedensel engelli yüzme, 2 bedensel engelli okçuluk, 3 bedensel engelli masa tenisi, 1 bedensel engelli halter olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmaktadır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden, maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler ve elde edilen veriler not alınarak kaydedilmiştir ve daha sonra bilgisayar ortamında hızlı bir şekilde aktarılarak tematik analiz yapılmıştır. Analiz sonucu yedi tema altında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Yapılan tematik analiz ile, bedensel engelli sporcuların doping kullanma nedenleri, dopingin nasıl önlenebileceğine dair olan düşünceleri, dopingin sağlığa olan olumsuz etkileri, spor etiği ile olan ilişkileri, doping kullanımından sakınan ve dopingin karşısında olan ideal sporcu profili, yasal süreç ve yaptırımların etkileri temaları altında görüşler elde edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, doping kullanımını hakkındaki doping tanımı, kullanımına ilişkin görüşleri ve dopingin zararları” alanyazındaki doping kullanım zararları ve tercih edilmeme nedenleri ile örtüşmektedir. Katılımcıların bazıları, Türkiye’deki bedensel engelli sporcuların çevre baskısı ve ödüller nedeniyle doping kullanma gereği duyduklarını, sporcu (benliği) kişiliğinin de sporcuları doping kullanımına yönelten etkenler arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, dopingin asıl kullanım amacını, kazanma hırsı ve sporcunun performansını artırma isteği olarak ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükleri: Bedensel Engelli Sporcu, Doping, Yasaklı Madde ve Yöntem

SUMMARY

The Perspective of the Paralympic Athlete's on the Use of Prohibited Substances and Methods and Doping

This research is important in terms of understanding the views and perspectives of physically disabled athletes engaged in sports in order to be healthier and improve their quality of life. According to the objective of this study disabled athlete's thoughts were examined who still active in physically disabled sports. There are exactly 18 disciplines within the Turkish Sports Federation For The Physically Disabled. Qualitative research design was chosen for the purpose of getting detailed information. The research group consists of 1 Shooting para sport athlete, 6 Football 7-a-side (Paralympic Athletes), 5 Wheelchair Basketballer, 1 Wheelchair Tennis athlete, 1 Para-Swimmer, 2 Para-Archery athlete, 3 Para-Table Tennis athlete, 1 Para-Powerlifting athlete (20 participants in total) who have actively engaged in sports. Thematic analysis was used as a research method. Maximum variation sampling method was used. Semi-structured questionnaire was used to collect data. The interviews were recorded the data with handwriting and then, the data was transferred to PC storage immediately. After analysis were made. After analyzing the data, results were evaluated under seven themes. As a result of content analysis, seven themes were identified with codes. The results shows us, reasons for using doping of the physically disable athletes, how to prevent of the doping, doping harms to the health, the relevance of ethic, ideal athlete profile avoiding the use of doping and against the doping, effects of the legal process and sanctions. As a result of interviews with participants, about the "use of doping, idea of using and doping damage" compatible with the literature. The some of the participants stated that disabled athletes use the doping substances because of the social pressures and rewards. The main aim of the doping use is winning ambitions and improve athlete's performance.

Keywords: Doping, Paralympic Athletes, Prohibited Substances and Methods

KAYNAKLAR

- AFTHINOS Y, THEODORAKIS ve NASSIS P (2005). Customers' expectations of service in Greek fitness centers'. *Managing Service Quality*, 15(3), 245- 258.
- AJZEN I (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50, 179-211 (1991)
- AJZEN I (2005). Attitudes, personality and behavior (2nd. Edition). McGraw- Hill, Milton- Keynes, England: Open University Press.
- ANGELA J, THEODORE F (2006). Gene Doping in Sports: The Science and Ethics of Genetically Modified Athletes, s:5, s:7
- ARAÚJO CGS, CHARHAG J (2016). Athlete: a working definition for medical and health sciences research. *Scandinavian journal of medicine and science in sports*, 26 (1), 4-7.
- ARCHER J R, DARGAN P I, LOSTIA A M, VAN DER WALT J, HENDERSON K, DRAKE N, KICMAN A T (2015). Running an unknown risk: a marathon death associated with the use of 1, 3-dimethylamylamine (DMAA). *Drug testing and analysis*, 7(5), 433-438.
- ASKEN M (1991). The Challenge of the Physically Challenged: Delivering Sport Psychology Services to Physically Disabled Athletes 5, 370-381
- Associated Press. (2017). 10 *Visually impaired russian athletes banned for doping*. Erişim: [<http://olympics.nbcsports.com/2017/07/07/blind-athletes-russian-doping-powerlifters/>]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- ATASÜ T (2004). Futbol Açısından Ülkemiz ve Dünyada Doping Konusuna Genel Bakış. TFF Yayınları. S15-24
- AYTUR S, CRAIG P J, FRYE M, BONICA M, RAINER S, HAPKE L, MCGILVRAY M (2018). Through the Lens of a Camera: Exploring the Meaning of Competitive Sport Participation Among Youth Athletes with Disabilities. *Therapeutic Recreation Journal*, 52(2), 95-125
- BACKHOUSE S H, WHITAKER L, PATTERSON L, ERICKSON K, MCKENNA J (2016). Social psychology of doping in sport: A mixed studies narrative synthesis.
- BALARAVI B, CHIN MQ, KARPPAYA H, CHAI W J, QUAH L W, RAMADAS A (2017). Knowledge and Attitude Related to Nutritional Supplements and Risk of Doping among National Elite Athletes in Malaysia. *Malaysian Journal of Nutrition*, 23(3).
- BARKOUKIS V, KARTALI K, LAZURAS L, TSORBATZOUZDIS H (2016). Evaluation of an Anti-Doping Intervention for Adolescents: Findings from a School-Based Study
- BAVLI Ö, ERKAN E (2007). Sporda Ani Ölüm, 2007: 21 (3): 149-152
- BAVLI Ö, IŞIK S (2015). Gelişim Çağındaki Basketbolcularda Doping Kullanımı Eğilimi ve Bilgi Düzeyinin İncelenmesi

- BERNARDI M, GUERRA E, DI GIACINTO B, DI CESARE A, VINCENZO CASTELLANO V, BHAMBHANI Y (2010). Field Evaluation of Paralympic Athletes in Selected Sports: Implications for Training)
- Brown Oliver (2017). *Exclesive Marieke Vervoort interview-paralympics star preparing for euthabasia: 'i'm in so much pain. i'm done.* Erişim: [<https://www.telegraph.co.uk/paralympic-sport/2017/12/21/marieke-vervoort-paralympics-star-preparing-euthanasia-much/>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- BHAMBHANI Y, MACTAVISH J, WARREN S, THOMPSON WR, WEBBORN A, BRESSAN E, DE MELLO, MT, TWEEDY S, MALONE L, FROJD K, VAN DE VLİET P, VANLANDEWİJCK Y (2010). Boosting in athletes with high-level spinal cord injury: knowledge, incidence and attitudes of athletes in paralympic sport. *Disability and Rehabilitation*, 32, 2172– 2190.).
- BLAUWET C, WILLICK S E (2012). The Paralympic Movement: using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *PM&R*, 4(11), 851-856.
- BOURDON P C, CARDINALE M, MURRAY A, GASTIN P, KELLMANN M, VARLEY M C, GABBETT T J, COUTTS A J, BURGESS J D, GREGSON W, CABLE N T. (2017). Monitoring athlete training loads: consensus statement. *International journal of sports physiology and performance*, 12 (Suppl 2), S2-161.
- BÖRJESSON A, GÅREVIK N, DAHL ML, RANE E, KSTRÖM L (2016). Recruitment to doping and help-seeking behavior of eight female AAS users DOI 10.1186/s13011-016-0056-3.
- BRAUN V, CLARKE V (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- BRUSTAD J (1992). Integrating Socialization Influences Into the Study of Children's Motivation in Sport.
- CARROLL D D, COURTNEY LONG E A, STEVENS A C, SLOAN M L, LULLO C, VISSER S N, DORN J M (2014). Vital signs: disability and physical activity--United States, 2009-2012. *MMWR. Morbidity and mortality weekly report*, 63(18), 407-413.
- CHARLTON J. Nothing about us without us: disability, oppression and empowerment. Berkeley, University of California Press, 1998
- CİVAN A, ÖZDEMİR İ, TAŞ İ, ÇELİK A (2012). Bedensel engelli ve engelli olmayan tenis sporcularının durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması; *Selçuk University Journal of Physical Education and Sport Science*, 2012; 14(1): 83–87
- ÇINAR V, ŞEBİN K, ÖZTÜRK M E (2005). Doping ve Sporcularda Kullanımı/Doping And Their And Sportsman Usage. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(4).
- Crookers Del. (2015). *What does 'doping' mean in athletics and why do athletes take banned substances?* Erişim: [<http://www.bbc.co.uk/newsbeat/article/33755488/what-does-doping-mean-in-athletics-and-why-do-athletes-take-banned-substances>]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- Demirbilek Celal. (2013). *'Dinamit'le ölüme.* Erişim: [<http://www.hurriyet.com.tr/dinamitle-olume-24940541>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018

- DEPAUW KP, GAVRON S J (2005). Disability sport. Human Kinetics.
- DEVRIENDT T, CHOKOSHVILI D, FAVARETTO M, BORRY P (2018). Do athletes have a right to access data in their Athlete Biological Passport? Drug testing and analysis, 10(5), 802-806.
- DİNÇER N (2010). Elit sporcuların doping hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- DONOVAN R J, EGGER G, KAPERINICK V, MENDOZA J (2002). A conceptual framework for achieving performance enhancing drug compliance in sport. Sports medicine, 32(4), 269-284.
- EFVERSTRÖM A, BÄCKSTRÖM Å, AHMADI N, HOFF D (2016). Contexts and conditions for a level playing field: Elite athletes' perspectives on anti-doping in practice. Performance Enhancement & Health, 5(2), 77-85.
- ELBE M, PITSCH W, (2018), Doping prevalence among Danish elite athletes. Performance Enhancement and Health 6 (2018) 28–32
- ENGERLBERG T, SKINNER J (2016). Doping in sport: Whose problem is it? Sport Management Review 19 1–5
- Erkiner Kısmet. (2010). *Dopingle mücadelede Türkiye'nin pozisyonu*. Erişim: [http://www.sporhukuku.org/dopingle-mucadelede-turkiyenin-pozisyonu/]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- ERKİNER K (2004). Dünya'da Spor Hukuku ve Doping'in Yeri, TFF Yayınları. S137-163
- ERKİNER K (2006). Hukuk Boyutunda Doping. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- FERRARESI C, BERTUCCI R D, (2016). Strength Training: Methods, Health Benefits and Doping
- FLAHERTY G, O'CONNOR R, JOHNSTON N. (2016). Altitude training for elite endurance athletes: A review for the travel medicine practitioner. Travel medicine and infectious disease, 14(3), 200-211.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2017). *Federasyonlara göre lisanslı ve sezon sonu itibariyle faal sporcu sayıları*. Erişim: [http://sgm.gsb.gov.tr/RaporListesi/1/FederasyonlaraGoreSporcular.aspx]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2011). *Genelge*. Erişim: [http://sgm.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/SGM/Mevzuat/odul_yon_genelge.pdf]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2013). *Ödül yönetmeliği değişiyor*. Erişim: [http://gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/1982/odul-yonetmeliği-degisiyor.aspx]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2010). *Spor hizmet ve faaliyetlerinde üstün başarı gösterenlerin ödüllendirilmesi hakkında yönetmelik* Erişim: [http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2010956.pdf]. Erişim Tarihi: 30. Ağustos. 2018

- GHOBAIN M A (2017). The use of performance enhancing substances (doping) by athletes in Saudi Arabia
- GRAN C, STROHBUCKER J SUNDVALL R. (2015). Sports Brands Analysis. Retrieved from [chrisgran.files.wordpress.com/analysis.pdf](http://chrisgran.files.wordpress.com/2015/05/analysis.pdf)
- GÖRAN K, ROD C (2014). Psychology within the Paralympic Context-Same, Same or Any Different? Vol. 25 Issue 3, p15-11p.
- GÜNER R (2004). Doping Madde ve Yöntemlerinin Etki ve Yan Etkileri. Doping ve Futbolda Performans Artırma Yöntemleri, Ed.: T. Atasü, İ. Yücesir, Form Reklam Hizmetleri. 413-423.
- GÜR F, ERSÖZ G (2017). Kor antrenmanın 8-14 yaş grubu tenis sporcularının kor kuvveti, statik ve dinamik denge özellikleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi. *Spormetre*, 2017, 15 (3), 129-138
- HON O, BOTTENBURG M (2017). True Dopers or Negligent Athletes? An Analysis of Anti-Doping Rule Violations Reported to the World Anti-Doping Agency 2010–2012, Substance Use and Misuse, 52:14, 1932-1936.
- HOSTA M, ANDY M (2004). Genetically Modified Athletes–Biomedical Ethics, Gene Doping, and Sport. London: Routledge, 2004 208 pages (ISBN 0415298806), 19.99 GBP.
- INTERNATIONAL PARALYMPIC COMMITTEE, (2005), Diversity Policy.
- International Paralympic Committee. (2016). *General schedule*. Erişim: [https://www.paralympic.org/rio-2016/schedule-results/info-live-results/rio-2016/eng/zz/engzz_general-general-schedule.htm]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- INTERNATIONAL PARALYMPIC COMMITTEE, (2016), International Standard for Eligible Impairments.
- INTERNATIONAL STANDART FOR TESTING INFORMATIONS, I. (2017). Athlete Biological Passport Operating Guidelines. (WADA)
- International Paralympic Committee. (2016). *Rio 2016*. Erişim: [<https://www.paralympic.org/rio-2016>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- International Paralympic Committee. (2016). *The international paralympic committee*. Erişim: [https://www.paralympic.org/sites/default/files/document/120209103605815_2012_02+Organizational+Structure.pdf]. Erişim Tarihi: 01. Eylül. 2018
- International Paralympic Committee. (2016). *Rio medal standings*. Erişim: [<https://www.paralympic.org/sdms/hira/web/medalStandings/rio-2016>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- İKİZLER H C (2004). Dopingın Psikososyal Nedenleri ve Etik Değerlendirme. Doping ve Futbolda Performans Artırma Yöntemleri, Ed.: T. Atasü, İ. Yücesir, Form Reklam Hizmetleri. 57-80.
- JAYASEELAN G (2018). CNE. Exercise Benefits and Barriers: The Perceptions of People Receiving Hemodialysis. *Nephrology Nursing Journal*, 45(2).

- KARATAŞ M, KARATAŞ Ö, ÇEVİRİM H (2012). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Doping Kullanımına Bakışları ve Etik. *Duzce Medical Journal*, 14(3).
- KARTAKOULLIS N (2010). Are there honest intentions in the fight against doping? The case of Cyprus. *European Journal for Sport and Society*, 7(2), 141-154.
- Kelner Martha. (2015). *Swimming has global doping problem on same scale as athletics, warn top coaches*. Erişim: [<http://www.dailymail.co.uk/sport/sportsnews/article-3312672/Swimming-global-doping-problem-scale-athletics-warn-coaches.html>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- KHAN B, AHMED A, ABID G (2016). Using the ‘Big-Five’ for Assessing Personality Traits of the Champions: An Insinuation for the Sports Industry.
- KHING T (2014). *Performance-Enhancing Drugs in Sports* ABDO Publishing Company. USA.
- KORYÜREK C E (2003). Olimpiyatlar. İstanbul Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kurulu Yayınları.4-7
- KÜÇÜK E (2011). “Planlanmış Davranış Teorisi Çerçevesinde Mali Müşavir (SMMM) Olma Niyetinin Altında Yatan Faktörlerin Analizi”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol: 7, No: 14, 145- 162
- LÓPEZ B (2014). Creating fear: the ‘doping deaths’, risk communication and the anti-doping campaign. *International journal of sport policy and politics*, 6 (2), 213-225.
- LOLAND S, HOPELLER H (2012). Justifying anti-doping: The fair opportunity principle and the biology of performance enhancement *12 (4): 347 – 353*
- MALCOLM D, WADDINGTON I (2008). No Systematic Doping in Football: A Critical Review 2008, *Soccer Society Pages* 198-214.
- MANDARIĆ S, DELIBAŠIĆ V (2014). Sanctions For Doping in Sport, *Physical Culture* 2014; 68 (1): 39-49
- MAQUIRRIAIN J (2010), Epidemiological analysis of doping offences in the professional tennis circuit, *Maquirriain Journal of Occupational Medicine and Toxicology* 2010, 5:30
- MAQUIRRIAIN J, BAGLIONE R (2016). Doping offences in male Professional tennis: how does sanction affect players’ career?
- MARTIN JEFFTEY J (2006). Psychosocial Aspects of Youth Disability Sport. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 2006, 23, 65-77
- MAVİ S, TUNCEL DS (2012), Sporcuların ‘Sporda Hoşgörü’ Kavramına İlişkin Algıları, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2012, X (4) 125-129
- Menicucci Paolo. (2005). *Judge investigates Fiorentina deaths*. Erişim: [<https://www.theguardian.com/football/2005/mar/03/europeanfootball.sport>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- MCINNIS K J, FRANKLIN B A, RIPPE J M (2003). Counseling for physical activity in overweight and obese patients. *American family physician*, 67(6), 1249-1256

- Mcrae Donald. (2010). *Ben Johson: 'my revelations will shock the sporting world'*. Erişim: [https://www.theguardian.com/sport/2010/oct/05/ben-johnson-drugs-olympics]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- MCLAREN R H (2016). O.C. Independent Person WADA Investigation Of Sochi Allegations
- MCNAMEE M, OLIVIER S, WAINWRIGHT P (2006). Research ethics in exercise, health and sports sciences. Routledge., s:8, s:135, s:130
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2008). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı.
- Miller Kerry. (2016). *Inside the number of the 2016 Rio summer olympics*. Erişim: [http://bleacherreport.com/articles/2654107-inside-the-numbers-of-the-2016-rio-summer-olympics]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- MISENER L, DARCY S (2014). Managing disability sport: From athletes with disabilities to inclusive organisational perspectives.
- MORENTIN B, CALLADO L F, GARCIA HERNÁNDEZ S, BODEGAS A, LUCENA J (2018). The role of toxic substances in sudden cardiac death. Spanish journal of legal medicine.
- MØLLER V (2009). The ethics of doping and anti-doping: Redeeming the soul of sport? Routledge, s:8, s:69, s: 70, s:143
- MONTALVO A M, SHAEFER H, RODRIGUEZ B, LI T, EPNERE K, MYER G D. (2017). Retrospective injury epidemiology and risk factors for injury in crossfit. Journal of sports science & medicine, 16(1), 53.
- MORENTE-SÁNCHEZ J, LERUIT M, MATEO-MARCH M, ZABALA M (2013). Attitudes towards doping in Spanish competitive female Cyclists vs. Triathletes. Journal of Science and Cycling, 2(2), 40.
- Ömer Hakan Kibar, Mutlu Demirtaşan. (2016). *Rio'da paralimpik sporcular sahne alacak*. Erişim: [https://www.aa.com.tr/tr/spor/rioda-paralimpik-sporcular-sahne-alacak/641758]. Erişim Tarihi: 01. Kasım. 2017
- ÖZBEK O (1999). Sporda Etik Dışı Davranış Alanları ve Etik İlkeler, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi IV,1999, 4:38-50
- ÖZBEK O (2013). Doping and entry examinations to schools of physical education and sports. International Journal of Physical Education, 50(1), 28-39.
- PETRÓCZI A, AIDMAN E (2008). Psychological drivers in doping: The life-cycle model of performance enhancement. Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy 2008, 3:7
- PETRÓCZI A (2003). Exploring the doping dilemma in elite sport: Can athletes' attitudes be responsible for doping?
- PETRÓCZI A, MAZANOV J, NEPUSZ T, BACKHOUSE S H, NAUGHTON D P (2008). Comfort in big numbers: Does over-estimation of doping prevalence in others indicate self-involvement? Journal of Occupational Medicine and Toxicology, 3(1), 19.

- RING C, KAVUSSANU M, SIMMS M, MAZANOV J (2018). Effects of situational costs and benefits on projected doping likelihood. *Psychology of Sport and Exercise*, 34, 88-94.
- SANE J, YLIPAAVALNIEM P (1988). Dental trauma in contact team sports. *Endod Dent Traumatol* 4:164B9,'1988
- SCHULKIN J (2016). *Sport: A Biological, Philosophical, and Cultural Perspective*. Columbia University Press. s:7, s:8
- Selenoğlu Murat. (2014). '*Kas'ıtlı ölüm*. Erişim: [<https://www.aksam.com.tr/guncel/kasitli-olum/haber-305922>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- Slater Matt. (2014). *Olympics and world cup are the biggest, but what comes next?* Erişim: [<http://www.bbc.com/sport/30326825>]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- Siddique Haroon. (2015). *Blood doping: what is it and has anyone died as a result of it?* Erişim: [<https://www.theguardian.com/sport/2015/aug/02/blood-doping-what-is-it-and-has-anyone-died-as-a-result-of-it>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- SOTTAS P E, ROBINSON N, RABIN O, SAUGY M (2011). The athlete biological passport. *Clinical chemistry*, 57(7), 969-976.
- STEWART MW, MELTON-ROGERS SL, MORRISON S, FIGONI SF (2000). The measurement properties of fitness measures and health status of persons with spinal cord injuries. *Arch Phys Med Rehabil* 2000; 81: 394-400
- STRELAN P, BOECKMANN R J (2003). A new model for understanding performance-enhancing drug use by elite athletes. *Journal of applied sport psychology*, 15(2), 176-183.
- ÖZKAN A, KÖKLÜ Y, KAYIHAN G, ALEMDAROĞLU U, ERSÖZ G. (2013). Obezitenin Önlenmesi ve Tedavisinde Fiziksel Aktivite ve Egzersizin Rolü. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*. Nisan-Mayıs-Haziran 2013 Sayı:07 Cilt:3.
- ÖZTÜRK E G, SUVEREN S, ÇOLAKOĞLU T (2009). Türkiye'de Doping, Sporcuların Doping Bilgi Düzeylerinin Ölçülmesi (Hentbol Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- THOMAS N (2003). Sport and disability. *Sport and society: A student introduction*, 105-124.
- TOMELE S C (2013), Comparative Study on Using Doping Substances or Methods Between Individual Sports and Team Sports, Series IX: Sciences of Human Kinetics ▪ Vol. 6 (55) No. 1 – 2013
- TSORBATZOUZDIS H, RODAFINOS A, SPILIOPOULOU H, BARKOUKIS V, LAZURAS L (2009). Determinants of doping intentions in sport. WADA final report. Salonika: Aristotle University of Thessaloniki.
- Türkiye Milli Paralimpik Komitesi. (2016). *Anti-doping bilgilendirme toplantısı Ankara'da yapıldı*. Erişim: [<http://tmpk.org.tr/tr/anti-doping-bilgilendirme-toplantisi-ankarada>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018

- Türkiye Dopingle Mücadele Komisyonu. (2017). *Deaflympics 2017 Samsun doping kontrol eşlikçi eğitimi*. Erişim: [<http://www.tdmk.org.tr/deaflympics-2017-samsun-doping-kontrol-eslikci-egitimi/>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- TÜRKİYE MİLLİ OLİMPİYAT KOMİTESİ, DOPİNGLE MÜCADELE KOMİSYONU, (2011). Türkiye Dopingle Mücadele Talimatı
- TÜRKİYE MİLLİ OLİMPİYAT KOMİTESİ, DOPİNGLE MÜCADELE KOMİSYONU, (2015). Türkiye Dopingle Mücadele Talimatı
- Türkiye Dopingle Mücadele Komisyonu. (2018). *Sporcular (yürürlüktekiler)*. Erişim: [<http://www.tdmk.org.tr/yururluktekiler/>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- Türkiye Dopingle Mücadele Komisyonu. (2018). *Yasaklılar listesi*. (Erişim: [http://www.tdmk.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/2018_Yasaklılar_Listesi.pdf]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi. (2016). *Turkish athletes qualified for 2016 Rio olympic games*. Erişim: [http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/214522_Turkish_Athletes_2016.pdf]. Erişim Tarihi: 30. Ocak. 2018
- UZLAŞIR S, ERDEN Z (2016). Profesyonel basketbol oyuncularında Kinezyo bantlamının gastrocnemius kasında germe-kısalma döngüsü üzerine etkisi. *Journal of Exercise Therapy and Rehabilitation*, 3(2), 37-44.
- ÜSTÜNKAYA Ö (2005). Tekerlekli sandalye kullananlarda basketbol oynamanın omuz ağrısı, fonksiyonel kapasite ve yaşam kalitesine etkisi (Doctoral dissertation, DEÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- WORLD ANTI DOPING AGENCY, (2013). Anti-Doping Testing Figures Testing Authority Report 2013
- WORLD ANTI DOPING AGENCY, (2014). Anti-Doping Testing Figures Testing Authority Report 2014
- WORLD ANTI DOPING AGENCY, (2015). Anti-Doping Testing Figures Testing Authority Report 2015
- WORLD ANTI DOPING AGENCY, The World Anti-Doping Code International Standard Prohibited List 2017
- WORLD ANTI DOPING AGENCY, (2018). World Anti-Doping Code Montreal: WADA
- World Anti Doping Agency. (2018). *Who we are*. Erişim: [<https://www.wada-ama.org/en/who-we-are>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- World Anti Doping Agency. (2018). *What we do*. Erişim: [<https://www.wada-ama.org/en/what-we-do>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, (2011). World report on disability. Geneva: WHO.

- Wright Heather. (2009). *Steroids in sports: the rise and fall of great athletes*. Erişim: [<https://bleacherreport.com/articles/209217-steroids-in-sports-the-rise-and-fall-of-great-athletes>]. Erişim Tarihi: 30. Haziran. 2018
- YAZICI A G (2014) Toplumsal Dinamizm ve Spor, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 3/1 2014 s. 394-405, TÜRKİYE
- YILDIRIM A, ŞİMŞEK H (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayınları.
- YILDIZ S, TÜFEKÇİ Ö (2010). Fitness Merkezi Müşterilerinin Hizmet Kalitesine Yönelik Beklenti ve Algılarının Değerlendirilmesi Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 13 Sayı 24.
- YILDIZ S M (2009). Katılıma Dayalı Spor Hizmetlerinde Hizmet Kalitesi Modelleri. Ege Academic Review, 9(4).
- YONCALIK O, GÜNDOĞDU C (2007). Sporda ahlaki bir sorun olarak doping. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, Fırat Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Elazığ.
- ZVAN M, ZENIC N, SEKULIC D, CUBELA M, LESNIK B (2017). Gender-and sport-specific associations between religiousness and doping behavior in high-level team sports. *Journal of religion and health*, 56(4), 1348-1360.

EKLER

EK: 1

Etik Kurul Raporu

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 14/05/2018

Toplantı Sayısı : 08

Karar Sayısı :114

114- Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetimi yüksek lisans öğrencilerinden Hamza Uyar'ın "Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri" başlıklı tez çalışması ile ilgili 08/03/2018 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda Hamza Uyar'ın "Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri" başlıklı tez çalışması ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi

ASLININ AYNIDIR
14/05/2018

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

GİZLİ

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

Sayı : 56786525-050.04.04 / 35626
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

23 Nisan 2018

Sayın Hamza UYAR
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetimi

İlgi: 08/03/2018 tarihli başvurunuz.

"Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri" başlıklı tez çalışması ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 14/05/2018 tarihli toplantısında alınan 08/114 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Sibel A. ÖZKAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

GİZLİ

EK: 2

Türkiye Bedensel Engelliler Federasyonu Araştırma İzin Yazısı

**TÜRKİYE BEDENSEL ENGELLİLER SPOR FEDERASYONU SAĞLIK
VE EĞİTİM KURULU ARAŞTIRMA BAŞVURU FORMU**

Tarih : 29/03/2018

1-Araştırmanın Adı : Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri	
2- Araştırmanın statüsü	
- Akademik Klinik Araştırma	
- Uzmanlık Tezi (Tıpta Uzmanlık/Yüksek Lisans/Doktora Tezi)	X
- Diğer (Açıklayınız)	
3- Araştırmanın niteliği (uygun olanı veya olanları işaretleyiniz):	
Anket çalışmaları	
Dosya ve görüntü kayıtları kullanılarak yapılan retrospektif arşiv taramaları ve benzeri gözlemsel çalışmalar	
Kan, idrar, doku, görüntü gibi biyokimya, mikrobiyoloji, patoloji veya rutin tetkik ve tedavi işlemleri sırasında elde edilmiş materyallerle yapılacak çalışmalar	
Hücre veya doku kültürü çalışmaları	
Egzersiz gibi vücut fizyolojisi ile ilgili araştırmalar	
Antropometrik ölçümlere dayalı yapılan çalışmalar	
Yaşam alışkanlıklarının değerlendirilmesi araştırmaları gibi insana bir hekimin doğrudan müdahalesini gerektirmeden yapılacak olan tüm araştırmalar	X
Diğer (Açıklayınız)	
4. Araştırmayı yürüten kişi, kurum,kuruluş, klinik / bölüm adı, adresi, tel, faks numarası:	
Hamza Uyar	
Adres: Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi- Spor Yönetim Bilimleri Gölbaşı/Ankara 06830	
Tel: 0555 443 54 55	
5- Araştırmanın yapılacağı yerin adı, adresi, telefon, faks numarası	
Araştırma, bedensel engelli spor branşlarında faaliyet gösteren spor kulüplerinin antrenman günlerinde antrenman öncesi ya da sonrasında gönüllü olarak katılımı kabul eden sporculara, antrenman sahalarında uygun olan bir ortamda yapılacaktır.	

Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri başlıklı araştırması TBESF Sağlık ve Eğitim kurulu tarafından uygun görülmüştür.

Nevin ERGUN

Sağlık Kurulu Başkanı

EK: 3

Görüşme Formu

Görüşme Formu

Araştırma Sorusu: <i>Bedensel Engelli Sporcuların Doping Kullanımına İlişkin Görüşleri</i>
--

Görüşmenin Yapıldığı Yer:					
Tarih:		Başlangıç Saati:		Bitiş Saati:	

GİRİŞ

Merhaba, benim adım Hamza Uyar. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri yüksek lisans öğrencisiyim. Bedensel Engelli sporcuların doping kullanımına dair olan görüşlerinizi öğrenmek istiyorum. Bu görüşmede amacım, Doping kullanımına ilişkin bedensel engelli sporcuların ne düşündüklerini ortaya çıkarmaktır. Bu araştırmadan çıkacak sonuçların doping kullanımını önlemeye yönelik düzenleme ve çalışmalara katkıda bulunacağıma ümit ediyorum. Bu nedenle düşünce ve görüşlerinizi öğrenmek istiyorum.

Bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacı dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin adlarını kesinlikle rapora yazmayacağım. Sizce sakıncası yoksa görüşmeyi yazılı olarak kayıt edeceğim. Görüşmenin 30-35 dakika arası süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

Yaptığı Branşın Adı/Türü:	
Görüşülen Kişinin Mesleği:	
Yaşı:	
Eğitim Düzeyi:	
Cinsiyeti:	
Milli Sporcu musunuz?	
Sportif Dereceniz/Başarılarınız Var mı? Varsa Nedir?	
1-Sporda doping nedir?	
2-Sporcular neden doping kullanır?	
3-Doping hakkında bilgi edinmek için araştırma yapar mısınız? Neden?	
4-Sizce doping zararlı mıdır? Neden?	
5-Herhangi bir yasaklı madde ve yöntem (doping) türünü kolaylıkla elde edebilecek bir konumda olsaydınız kullanır mıydınız? Neden?	
6-Kullanacağımız maddenin/ilacın etik olmayan şekilde performansınızı arttıracığını biliyor olsaydınız kullanır mıydınız?	
7-Doping kullanımı yarışmalarda motivasyon artırır mı? Neden?	
8-Sporda doping nasıl önlenir?	
9-Doping kullanan rakiplerinizi hoşgörü ile karşılar mısınız? Neden?	
10-Sporda doping kullanımı serbest bırakılmalı mıdır? Neden?	

EK: 4

Gönüllü Onam Formu

BEDENSEL ENGELLİ SPORCULARIN DOPİNG KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİ ALMAYA YÖNELİK BİLGİLENDİRME VE OLUR ALMA FORMU

Araştırmacının açıklaması:

Değerli Sporcu,

Bu araştırmanın, ülkemizde bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin tutumlarını görüşlerini öğrenmek amacıyla yapılması planlanmıştır. Böylece ülkemizde bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin sporcu görüşleri öğrenilerek doping kullanımının azaltılması, en aza indirgenmesi ve sporcuların bilinçlendirilmesi hakkında önerilerde bulunulacaktır.

Size bu araştırmada yukarıda açıkladığım konulara ilişkin sorular yönelteceğim. Böylece siz bedensel engelli sporcuların doping kullanımına ilişkin fikirlerinizi öğrenmiş olacağım. Bu görüşme formunda yer alan sorulara cevap vererek sizin de bu araştırmaya katılmanızı öneriyorum. Ancak araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız. Ayrıca çalışmanın herhangi bir aşamasında onayınızı çekmek hakkına da sahipsiniz.

Bu veriler, kimliğiniz belirtilmeden spor alanındaki öğrencilerin eğitiminde veya bilimsel nitelikte yayımlarda kullanılabilir. Görüşme sırasında konuyla ilgili paylaşacağınız bilgiler çalışma dışında kullanılmayacak, kişisel bilgileriniz gizli tutulacak ve başkalarına kesinlikle verilmeyecektir. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme de yapılmayacaktır. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası size verilecektir. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Teşekkürler.
Hamza UYAR
Adres: Ankara Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi
Gölbaşı/Ankara 06830
Tel: 0555 443 54 55
uyar.hamza@gmail.com

Katılımcının beyanı:

Araştırma Hamza Uyar tarafından, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalında bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramızda kalması gereken bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük bir özen ve saygı ile yaklaşılacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimalla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir neden göstermeden araştırmadan çekilebilirim. Ancak araştırmacıyı zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemin uygun olacağını bilincindeyim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da ayrı bir ödeme

yapılmayacaktır. Araştırma sırasında araştırma ile ilgili bir sorun ile karşılaştığımda herhangi bir saatte araştırmacı Hamza UYAR'a hangi telefon ve adresten ulaşabileceğimi biliyorum.

Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranış ile karşılaşmış değilim. Bana yapılmış tüm açıklamaları anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırmada katılımcı olarak yer alma kararını aldım. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı:

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Görüşme Tanığı:

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

imza:

Katılımcı ile Görüşen Araştırmacı:

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı : Hamza
Soyadı : Uyar
Doğum Yeri : Ankara
Medeni Durumu : Bekar
Askerlik Durumu: Yapıldı
Adres : Şehit Ersan Cad. 24/2 Çankaya/Ankara
Uyuşu : Türkiye Cumhuriyeti
E-Mail : uyar.hamza@gmail.com

II- Eğitimi

Ankara Üniversitesi Spor Yönetim Bilimleri (Yüksek Lisans)

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitim Sertifikası
2015 - 2016

Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu - Spor Yöneticiliği 2007 -
2012

Avrupa Birliği Erasmus Öğrenci Değişim Programı 'Universitatea Ovidius Din Constanta'
2009 – 2010

III- Bilimsel İlgi Alanları

Uyar Y., Sunay H., Koçak F., Uyar H., (2012) "The Reason of Choosing The Sports Administration Department by The Students of Sports Administration and Students That Are in The Preparation Period" "Spor Yöneticiliği Bölümünde Okuyan ve Girmek İçin Hazırlanan Öğrencilerin Spor Yöneticiliği Bölümünü Tercih Etme Nedenleri", 12-14 Aralık 2012 tarihleri arasında Denizli Pamukkale Üniversitesi BESYO ve Spor Bilimleri Derneği tarafından gerçekleştirilen (12.International Sport Science Congress) 12. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresine Poster Bildiri ile katılım, Denizli.

Uyar Y., Sunay H., Koçak F., Uyar H., (2012) "Perspective of Senior Students in The Field of Sports Administration Department Curriculum" "Spor Yöneticiliği Bölümü Müfredat Programına ilişkin Son Sınıf Öğrenci Görüşleri", 12-14 Aralık 2012 tarihleri arasında Denizli Pamukkale Üniversitesi BESYO ve Spor Bilimleri Derneği tarafından

gerçekleşen (12. International Sport Science Congress) 12. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresine Poster Bildiri ile katılım, Denizli.

IV- Bilimsel Etkinlikler

Uyar Y., Sunay H., Erdeveciler Ö., Uyar H., (2017). “Dark Side of Sports; Doping” International Conference on Exercise, Sports and Health. Oral Presentation. 12-13 April, Tirana- Albania 2017.

